

M. EMINESCU

Articole Politice

372
MINERVA
BUCUREȘTI

9(R) : 8-92

THE JOURNAL OF THE

AMERICAN
SOCIETY

ARTICOLE POLITICE

272.

~~1.584~~

[illegible]

1947-1948

M. EMINESCU

Nu se împru-
mută acasă.

ARTICOLE POLITICE



BIB. IOIECA
DOCUMENTARA
ORASUL FIATRA NEAMT

BUCUREȘTI

«MINERVA», Institut de Arte Gra-
fice și Editură, Bulevardul Aca-
demiei 3 — Str. Edgar Quinet 4.

1910



M. EMINESCU.

BATRANII ȘI TINERII ¹⁾

Cu greu pricepe o minte de rând că nu este în lumea aceasta nici o stare de lucruri și nici un adevăr social veșnic. Precum viața consistă din mișcare, așa și adevărul social, oglinda realității, este de-apururea în mișcare. Ceea ce azi e adevărat, mâine e îndoelnic, și pe roata acestei lumi nu suie și coboară numai sortile omenеști, ci și ideile. În această curgere obștească a împrejurărilor și a oamenilor stă locului numai asta, adecă ciudat lucru, nu ceea ce e 'n folosul oamenilor, ci ceea ce este spre petrecerea lor.

Cetim azi cu plăcere versurile bătrânului Homer, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, și imnele din Rig-Veda, pe care păstorii Indiei le îndreptau luminii și puterilor naturii, pentru a le lăuda și a cere de la dănsle iarba și turme de vite. Tot așa privim cu plăcere plăsmuirile celui mai mare poet pe care l-a purtat pământul nostru, plăsmuirile lui Shakespeare, și ne bucurăm de frumusețea lor atâta, ba poate mai mult încă de cât contemporanii lui, și tot astfel privim statuile lui Phidias și ale lui Praxiteles, icoanele lui Rafael, și ascultăm muzica lui Palestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l

¹⁾ «Timpul» din 14 Decembre 1877.

face Grigore Ureche, Vornicul lui Ștefan Voevod cel Mare, în cât simțim și azi plăcere cetind ce vrednic și cu virtute Român a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sânt gândirile care ating folosul oamenilor, bunul lor traiu și petrecerea lor unul lângă altul fără a se prigoni și fără a-și amără viața ei în de ei.

Introducând legile cele mai perfecte și mai frumoase într'o țară, cu care nu se potrivește, duci societatea de răpă, oricât de curat ți-ar fi eugetul și de bună inima. Și de ce aceasta? Pentru că — întorcându-ne la căraia noastră bătută —, orice nu-i icoană, ci viu, e organic, și trebuie să te porți cu el ca și cu orice organism. Iar orice e organic se naște, crește, se poate îmbolnăvi, se însănătoșează, moare chiar. Și, precum sânt deosebite soiuri de constituții, tot așa lecuirea se face într'altfel, și, pe când Stan se însănătoșează de o buruiănă, Bran se îmbolnăvește de dânsa și mai rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c'au descoperit o singură doftorie pentru toate boalele din lume, un leac fără greș, care, de ești nebun, te face cuminte, de-ai asurzit, te face s'auzi, în strâșit, orice-ai avea, pecingine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot c'o alifie te unge și tot c'un praf te îndoapă?

Pe un asemenea doftor l'am numi: șarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului românesc, cari la toate neajunsurile noastre tot c'un praf ne îndoapă, care cine știe de ce-o fi bun?

Da-i șoseaua rea, încât se frânge caru'n drum? *Libertate, egalitate și fraternitate, și toate vor merge bine.* Dar se înmulțesc datoriile publice? *Libertate, egalitate și fraternitate* dă oamenilor, și s'or plăti. Da-i școala rea, da' nu știu profesorii carte, da' țărânul sărăcește, dar breslele dau înapoi, dar nu se face

grâu, da-i boală de vite?... Libertate, egalitate și fraternitate, și toate-or merge bine ca prin minune.

Am arătat, într'un rând, că aceste prafuri și alifii ale liberalilor le-am luat de ni-i acru sufletul de ele și tot rău.

Or fi bune ele buruienele aceste pentru ceva, dar se vede că nu pentru ceia ce ni lipsește tocmai nouă.

Să vedem acum cum au ajuns liberalii la rețeta lor, bună pentru toate boalele și pentru nici una. În veacul trecut a fost în țara franțuzească tărăboiu mare, pentru că Statul încăpuse prin risipa Curții Crăești într'atâtea datorii, încât se introdusese monopol până și pentru vânzarea grâului. Ajunsese cuțitul la os prin mulțimea dărilor și prin tot soiul de greutateți pe capul oamenilor, în cât nu mai era chip de cât să dai cu parul, și, sau să scăpi, sau să mori, decât să duci așa viață.

La noi, Vodă-Știrbei pleacă din Domnie lăsând 16 milioane în Vistieria țării și trei milioane în cutiile satelor. Nu se potrivește!

În Franța toate dările erau date în antreprisă, și antreprenorii storceau toate clasele societății, pentru a hrăni Curtea cu trântorii ei. La noi, dările se strângeau, mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moșiile lui, și nici nu făcea vreun lux de-acătărea. Iar nu se potrivește!

În Franța locurile de judecători și din armată se cumpărau cu bani, și dreptatea asemenea, la noi fiecare, după câtă carte învățase și minte avea, putea să ajungă alături cu coborătorii din neamurile cele mai vechi ale țării. Iar nu se potrivește!

În Franța nemulțămirea economică era la culme; căci fiecăruia îi trebuia mai mult de cât avea. Luxul și modele istoviau averile cele mai mari. La noi, boerul moștenia o blană de samur de la străbunu-său, un șal turcesc de la bunu-său, un antereu de citarea de la tată-său, având de gând să le lase și nepotu-său,

ca să se fudulească și el cu dânsele. Și fiecare avea strânsură pentru iarnă, și parale albe pentru zile negre; c'un cuvânt fiecare avea mai mult de cât îi trebuia, căci, pe atunci, toată țara era „conservatoare“. Iar nu se potrivește !

Oare ce făcuseră moșnegii, ca să meriteurgia liberalilor? Ce să facă? Ia pe cât îi ajunsesese și pe ei capul! *Biserici, mănăstiri, școli spitale, fântâni, poduri, să li se pomenească și lor numele, când va crește iarba de-asupra lor.* Și încă una, pe care mai că era s'o uităm. Mulți din ei au scos punga din buzunar și-au trimis pe băeții ce li s'au părut mai isteți, „în-lăuntru“, ca să învețe carte, să se procopsească spre fericirea neamului. Și-au crescut șerpi 'n sân cu alte cuvinte.

Căci acest tineret s'a fost dus într'o țară bolnavă în privința vieții sociale. Clasele superioare, putred de bogate, au ajuns acolo la o rafinare de plăceri, ne mai pomenite în alte colțuri ale pământului; producerea sănătoasă în literatură și artă făcuse loc picanteriiilor de tot soiul, în sfârșit orișice era mai căutat de cât apa limpede și răcoritoare de izvor. Apă cu parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce poțestești, — numai apă de izvor nu.

Acolo, în loc să 'nvețe lucruri folositoare, adecă cum se ară și se seamănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuiește o durere de stomach, cum se țeze pânza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la cisme și alte lucruri folositoare de acest soi, s'au pus aproape toți pe politică, să afle adică și să descopere cum se fericesc neamurile și cum se pun la cale țările. Adecă au adunat multă învățătură din „Figaro“, „Petite république française“, și, cu capul gol și cu punga idem, s'au întors rânduri, rânduri în țară, ca să ne puie la cale. *Această tinerime veselă și ușoară trăește în România și se trezește în Franța, trăiește într'o țară săracă, și-a*

deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franța; are trebuințe de milionar și bani mai puțini de cât cinstita breaslă a ciobotarilor din alte țări. Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față cu nestrămütata vrednicie a lucrurilor strămoșești, vorbind o păsărească conrup-tă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurând oamenii și împrejurările cu capul lor strâmt, și desapro-bând tot ce nu încapă în cele 75 dramuri de creier, cu care i-a înzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris și, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pre-tenția de a trece de-a doua zi între deputați, mini-stri, profesori de Universitate, membrii la Societatea Academică, și cum se mai chiamă acele mii de forme goale, cu care se 'mbracă bulgărima de la marginile Dunărei !

Căci cei mai mulți din acești lăudați tineri sunt fe-ciori de Greci și Bulgari, așezați în această țară ; și au urmat întru romanizarea lor următorul recept : iea un băiat de bulgar, trimete-l la Paris, și rezulta-tul chimic e un june „Român“.

Pe la 1840, Eliad bătrânul, pe când încă nu se nu-mea „Heliade-Rădulesco“, adică pe când nu-l ame-țise atmosfera Parisului, scria Marelui Ban M. Ghica următoarele: „Sânt tată de familie, n'am unde să-mi cresc copii de cât în aceste așezăminte (ale țării) pentru că, și de aș avea mijloace a-i crește aiurea gân-dul meu este să-i cresc străinește și ei apoi să trăiască românește; voiu să fac din ei Români, și trebuie să știe cele românești, și legi și obiceiuri. Ticăloși au fost părinții și ticăloși fiii, cari orbește s'au crescut pen-tru „alt veac“ și pentru „altă țară“ și a trăit apoi în „alt veac“ și în „altă țară“.

În mod mai precis abia se poate arăta ce lipsește acelor indivizi, pe cari geograficește, și pentru că ei o spun, îi numim Români. Li lipsește simțul „istoric“:

ei se țin de nația românească prin împrejurarea că s'au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în țara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafenele franțuzești sau din scrierile lui Saint-Simon și ale altor scriitori, ce nu erau în toate mințile, iar formele vieții noastre de astăzi au ieșit din aceste capete sucite, care cred că în lume poate exista adevăr absolut și că ce se potrivește în Franța se potrivește și la noi.

Când au sosit la graniță, bătrânii îi așteptau cu masa întinsă și cu lumânări aprinse; habar n'aveau de ce-i așteaptă și de ce belea și-au adus pe cap. Bucuria lor că venise atâția băieți tobă de carte, scoși ca din cutie și frumoși nevoe mare!

Dar ce să vezi? În loc să li sărute mâinile și să li mulțumească, ei se fac către pădure, și încep cu libertatea, egalitatea, fraternitatea și suveranitatea, încât bătrânii își pierd cu totul călindarul. Parcă se pornise morile de pe apa Siretului. Și li povestiau câte în lună și în soare, câți cai verzi pe păreți toți; c'un cuvânt, câte prăpăstii toate. Cum să nu-i ametească? Cap de creștin era acela? Unde se mai pomenise atâtea asupra lui? Apoi s'au pus pe iscodit porecle bătrânilor. Ba strigoi, ba baccele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba câte altele toate, până au ajuns să li zică, că nu sunt nici Români, -- că numai d-lor, cari știu pe Saint-Simon pe de rost, sânt Români, iar bătrânii sânt altă mâncare. Vorba ceia: nu crede ceea ce vezi cu ochii, crede ceea ce-ți zic eu. Și, cu toate acestea, ei nu fusese decât tocmăi numai Români.

De aceia, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în țară, nepricepând altă limbă decât cea românească, închinându-se în această limbă, vorbind cum se vorbește cu temei și sănătos, ei, auzind țiunile și ționile, imperatoarele, redactorele, admisibilele și propriamen

tele, au gândit în gândul lor: „De, frate, noi om fi „fost proști. Noi socotiam că, dacă știm ceaslovul și „psaltirea, cum se ară gospodărește un ogor, cum se „cresc vite și cum se strâng banii, apoi știm multe. „Da' ia auzi-i, că nu știm nici măcar românește“. Și, în loc să iea biciul din cuiu să li arate care li-i popa lor, au zis: „De, dragii moșului, așa o fi. N'om fi „știind nici românește... Dar de acum mult a fost, „puțin au rămas, și în locul nostru voi veți stăpâni „lumea și veți orându-i-o cum vă va plăcea vouă“. Și, luându-și ziua bună de la lume ca de la cel codru verde, s'au strecurat pe rând acolo—unde nu li mai zice nimenea că au fost răi Români,—mai fericiți de cât noi, cari am fost meniți să ajungem zilele acestea de ticăloșie, *în care țara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire și 'n avutul ei, și când toți se fălesc de a fi Români, fără a mai fi*. Uimitoarea putere a fraselor, împrejurarea că mulți dintre liberali erau chiar copii de-ai lor, cari așteptau numai ca ei să închidă ochii, pentru ca să bată la tălpi averea moștenită, credința că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori țării decât dâșii, patriotismul lor, totdeauna încercat și dovedit prin cinci veacuri, de când au stăut stâlpi acestor țări, i-au făcut să tacă molecum și să se retragă din viața publică fără zgomot, fără opoziție, fără mânie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cum îi trăsese c'un veac și jumătate înainte fanariotul Mavrocordat. Acest Domn șiret nu putea pune biruri grele pe țărani, pentru că erau vecini, și peste cîsla, care-i ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puțin mai ieșia. Ce va fi fost vecinătatea aceea, nu știm bine nici astăzi, dar tocmai pentru că n'o știm, ni se pare că trebuie să fi fost o măsură luată de Domni, după vreme de mare turburare și de invasii ca să statornicească oamenii, să nu umble din loc în loc cu bejănia. De-ar fi fost vre-un rău pe capul oamenilor, ni-o spuneau

cronicarii, cari totdeauna revarsă cuvinte de mânie asupra orânduelilor ce asupriau norodul. Precum liberalii li ziceau boierilor „strigoi“ și alte celea, asemenea li-a zis și Domnul fanariot că sânt vânzători de sclavi, tirani, etc., și li-a luat ochii, în cât ei s'au adunat și, cu Mitropolitul în frunte, au ridicat vecinătatea, și s'au legat cu jurământ că neam de neamul lor n'a mai înființat-o. Atât a și așteptat Domnul.

Ne mai fiind oameni boerești, erau ai nimăruia, și de a doua zi li-a pus biruri, ce nu le mai avusese niciodată, biruri pe care apoi le-au încincit și înzecit pește câțiva ani.

Și, ca și la începutul veacului trecut, urmările bunei lor credințe au fost cumplite. Bătrânii aveau gură de lup și inimă de miel; au venit liberalii cu gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mai pe urmă.

ILUSTRAȚII ADMINISTRATIVE ¹⁾

Daca i-au apucat liberalii pe boieri înaintea, se înțelege că opinia publică din țară s'a pornit asemenea asupra lor.

Nu înțelegea nimenea atunci la noi — și abia acum au început să înțeleagă pe ici pe colea — *că temeiul unui Stat e munca, și nu legile*. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăția unui popor stă, nici în bani, ci iarăși în muncă.

Banul „represintează“ numai munca, nu este ea însăși, și, aducând bani mulți cu ciubărul într'o țară, în care munca lipsește, vei ajunge să plătești o zi de

¹⁾ „Timpul“ din 18 Decembre 1877.

lucru c'un napoleon, o păreche de cisme cu cinci, și încolo tot povestea veche, adecă tot sărac; dovadă țările cu mine de aur din America. Căci, dintre cel ce câștigă 10 și cheltuește 11 și cel ce câștigă 2 și cheltuește 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintăiu e sărac. Apoi se mai răspândise încă o părere greșită, care era, ba mai este încă aproape generală, că țara noastră e cumplit de bogată și că poți cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde le plăti. Nu 'nțelegea nimeni că bogăția nu este în aur sau în pământ, ci în brațe și că, unde lipsesc brațele sau calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată.

Deci, în țară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizației apusene.

Trebuiau școli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiana noastră de leac—prin muncă. Trebuia ca școlile puține, câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de desvoltare cu putință, precum se și începuse treaba, în vremea în care d-nii Laurian, M. Kogălniceanu ș. a. nu erau decât simpli profesori de liceu. Pentru asta treabă erau și buni. Generația ce li-ar fi urmat, ar fi făcut altele mai bune și mai multe și, în treizeci de ani, câți sânt de atuncea, aveam astăzi școli destul de multe și bune și o generație sănătoasă, care ar ști să gândească limpede și cu temei și să însire două cuvinte potrivite pe hârtie.

Aceasta ar fi fost calea de desvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de Universitate, deși nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viața c'un singur obiect; apoi am făcut o mulțime de școli secundare, pe care le-am umplut cu care cum ni-au eșit înaintea, apoi mii de școli primare, la numirea personalului căroră chiar de cap ni-am făcut. Afirmăm că sânt sute de învățători cari nu știu să despartă cuvintele unul de altul, nici să puie punct și virgulă un-

de trebuește. Nu mai pomenim de sintaxă sau de ortografie, căci în privirea aceasta e Vavilonie curată, și fiecare crede că poate scrie cum îi place.

Ni-a trebuit o administrație mai bună. Boierii își procopsian vechilii de moșie, făcându-i zapcii. Rău și fără cale, n'o tăgăduim —, dar ce au făcut liberalii? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înnoda două slove, adecă tot pe acei vechili, numai că li dădură dreptul de a juca pe autoritatea Statului față cu foștii lor stăpâni. Ce treabă avea însă zapciul vechiu? Să îngrijească ca oamenii să-și semene toți, pământul, să depuie partea lor în coșarele de rezervă și, din când în când, îi mai scotea și la câte un drum, a cărui facere o poruncise Domnia.

Bun, rău — atâta treabă știa să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucruri, cu cerințe mai mari? Cătu-i lumea și pământul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ținea coșare de rezervă și de a nu-și sămăna ogorul propriu, adecă liber de a muri de foame cât i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o idee mai clară de ceia ce trebuie să facă, decât predecesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondență între Prefectură și primării; iar prefectura este un birou de corespondență între Minister și subprefecturi și, în linia din urmă, Primăria e un biurou de corespondență între autorități și particulari, o treabă pe care serviciul poștal o îndeplinește mai bine și mai repede. Afară de aceasta mai sunt încă ceva, agenți electorali față cu cei cari-și vând votul.

Li s'au luat atribuțiile simple, pe care le aveau zapcii vechi, și li s'au dat altele, pe care nu le pricepeau de loc, căci administrația este o știință, iar subprefectul de azi nu știe mai mult de cât a scrie neortograficește și a încurca slovine tipărite pe hârtie, fără a ști ce zice într'însele.

A administra? Dar întrebându-s'a vreunul din ge-

niile universale ale liberalismului ce va să zică a administra? Ce va să zică bună starea populației, ca pe un lucru încredințat înțelepciunii și vegherii tale? *Să gândești pentru cel ce nu gândește, să pui în câmpăna dările comunale, să li deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări*, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba câte comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a storce și cea din urmă picătură de sânge din țaran?

Ce era mai firesc, decât ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra. Indată ce și-ar fi făcut această întrebare, ar fi văzut ce lucru gingaș e administrația și cât e de necesar ca un subprefect să știe atâta carte cât și un profesor de administrație și de economie politică, și, pe lângă aceasta, îi trebuie și o deprindere cu locul în care trăiește, pentru a ști să aplice ceia ce știe.

Excepție făcând de țara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populației rurale. El are să judece, când scade populația, de ce scade; când dă îndărăt producția, de ce dă; când e un drum de făcut, pe unde să-l facă; când e o școală de înființat, unde s'o așeze mai cu folos, și în sfârșit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țaran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă și mai cuminte. Român, iar nu pe cel mai hărăgos, mai bun de gură și mai rău de treabă; el vede dacă notarul și învățătorul știu carte și dacă popa își vede de biserică, ș. a. m. d. Pentru sarcina de subprefect se cere atâta știință, atâta desinteresare, atâta patriotism, pe cât le poate avea numai un om cu multă și temeinică cultură. Cum că vor fi între cei de azi și oameni cum se cade, admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică și o experiență lungă sunt o garanție mai mare decât nici o cultură temeinică și o experiență lungă sunt o garanție și nici o experiență.

Dar, fiindcă la aproape toate posturile din țară poate aspira oricare cenușer, de aceia fiecare, care a învățat două buchi, lasă plugul, cotul și calupul în știrea lui Dumnezeu și râvnește a se face roată la carul Statului. Și-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri, în care să încapă, dar nu-i încap pe toți, încât acuma au de gând să scoată la maidan alt moft, descentralizarea și electivitatea funcționarilor publici, ca, cel puțin pe rând, să încapă în pita lui Vodă; adecă vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, c'un personal de zece ori mai numeros și mai netrebnic decât cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani și să se sature, toți, căci numai cu libertatea, egalitatea și fraternitatea sadea nu se cârpesce toate coatele rupte.

Dar să nu ni uităm vorba. Oameni cari nu știu bine serie și ceti în țara noastră sânt mulți, și vor fi din ce în ce mai mulți. Toți au dreptul de a fi funcționari ai Statului supt diferite forme, și toți aspiră ca măcar subprefecți să li dea Dumnezeu să ajungă.

De acolo au interes ca liberalii să vie la Guvernul central, pentru că atunci se mătură țara de la un capăt până la altul, atunci e vremea ca un avocat fără pricini să se facă director de școală secundară, un altul primar de oraș, un al treilea revisor de școale, un al patrulea, prefect. Dar, odată intrați în pâne, ei au interes să ție mult Guvernul liberal, și, fiindcă acesta atârnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre și punte ca să-și scoată prietenii deputați. Dar prietenii în mare parte sânt, sau ei înșii arendași ai Statului, sau rude cu arendașii, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocați de antreprenori, sau au procese cu Statul; deci caută să fie aleși, ca să tremure ministrii de dâșii și să li facă treburile. Băcanul, negustorul, preotul, cari nu știu istoriile astea, își dau votul, pentru că „libertatea“ e în primejdie, și mai ales pentru că liberalii promit totdeauna că nu

se va mai plăti nici o dare; nici timbru n'are să mai fie în vremea lor, nici capitație, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toți, și Paștele Domnului, Paștele Libertății de la un capăt al țării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gândește mai întâiu la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca și punga lui, nu vede că toți liberalii nu speculează decât să trăiască de la dânsul, pentru că n'au nimic și nu știu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, care ies ca ciupercile asupra alegerilor, în tipografii jidovești, tipărite pe datorie, și astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse și se înghiabă Camera liberală.

Acum adunătura de gheșeftari din Dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întâiu toți din Guvernul trecut, fie miniștri, fie funcționari, au fost cel puțin hoți, stabilese domnialor.

De aceia proces tuturoră—, iar funcționarilor, destituire. Dacă unuia nu-i găsești nici măcar cusurul pe care-l are soarele, și dacă are mai multă știință de cum s'ar cere pentru serviciul lui, îi desființezi deocamdată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi îl reînființezi, când țara e iar bogată și-ți pui ciracul în locul găsit vacant, — ca din întâmplare.

În preajma alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce țin cu Guvernul, pe rudele miniștrilor și prefectilor, iar la ceilalți rechisiții și perchisiții și ordin verbal, ca nu cumva țăranul să li lucreze pe moșie. Pentru acest scop se desființează legea tocmelilor, pentru ca cel ce a dat bani țăranilor să n'aibă lucrători, iar cel ce n'a dat să-i angajeze cu te miri ce și mai nimica, cu înscrisuri pline de clause penale, pe care apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența împriecinatului

teran și-l condamnă să-i deie arendașului până și ce-
nușa din vatră.

Familii ultra-liberale s'au deprins și cu treaba
asta. Au tras la sorti să vadă, care dintre ei să fie
„conservator“, și apoi acela face treaba celorlalți
cându-s conservatorii la putere, iar restul roșu face
trebile celui unul, când sânt liberalii la putere.

Și astfel mii de oameni râvnesc în țara aceasta să
capete avere și onoruri pe calea Statului, sau cel pu-
țin să trăiască de la dânsul. Prin ideia curat nega-
tivă a libertății, care nu însemnează nicăieri alta,
decât ca să nu fiu oprit de a munci, adică de a pro-
duce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la
ideia pozitivă, că libertatea trebuie să li dea și de-
mâncare și încălțăminte și lux și tot ce le pofteste
inima, iar clasele muncitoare?... Pe apa Sâmbetei
meargă! Après nous le déluge. Cât lumea n'avem să
trăim, nu-i așa? Cât vom trăi, să ni curgă laptele 'n
păsat... După aceia bun e Dumnezeu, și va avea grijă
de clasele pe care le sărăcim și stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în țară. Cei cari nu
sunt nimic, nu represintează nimic, nu au nimic, for-
mează o societate pe acții (un abonament la „Ro-
mânul“ sau la „Telegraf“), formează apoi comitete
prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a dome-
niilor Statului și-a funcțiilor existente, deschid jurn-
nale, în care arată „națiunii suverane“ că libertatea
e în pericol, amăgesc mulțimea, care totdeauna se
luptă cu greutatea vieții, făcând-o să creadă că ei
sunt mântuirea, fac alegerile, și-apoi, când ajung sus
țin'-te bine.

De la un capăt al țării la altul se conrupe orice
simțire curată, orice om onest. Iei unul e aruncat
pe uliți cu o familie grea, pe care o ținea de pe o zi
pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe
un om care știe tot atât sau și mai puțin decât dâ-
nul; dincolo un arendaș e dat afară de pe moșia Sta-

tului, pentru că, deși are o avere întreagă băgată în sămănături, n'a plătit la termin și un deputat vrea să iea moșia cu prețul jumătate și să se folosească și de sămănăturile omului..., și tot așa în infinitum.

Conservatorii au încercat ani îndelungați de zile a cârpi o clădire, a cării temelie chiar e o mare gresală. Astfel i-am văzut că, înspăimântați de delapidările de bani publici, de plastografii liberale ș. a. au botezat crimele delictе, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni cari aveau conștiința greutății crimelor; au voit să reducă prefec-turile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari și perceptorii, erau pe calea de a înființa școli reale și de meserii, în care să intre progenitura acestei generații corupte și să învețe ceva, cu care să se poată hrăni ... Aș! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele și au dispărut, ca și când n'ar fi fost de când lumea.

De câte ori li arăți toate isprăvile, zic: „Apoi noi n'am fost decât foarte puțin la guvern“. Dar un palat zidit în zece ani se strică în două zile, d-nii miei, și dacă'ați fost în stare să treceți într-o bună dimineată cu buretele peste toată dezvoltarea istorică a țărilor, cu cât mai mult veți izbuti aceasta, neavând de risipit decât reparaturile, făcute cu greu de conservatori.

PARALELE ECONOMICE ¹⁾

Trebuie să admitem că între anii 1830 și 40 vor fi existat abusuri și neajunsuri îndestule în țările noastre, pentru că neajunsurile se țin de natura lumii acesteia, încât ori când ne putem ruga, ca bătrânii, ca să nu dea Dumnezeu atâta necaz cât poate duce. În epoca aceia în care s'a născut Regulamentul, și-au i-vit capul și cele d'întăiu idei liberale, și, ca totdeauna, relele de atunci au fost atribuite claselor stăpânitoare. Dacă mergea lumea rău, boierii erau de vină. Căci lipsiau garanțiile, lipsia suveranitatea poporului, lipsia controlul, abuzurile erau la culme, toți furau, și liberalii ziceau: Da-ți-ne nouă țara pe mână și veți vedea ce-om face dintr'însa: cerul pe pământ, nu altceva! Ca și acum, ei făgăduiau marea cu sarea, ca și acum cauza tuturor relelor era că clasele privilegiate domniau, că dispuneau fără control de avuțiile țarei, că jupuiau lumea și-și făceau de cap.

Bun. S'au dus privilegiile. Astăzi națiunea controlează tot ce se face; nu mai există abusuri, nici hoții; suntem stăpâniți de legi absolut drepte, cari ni garantează toate libertățile ce sunt cu putință.

Să facem deci izvodul averilor noastre.

Avem în avere: Camere, Consilii comunale și județene, primari, notari, advocați, profesori de Universitate, Academii, etc., etc., toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii: o jumătate de miliard de franci, datorie publică, o scădere regulată, atât a muncitorilor agricoli, cât și a breslașilor, o despoiere mai neîndurată a țăranului, ba sărăcirea claselor de sus,

¹⁾ «Timpul» din 13 Decembre 1877.

produsă prin sărăcirea generală, iar negoț și meserii în mâni străine.

Am admis legiuri străine? Ei bine nu le-am admis pentru Român, cu trebuințele căruia nu se potriveau ci pentru elemente economice cu care se potriveau, și care știu a se folosi de dănsle. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.

Căci azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzești, Consilii județene și comunale. Stăm mai bine pentru aceasta? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile nouă nu se potriviau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de care dispunem, cu calitatea muncii noastre, încât trebuie să le sleim pe acestea, pentru a întreține aparatul costisitor și netrebnic al Statului modern.

Sântem țărani, curată socoteală, și țărănește ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, oricât său la rărunchi ar avea, bani n'are, și Statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie pe care o zice, costă pe țară bani, și banul e muncă. Un șir, scris de un ajutor de primar la sat, costă bani, și banul e muncă. O prelegere rea, ținută la Universitate, costă bani, și banul e muncă. În sfârșit banul e pretutindeni reprezentantul și tălmăcirea citeață a muncii, într'insul e sudoare și putere sdruncinată și, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri sunt, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s'a muncit pentru mine în societatea omenească.

Dar va zice cineva: Ei și? Cu munca Românului nu pot face Stat constituțional cu libertate, egalitate, fraternitate, și suveranitate? Franțujii sunt farmazoni, de au putut-o face, — și noi să nu putem? Nu suntem noi oameni, și nu putem să ne luăm după dânsii? Adecă ei să fie mai cu cap de cât noi?

Adevărat. Franțuzul nu-i mai cu cap decât noi... dar mai este un cusur la mijloc, care ne împiedică sau ar fi trebuit să ne împiedice.

Franțuzul iea o bucată de metal în preț de 50 de parale, și-ți face din ea un ceasornic, pe care ți-l vinde cu doi napoleoni; d-ta îi vinzi ocaua de lână cu un franc, și el ți-o trimite înapoi supt formă de postay și-ți iea pe aceeași oca 20 de franci; Franțuzul ia paie de orez, care nu-l țin nimica, și-ți împletește din ele o pălărie, pe care nevasta d-tale dă trei sau patru napoleoni.

Nu-i mai cu cap, pentru că mintea nu se mănâncă cu lingura, ci o moștenește omul de la tată și de la mamă, încât un mocan poate fi tot atât de isteț și deschis la cap ca și un ceasornicar din Paris; numai vorba e că mocanul n'a deprins meșteșugul, și de aceea câștigă într'un an cât câștigă meșterul din străinătate într'o zi.

De aceea însă meșterul din Paris are de unde plăti Camere, Universități, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure, de-ar avea poftă de dânsa, poate s'o aibă. Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu încetul, și, unde Franțuzul e cu dare de mână, noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are nici odată, sânt banii.

Căci ce se întâmplă într'adevăr?

Ai vândut ocaua de lână cu un franc, pe care-l ai în mână și-l poți da iar, dar ea, când ți-a venit înapoi, te ține nu unul, ci douăzeci de lei. Cu ce implinești cusurul de la unul până la douăzeci, de unde mai iei încă nouăsprezece?

Neapărat, că din alte produse, și nu din lână, deci din grâu. Dar grâul se produce cu osteneală multă și spor puțin. Spre a produce un fir de grâu, îți trebuie o vară întreagă, și-atunci încă atârnă de la ploaie și de la vânt, de se va face sau nu, pe când mește-

rul străin a lucrat ocaua de lână și i-a dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine că țăranul trebuie să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux, comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde și trăiește cu îndestulare zece ani de pe dânsa; un tăietor de lemne muncește zi cu zi, și abia-și ține zilele de azi pe mâne. Și apoi ce deosebire între muncă și muncă! Unul muncește ușor și cu plăcere sufletească și câștigă mult, celălalt muncește din greu și câștigă puțin. Este vre-o asemănare între unul și celălalt? Poate tăietorul de lemne, a cărui muncă prin calitatea ei prețuește așa de puțin, să se măsoare vre-odată cu zugravul?

Dar așa-i și nația. O nație care produce grâu, poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul națiilor industriale înaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre; dar vezi că trebuie omul să învețe mai întâiu carte și apoi să calce a popă, trebuie mai întâiu să fii nație industrială și după aceea abia să ai legile și instituțiile națiilor industriale.

Să zicem, bună oară, că cineva are un palat cât al lui Vodă, și venituri numai de pe un petec de cincizeci de pogoane, — va putea el să ducă traiu de Domn să ție sulgi multe de pe petecul lui de moșie?

Și ce-i într'adevăr o nație agricolă pe lângă una industrială? Cât un răzăș, oricât de vrednic fie, pe lângă un boier cu 100.000 de pogoane într'un hotar.

Poate să fie răzășul cât de istet, cât de bun de gură și cât de harnic, să ducă traiul boierului, tot nu-l țin curelele, pentru că de unde nu-i nici Dumnezeu nu poate lua. Acum poate înțelege oricare om cu minte,

ce fel am putut introduce la noi instituțiile străinătă-tei.

Păpușării, care ca păpușării chiar sânt cumplit de scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n'am putut face nimic.

Acuma, după ce am văzut că suveranitatea, libertatea, egalitatea și fraternitatea ne țin o jumătate de miliard datorie și optzeci de milioane de franci pe an (1), să vedem cât ne ținea pe noi, popor sărac, ocărmuirea jăfuitoare a boerilor.

Douăzeci și vreo două de milioane pentru amândouă țările cu două Scaune domnești. Dar acești bani poate erau cheltuiți în zadar. Populația săracă și rău administrată poate că se stingea mai rău decât astăzi și, la o vreme de foamete, doamne păzește, muriau oamenii pe uliți ?

Ia să vedem. Deschidem „Curierul românesc“ dela 1840, nl. de la 5 August, și cetim următoarele:

„In anii 1837, 38 și 39 s'au născut 139.263, au murit 90.207“ — va să zică trei ani au fost 48.993 de oameni spor în populație, sau, cifră rotundă, 50.000 numai în Muntenia; să punem pentru Moldova 40.000 căci populația se înmulția acolo și în acelaș mod regulat ca și dincoace.

Dar populația se înmulțește în pătrat, nu în progreseune aritmetică. Dacă ținea tot Guvernul jăfuitor al boerilor, astăzi aveam 8.000.000 de locuitori, pe când n'avem nici patru bune —, din contra populația românească a țării noastre e azi mai mică de cât la 1840.

Dar ce mai cetim încă în „Curierul românesc“?

„In magaziiile de rezervă se află depuse în vremea

1) Ce ar zice Eminescu dac'ar trăi azi și ar vedea că datoria Statului a ajuns de un miliard și jumătate lei și că budgetul anual a ajuns a fi 435 de milioane?

de trei ani din urmă 4.441.106 chile de porumb și 299 mii 700 de chile de meu“.

Ce avem astăzi în magazinele noastre de rezervă? Tot pe atâtea chile de palavre liberale.

Dar mai cetim încă?

„Capitalul „cutiilor satelor“ din Principate s'a văzut în catagrafia din urmă la 2.357.483 de lei“.

Câți lei avem noi în cutiile satelor? Datorii, câtă frunză și iarbă, căci astăzi și comunele rurale sânt datorate cu câte 10—20.000 de franci, precum Statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boerii prădau și erau răi, zic liberalii. Haide să li facem pe plac și să zicem și noi că erau para focului și varga lui Dumnezeu; zicând'o, pe noi nu ne ține parale, iar liberalilor li facem o plăcere.

Nu rămâne însă mai puțin sigur că populația se înmulția, că ea, întâmplându-se ani răi, nu era expusă să moară de foame, că erau nunți și cumetrii multe și prohoade puține, încât și popa era mai câștigat, pentru că la nunți și cumetrii mai mult chef se face de cât la prohoade, și toate erau cu spor, până și cărările, pentru că părintele când se întorcea de la vre-un botez, în loc de-a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mai multe garanții de dreptate? Ia să vedem.

Stan găsește azi o pungă înainte de a fi pierdut'o Bran. Care-i urmarea judecătorească?

Se descopere lucrul, și Stan mănâncă mai întâiu bătaie de la primar și de la subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lucru, câte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucție își pierde ziua cu dânsul, în loc de a se ocupa cu un delict mai complicat; deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecțional ține 10, fac 30. Stan e închis pe două luni de vară, câte un franc ziua, fac 60; la un loc, 90. Stan se întoarce acasă, și-și găsește ogorul pârloagă și via părăgină, pierzând munea u-



nei veri; fac, zicem, 100, la un loc, 190. Stan găsește dările neplătite și-si angajează munca pe un an, ca să le plătească, ș. a. m. d. Cu un cuvânt: Stan e ruinat pe câțiva ani pentru că a găsit o pungă înaintea de a o fi pierdut Bran, bez bătaia primarului și subprefectului pe de-asupra.

Cum era înaintea ?

Bran pâra pe Stan la boier și-si primia punga îndărăt, iar Stan căpăta în schimbul pungii cinci bețe sănătoase, pe care le ținea minte, și apoi se ducea să-si vadă de trebi. Scurt, drept și —gratis. Azi mănâncă două-trei bățai și-si pierde tot rostul.

Dar apoi în de obște legi franțuzești ni-au trebuit nouă ? Pentru împrejurarea că pătimește un loc despre megieși, pentru pescuirea unui iaz, pentru neîngăduirea la posesie, pentru a li se alege părțile, pentru un vad de moară, ș. a. trebuiau legi franțuzești, în care să se vorbească despre „lapini“ ? Trebuiau miile de advocați, miile de primari și de ajutori de primari, notari, consilii și para-consilii !

Asta e curată socoteală de mofluz.

Și ce avem în schimb ? Poate o cultură mai mare ?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitori, atunci vom trebui să constatăm, cu părere de rău, că Eliad și Asachi știau de zece ori mai multă carte de cât dd. C. A. Rosetti, Costinescu, Carada și Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent și mai de spirit de cât o sută dintre ofticoșii cari fac astăzi „esprit“ prin gazete, că singura comedie „Buna educație“ a lui C. Bălăcescu e mai originală de cât toate scrierile d-lui V. A. Ureche, la un loc; apoi să nu uităm că de generația aceia a urgisiților boeri se ține pleiada scriitorilor noștri celor mai buni: Alecsandri, C. Negruzzi, Bolintineanu, Donici, Bălcescu, ș. a., că oamenii știau o limbă frumoasă, vrednică și înțelasă de opincă ca și de Vodă.



Apoi exista autoritate și ascultare. De zicea Vodă un cuvânt, era bun zis ; iar azi...?

Azi poruncește cânelui, cânele pisicii, pisica șoarecelui, iar șoarecele de coadă își atârnă porunca.

Azi găsești prin sate ordine ministeriale, căroră nu li se dă nici o urmare, deși d. primar a scris pe dânsule: „se va urma în conformitate cu ordinele dnului Ministru“. Azi se împlinesc ordinele numai când d. prefect sau subprefect voiesc să se răzbune asupra unui conservator.

Statul e azi mașina, prin mijlocul căruia cei lași se răzbnă asupra protivnicilor politici.

Iată la ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului, libertatea ,egalitatea și fraternitatea.

Apoi bune sunt? — Bune, numai au un cusur. *Nu se potrivesc.*

ACTUALITATEA ¹⁾

Sociologia nu este până acum o știință, dar ea se întemeiază pe un axiom, care e comun tuturor cunoștințelor omenești, că adevărată întâmplările concrete din viața unui popor sunt supuse unor legi fixe, care lucrează în mod hotărât și inevitabil. Scriitori cari în privirea ideilor lor politice sânt foarte înaintați, au renunțat totuși de a mai crede că Statul și societatea sânt lucruri convenționale, răsărite din libera învoială reciprocă dintre cetățeni; nimeni, afară de potaia de gazetari ignoranți, nu mai pot susține că libertatea votului, întrunirile și parlamentele sânt temelia unui Stat. De sunt acestea sau de nu sânt, Statul trebuie să existe și e supus unor legi ale na-

¹⁾ «Timpul» din 11 Decembre 1877.

turei, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecință. Deosebirea este că în viața constituțională lupta pentru existență a grupurilor societății care știu puțină carte, găsește răsunet; pe când în Statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă, a monarhului adecă, al cărui interes este ca toate clasele să steie bine și ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vre-una.

Nimic nu arată mai mult că spiritul public nu e copt, decât discuții asupra teoriilor constituționale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată dela începutul desvoltărei noastre moderne, din zilele în care cei d'întăiu tineri rău sau de loc preparați s'au întors din Paris, unde, uimiți de efectele strălucite a unei vieți istorice de o mie și mai bine de ani, și uitând că pădurea cea urieșească de averi, știință și industrie are un trecut foarte lung în urmă-i, — au socotit a introduce aceiași stare la noi, introducând formulele scrise ale vieții publice de acolo. E o zicală veche că, de ai sta să numeri foile din plăcintă, nu mai ajungi s'o mănânci. Drept că e așa, dar, cu toate aceste, acele foi există. Și, dacă n'ar exista, n'ar fi plăcintă. Asămănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condițiile plăcintei noastre constituționale a libertăților publice, de care radicalii se bucură atâta, sunt economice; temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc, care produce ceva, care, puind mâna pe o bucată de piatră, îi dă o valoare înzecită și însutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pânzătură fină, din fier mașine, din lână postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiții? Poate ea vorbi de interesele ei? Nu.

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli și din ceva mai rău, — din avocați.

D. X. bunăoară e plătit de Stat ca să învețe pe studenții de la Universitate limba română din punct de

vedere filologic și Istoria Românilor, două obiecte pe care nu le cunoaște de loc.

Să ne înțelegem. Nu avem pretențiunea ca profesorii noștri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar, în împrejurări normale, acest domn, ajuns din întâmplare profesor, s'ar fi pus pe învățat carte și, fiindcă nu este cu totul lui tot mărgenit, încât să aibă nevoie de a fi instalat într'un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăși studenților ceia ce au aflat alții, de ex. învățații străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună și bătută de oameni mai cuminiți, încât s'ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un școlar poate învăța de la profesorul său mai mult decât știe acesta însuși. Atunci nu l-am fi auzit susținând pe d. X. autenticitatea cronicei lui Hurul, autenticitatea unei serieri, care, pentru filologiei elementari chiar, e o galimație deplină și un falsificat greoiu, pe care-l cunoști ca atare la cea din tăiu vedere.

Dar, împrejurările nefiind normale, d. X. nu învață nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sânt cuvinte care se învață pe de rost într'un șfert de ceas și care-l ridică pe om la noi în țară, făcând de prisos ori ce muncă intelectuală. Căci natura comună nu muncește de cât de silă. Silit de împrejurări normale, d. X. ar fi devenit un profesor mediocru; nesilit de nimenea, se simte în sat fără câni și umblă cu mâinile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele și să-și deie o importanță, pe care natura n'a voit să i-o deie.

Tot astfel d. Y. și bună parte din cumularzii Universităților. Am luat profesori de Universitate, pentru că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadentă. Și cine plătește oare pe acești domni din clasa de mijloc, a' căror mâni

și inteligență nu produc valori de un ban roșu măcar? În linia din urmă munca țăranului, care ca doborâș moare pe câmpul de războiu, ca muncitor se spetește plătind dări, pentru a ținea pe umerii lui o clasă de trântori netrebnici.

Ce să mai zicem de advocați?

Intorși din străinătate, ei nu și-au dat silința să învețe legile și datinele pământului, să codifice obiceiurile nației românești, ci au introdus pur și simplu codicele pe care le învățaseră la Paris, ca și când poporul românesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, și trebuia să i se aducă toate celea de-a gata din cea mai renumită fabrică. Dar, în genere, advocații sunt inteligențele cele mai stricate din lume. Căci, într'adevăr, ce credințe poate avea un om, care azi susține, mâine combat unul și același lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb și albu-i negru? Oricât de bună morișcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea și devine incapabilă de a afla adevărul. De aceea cele mai multe din discuțiile adunărilor au caracterul de cârciocuri și apucături advocătești, de căutare de noduri în papură, de vorbe înșirate și fire încurcate.

Acestea sânt elementele, căroră legile noastre franțuzești li dau în stăpânire țara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăcește și se stinge din zi în zi de mulțimea greutăților ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ și administrativ, care nu se potrivește de loc cu trebuințele lui simple, și care formează numai mii de pretexte pentru înființare de posturi și paraposturi, de primari, notari și paranotari, toți aceștia plătiți cu buni peșini din munca lui, pe care trebuie să și-o vândă pe zeci de ani înainte, pentru a susține netrebnicia Statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viața...

blică a Statului? Ce caută acești oameni, cari pe calea Statului voiesc să câștige avere și onoruri, pe când Statul nu este nicăeri altceva decât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omenesci? Ce sânt aceste păpuși, care doresc a trăi fără muncă, fără știință, fără avere moștenită, cumulând câte trei, patru însărcinări publice, dintre care n'ar putea să împlinească nici pe una în deplină conștiință? Ce caută d. X. profesor la Universitate, care nu știe a scrie un șir de limbă românească, care n'are atâtea cunoștințe positive, pe câte are un învățător de clase primare din țerile vecine, și care cu toate acestea pretinde a fi mare politic și om de Stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sânt străine; ele sânt făcute pentru un stadiu de evoluție socială, care în Franța a fost, la noi n'a fost încă. Am făcut strane în biserica naționalității noastre, neavând destui notabili pentru ele, am durat scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constitue clasa de mijloc, le-au umplut caraghiosii și haimanalele, oamenii a căror muncă și inteligență nu plătește un ban roșu, stârpiturile, plebea intelectuală și morală, Arionii de tot soiul, oamenii cari riscă tot, pentru că n'au ce pierde: tot ce-i mai de rând și mai înjosit în orașele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchea ce desparte trei civilizații deosebite: cea slavă, cea occidentală și cea asiatică, și toate lepădăturile Orientului și Occidentului, grecești, jidovești, bulgărești, se grămădesc în orașele noastre, iar copiii acestor lepădături sânt liberalii noștri. Și, când lovești în ei, zic că lovești în tot ce-i românesc și că ești rău Român.

Intr'adevăr d. Serurie, care a scris un volum de poezii „grecești“, d. Andrunopulos, care batjocorește armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care fo-

iește textul cronicelor României, sunt singurii Români adevărați; iar noi țărani, mici și mari, căci, la urma urmelor tot țărani sântem, noi, băștinașii din țările acestea, sântem străini, cari vindem țara cui ni dă mai mult pe ea.

Liberalii sânt smântâna și temeiul României, noi suntem niște rămășițe din vechile populațiuni autohtone, care nu merită să fie băgate în samă. De! iertați-ne, boieri, Arionești și Cărădești, că ni s'a părut și nouă biet, că trăim în țara noastră și avem de zis o vorbă. Iertați-ne pentru că nu băgasem de seamă că sântem în Bulgaria, iertați-ne apoi că n'am voit să ne batem pentru bietii Greci și Bulgari.

Nu vedeți că ne-am supus stăpânilor? Nu vedeți că ni-am trimis copiii la junghere, pentru ca d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Ba au ajuns ca până și ciorô-horô, rumânaș de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocurească în toate zilele (1). Nu vă e destul, milostivi stăpâni?

Dar acum, de ne veți fi iertat sau nu, să stăm la vorbă gospodărească și să vă întrebăm, ce poftiți d-voastră? Și, ca să știm că aveți dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceți? Arătați-ne în adunările d-voastră pe reprezentanții capitalurilor și fabricilor mari, pe reprezentanții clasei de mijloc, care să se deosebească de fabrica de mofturi a „Telegrafului“, și a „Românului“, și de fabrica d-voastră de palavre din Dealul Mitropoliei? Căci nu credem să puteți cere ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu istetiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată țară într'adevăr! Pe cei mai mulți din acești domni Statul i-a crescut, adecă i-a hrănit prin

1) Fundescu.

internate, ca după aceia să-și câștige, printr'un meș teșug cinstit, pânea de toate zilele.

Dar Statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce acești domni și-au mântuit așa-numitele studii, vin iar la Stat și cer să-i căpătuiască, adecă să-i hrănească până la sfârșitul vieții. Dar nu-i numai atâta.

Dumnealor vor să facă pe boierii. 3, 4, 500 de franci pe lună nu-i liniștesc și nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori nației, de pe spinarea căreia trăiesc. Sânt născuți pentru lucruri mai înalte, pentru deputății, minister, ambasade, catedre de Universitate, scaune în Academie, tot lucruri mari la care cinstiții lor părinți, cari vindeau bragă sau rahat cu apă rece, sau umblau cu patrafirul și sfiștocul din casă în casă, nici nu visaseră — și nici n'aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naștere unor feți-frumoși cu stele în frunte, ci unor băieți groși la cea-fă și târzii la minte, de rând, adesea foarte de rând.

Căci din două una. Sau acești oameni sunt toți geniali și prin „calitatea“ muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau, neproducând nicio valoare, nereprezentând niciun interes general decât pe al stomahului lor propriu, trebuie reîmpinși în întunerecul ce li se cuvine.

Tărani? Nu sânt. Proprietari nu, învățați nici cât negrul supt unghie, fabricanți — numai de palavre, meseriași nu, breaslă cinstită n'au, ce sânt dar? U-surpatori, demagogi, capete deșerte, leneși, cari trăiesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boieroși și fuduli, mult mai înfumurați decât coborătorii din neamurile cele mai vechi ale țarei.

De acolo pizma cumplită, pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scânteie de merit adevărat, și goana înviersunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țarei, pentru că, în momentul în care

s'ar desmetici din beția lor de cuvinte, s'ar mântui cu domnia demagogilor.

Intr'adevăr cum li s'ar deschide oamenilor ochii când unul li-ar zice: „Ia stați oameni buni! Voi plătiți profesori, cari nici vă învață copii, nici carte „știu; plătiți judecători nedrepti și administratori „cari vă fură, căci niciunuia dintr'înșii nu-i ajunge „leafa. Și aceștia vă ameteșc cu vorbe și vă îmbată „cu apă rece. Apoi ei toți poruncesc, și nimeni n'as- „cultă. Nefiind stăpâni cari să-i ție în frâu, ei își fac „mendrele și vă sărăcesc, creându-și locuri și locușoa- „re, deputății, primării, comisii și multe altele pe cari „voi le plătiți peșin, pe când ei nu vă dau nimic, ab- „solut nimic în schimb, ei, din contră, vă mai și des- „bracă, după ce voi i-ați înțolit. N'ar fi mai bine ca „să stăpâniască cei ce n'au nevoie de averile voastre, „având pe ale lor proprii? Sau cel puțin oameni cari, „prin mintea lor așezată, vă plătesc ce voi cheltuiți cu „dânșii?“

„De aceea alungați turma acestor netrebnici, cari „nu muncesc nimic și n'au nimic și vor să trăiască „ca oamenii cei mai bogați, nu știu nimic și nu vreau „să vă învețe copii, și n'au destulă minte pentru a se „economisi pe sine și voiesc să vă economisească pe „voi toți“.

DIN ABECEDARUL ECONOMIC¹⁾

De câte ori un creștin s'apucă la noi să serie un rând, ca să lumineze neamul — presa este lumina, du pă cum zic domnia lor—, de atâtea ori pune mâna'n

¹⁾ «Timpul» din 31 Decembre 1877.

raft și scoate la iveală o carte nemțească sau una franțuzească și răsfoește până ce găsește ce-i trebuie. Precum ni s'aduc de-a gata din străinătate și n'avem alt chin decât să băgăm mâinile în mânicile paltonului venit de la Viena și piciorul în cizma parisiană, fără a ne preocupa mai departe din câte elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem și cu cunoștințele; le luăm frumos din cărți străine, le așternem pe hârtie în limbă pășărească și facem ca negustorul care nu-și dă nici el seama de unde-i vine marfa, numai să se treacă. Chiar învățații noștri, când vor să polemizeze, polemizează cu citate. Cutare minune a străinătății, d. X sau Y a vorbit cutare lucru, deci trebuie să fie neapărat adevărat și să se povestească, pentru că au ieșit dintr'o minunată morișcă de creier.

Să fie d. X. sănătos, împreună cu toată casa, dar de se potrivește, e altă căciulă!

La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e și mai simplu. Își pune mai întâiu degetul în gură și vede câte „cuvinte“ îi vin în minte. La chemarea aceasta se deschide dicționarul nepaginat al capului, compus din prea puține file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate și alte cuvinte tot cu atâta cuprins material, și după aceea le înșiră, mai puind pe la soroace și câte un Ștefan sau Mihai Viteazul, din buzunarele cărora scoatem ce ni poștește inima.

Bietul Ștefan Voevod! El știa să facă fărâme pe Turci, Tatari, Leși și Unguri, știa nițică slavonească, avuse mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin vechiu de Cotnar și din când în când tăia capul vreunui boer sau nasul vreunui prinț tătăresc. Apoi descăleca târguri de-a lungul râurilor, dăruia panțirilor și dărăbanilor locuri bune pentru pășunarea hergheliilor de cai moldovenеști, a turmelor de oi și de vite albe, făcea mănăstiri și biserici, și apoi iar bătea

Turcii, și iar descăleca târguri, și iar se 'nsura, până ce și-a închis ochii în cetatea Suceava, și l-au îngropat cu cinste la mănăstirea Putnei. Ce-și bătea el capul cu idei, cum le au d'alde gazetari de-ai noștri, ce știa el de suptietura de minte de vremea de astăzi?

Până la fanarioți n'am avut cod, — un semn, că nici trebuia ¹. Ce-i drept și ce-i strâmb știa fiecare din obiceiul pământului, și judecată multă nu se 'nceăpea. Tară săracă, stăpânire puțină, biruri mai de loc, cară cu două oiști, să se poată înjuga boii și dintr'o parte și dintr'alta, după cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de vălătuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea dușmanului, ba se da foc ierbi și se inveninau fântânile, pentru ca să moară dușmanii de flămângiune și de secetă, iar oamenii se trăgeau la munte și lăsau câmpul limpede în urma lor, până ce venia Vodă de-i amăgia pe dușmani prin codri, și-apoi vai de capul lor!

Ii mersese vestea Voevodului românesc și Moldovenilor, că nu sunt deprinși a sta pe saltea turcește, ci sânt totdeauna gata de războiu, oameni vârtoși, cari nu știu multă carte, dar au multă minte sănătoasă; averi mari n'au, dar nici săraci nu sânt.

Și tot astfel au fost până în vremea noastră, — până la Regulament, cea d'întăiu legiuire importantă și plăsmuită. Românii au fost popor de ciobani, și, dacă voiește cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n'are decât să se uite la picioarele și la mâinile lui. El are mâini și picioare mici, pe când națiile care muncesc mult, au mâni mari și picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase, ce se găsesc în părțile de unde ai noștri n'au avut amestec cu nimeni: de acolo cumînțenia Românului, care ca cioban

¹) Pravilele lui Vasile Lupu și ale lui Matei Basarab nu s'au introdus niciodată, decât în partea lor canonică.

a avut multă vreme ca că se ocupe cu sine însuși, de acolo limba spornică și plină de figuri, de acolo simțământul adânc pentru frumusețile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo povești, cântece, legende —, c'un cuvânt de acolo un popor plin de originalitate și de-o feciorească putere, formată prin o muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă și nepăsarea lui pentru forme de civilizație, care nu i se lipesc de suflet și n'au răsărit din inima lui.

Au venit Grecii, și-au domnit o sută de ani. Când au ieșit din țară, nici urmă n'a mai rămas prin sate. Parc'ai fost trecut cu buretele peste colachiile și bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru a rămas nepăsător la reformele grecești, rusești, franțuzești, și nu-și dă nici azi bucuros copiii la școală, pentru că simte ce soiu de școli avem.

Ci înainte acest sistem de sănătoasă barbarie era predominant.

Radu-Vodă cel Mare adusese în țară pe Sfântul Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se 'ntreba și el, ce o mai fi și civilizația, și voia s'o vadă cu ochii. Dar sfântul, venind, începu să dea sfaturi pentru schimbarea legilor și obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ș. a., încât Vodă-i zise într'o zi: „Ia slăbește-ne, popo, că ne strici obiceiurile“. Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu văzuse, de nu pleca în țara cui l-au fost avut!

Acesta-i sentimentul oricărui popor sănătos, căruia-i propui să-i altoești ramuri străine, pe când el e dispus a-și produce ramurile sale proprii și frunzele sale proprii încet și în mod firesc. Un asemenea popor însă își impune felul lui de a fi și vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi dacă li-am spune, că, pe când ei introduc istorii franțuzești în instituții, limbă și datine, tot pe atuncea în Rusia de amiazizi se intro-

duc pe zi ce merge datinile românești printre Maloro-sieni, cari au îndrăgit felul de a fi al Românului.

Dar aici se ivește totodată întrebarea: cu i-a putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale Apusului într-o țară agricolisată abia pe la anul 1830? Sigur că numai oameni cari nu-și cunoșteau țara de loc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ținea bani? Și, dacă știau că vor ținea, n'au știut de unde, cum și cine-i va plăti? Nu știa absolut nimeni, cum Stat, armată, biserică, cultură, c'un cuvânt tot ce e comun al nației, se plătește numai și numai din prisosul gospodăriei private, cum că din acel prisos se hrănesc toate formele civilizației și că, dacă istovești pe acesta, atunci începi a mânca însuși capitalul de muncă al oamenilor, condițiile existenței lor private, și-i ucizi economic, deci trupește și sufletește?

Apoi de ce muncește omul? Ca să aibă el din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece serbătorile, cheltuiește prisosul timpului și banilor lui, nu însă ceia ce-i trebuie pentru ca să-și ție sufletul lui și-al copiilor.

Dar puterea fizică a unui om e restrânsă, căci natura n'a făcut calculul că această putere va avea de hrănit din prisosul ei liberali, advocați, pierde-vară și alte soiuri de parasiți, și i-a dat fiecăruia atâta putere, ca să se poată ținea bine și să mai puie și ceva la o parte, pentru ca mâne să poată reîncepe munca cu mijloace mai multe. Va să zică prisosul, pe care muncitorul îl poate pune la dispoziția civilizației și a junilor crescuți la Paris, e foarte mic. Dar ce li pasă d-lor de aceasta! Liberi nu sânt de a sărăci lumea?

D. C. A. Rosetti, în cuvântul său de la Circ¹, vorbia.

¹) Pe la începutul lui Novembre 1877, C. A. Rosetti adunase cetățenii la o întrunire publică la Circ, spre a da pe față uneltilor «reațiunii». (K)

cu dispreț despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. „Țara? — întreba d-lui — patruzeci de boieri mari, patruzeci de boieri mici, iată țara pe când eram eu tânăr.“ Ținem seamă de aceste cuvinte. Țara n'a-vea pe umerele ei decât optzeci de oameni, încât la 30 mii de suflete venia un boier, și încă și acela cu trebuințe foarte mici; adică optzeci de oameni, cari umblau cu zilele în palmă și țineau neatârhnarea țării prin istetie și adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adecă compensau pe deplin munca socială ce-i purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali, cari nici umblă cu zilele în palmă, pentru că nici ture, nici leah, nici ungunu nu caută să-i taie, nici de vre-un duh așa supțire nu se bucură, nici compensează prin ceva munca socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condițiile de existență, a claselor producătoare, nu prisosul lor.

Moțul din Ardeal e un negustor foarte cuminte: lui nu-i trebuie la negoț nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere și donițe, trece în Țara Ungurească, și nu se mai încurecă, ci le schimbă de-a dreptul pe grâu. Atâtea doniți de grâu, pe o doniță de lemn, atâtea ciubere de grâu, pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face și noi socoteala Moțului din Ardeal, am zice: atâtea mii de chile de grâu ne ține o chilă de frase liberale, atâtea chile ne țin mărfurile importate din străinătate, atâtea chile ne țin tinerii ce-și pierd vremea prin străini, atâtea mii de chile ne ține Constituția, atâtea ne țin legile franțuzești, cu un cuvânt toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sumă certă. Dacă vei hrăni cu ele câteva mii de stărpituri liberale, de unde îți mai rămân condițiile pentru întreținerea unei culturi sănătoase și temeinice? Două sute de nebuni mănâncă de sigur mai mult de cât un singur înțelept.

Deci abecedarul nostru economic zice:

Natura i-a dat omului putere mărgenită, socotită numai pentru a se ține pe sine și familia sa.

El produce ceva mai mult decât consumă. În acest „ceva“ mai mult, în acest prisos sânt cuprinse: întâiu ceia ce-i trebuie pentru a reproduce, va să zică condițiile muncii de mâne, și încolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispoziția societății, supt formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăește toată civilisația națională.

Dacă hrănim cu acest prisos străinătatea de idei, de instituții și de forme, lipsite de cuprins, al căror complex liberalii au apucat a-l numi „tot ce este românesc“, atunci nu ni mai rămâne nimic pentru ceia ce este într'adevăr românesc, pentru cultura națională în adevăratul înțeles al cuvântului.

FRASA ȘI ADEVAR ¹⁾

Nimic n'ar părea mai natural, decât ca oamenii să ieă lucrurile așa cum sânt și să nu caute în nori ceia ce-i d'înaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

Înaintea de a da exemple din țară, dăm unul din străinătate.

Socialistul Bebel, în foaia sa «Volkstaat», anul 1873, spune următorul lucru:

„Sau există Dumnezeu, și-atunci sântem trași pe sfoară, sau nu există, și-atunci putem face ce-om pof-ti“. Frasa întoarsă nu va fi nici mai clară și mai cuprinzătoare de cum e. Să zicem: „Sau nu există Dum-

¹⁾ «Timpul» din 23 Decembre 1877.

nezeu și-atunci sântem trași pe sfoară, sau există și-atunci facem ce-om pofti.“

Tot astfel sânt toate frasele radicalismului. Oricum le-ai întoarce, cuprinsul lor nu s'adaogă, pentru că nu-l au; ba adesea contrariul lor cuprinde mai mult adevăr decât ele însele.

„Luminează-te și vei fi“. Poate contrariul e adevărat. „Fii și te vei lumina!“ Căci o existență lungă și sigură va avea drept fruct al ei cunoștința, adică lumina. Tot așa-i și cu „voiește și vei putea!“. „Să poți, și-atunci vei și voi“, căci omul vrea ceia ce poate, iar când vrea ceia ce nu poate, nu-i în toate mințile. Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzești pe nimenea, și vorbe rămân toate abstracțiunile și, cu cât mai abstracte sânt, cu atât mai curată vorbă de clacă.

Dar cu asemenea cultură din gazete au început reformatorii noștri. Căci nu mai este îndoială că n'au învățat mai nimic de la străini decât să vorbească suptire, să se îmbrace suptire și să pue lumea la cale cu frase. Cultura fraselor o puteau învăța bine din gazetele străine.

Oamenii scot acolo gazete în toate zilele, și neavând ce spune, abstracțiunile li vin foarte bine la îndemână, căci prin mijlocul lor poți serie coale întregi fără să spui nimic. Să nu ne înșelăm. Beția de cuvinte din gazetele românești e numai întrecerea beției de cuvinte din cele străine. Mai puțin culți, deci având mai puține de împărtășit de cât străinii, gazetarii noștri au și mai multă nevoie de gură decât de cap, dar și în străinătate lucrează în mare parte gura, fără ca creerii să știe mult despre aceasta. Ci în străinătate în genere nu prea ieau oamenii gazetele în serios, întru cât s'atinge de partea lor intențională. Se știe că sânt făcute pentru a trezi patimile societății și a crea în public atmosfera ce-i trebuie Guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora și cobo-

rirea altora; în sfârșit presa nu-i cu mult mai mult decât o fabrică de frase, care cu fățărnicie omenească îmbracă interesele străine de interesul adevărat al poporului.

Căci ce este Statul, și ce scop are el? Nu din carte — aieva.

Iasă cineva pe uliță sau la câmp, și va vedea îndată ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul croiește, altul coase, un al treilea bate fierul până-i cald, la câmp se ară, se samănă, se seceră, colo meliță cânepa, țes. tund oi, și numai în zi de sărbătoare stau mânilor și lucrează creierul. Atunci se folosește omul de prisosul liber al unei vieți de muncă, merge la biserică, după aceia la horă —, în sfârșit săptămâna toată e a stomahului, serbătorea e a creierului și a inimei.

Materia vieții de Stat e munca, scopul muncii bunul traiu, averea, — deci acestea sânt esențiale. De aceia se și vede care e răul cel mare: Sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume: boala, darul beției, furțișagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credință, răutatea, aproape toate sânt câștigate sau prin sărăcie proprie sau prin sărăcia strămoșilor.

Sărăcia trebuie luată în înțelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este așa, ni e dovadă suma de cuvinte care însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei și boalei. Mișel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsit de calități morale. Tot astfel, „misérable“, frances, și „elend“, german. Odată Voevozii românești dăruiau prin hrisoave pe „mișei“ în înțelesul lor, astăzi mișei în înțelesul nostru stăpânesc toată țara de la un capăt la altul.

Calitățile morale ale unui popor atârnă — abstrăgând de climă și de rasă — de la starea sa economică. Blandețea caracteristică a poporului românesc dovede-

ște că în trecut el a trăit economicște mulțămît, c'a avut ce-i trebuia.

Deci condiția civilizației Statului este civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine, fără ca să existe corelativul ei economic, e curat muncă zădarnică.

Dar așa au făcut liberalii noștri. În loc de a-și arunca privirile la răul esențial al societății, s'au ținut de relele accidentale și fără însemnătate.

În veacul nostru se înmulțiau trebuințele, deci trebuia înmulțită producția și brațele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor, cari în țara noastră sânt absolut numai țăranii, dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; și se înmulțesc — cine? Cei cari precupețesc munca lui în țară și în afară și clasele parasite. La țară putrezesc grânele omului nevândute, în oraș plătești pâinea cu prețul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâni de la producător până la consumator, și pe această cale se scumpește, pentru că cele douăzeci de mâni corespund cu cincizeci de guri, care având a trăi de pe dânsul, produc o scumpire artificială.

Va să zică, înmulțindu-se trebuințele, trebuiau înmulțite izvoarele producțiunii, și nu samsarlâcul, căci la urma urmelor, tot negoțul nu e decât un soi de samsarlâc între consumator și producător, un fel de manipulare, care scumpește articolele. În această manipulare nația agricolă totdeauna pierde, pentru că produsele ei sânt uniforme în privirea valorii, și, dacă constituiesc o trebuință generală, nu e mai puțin adevărat că sânt cel mai general articol de producțiune, adică acela care se face pretutindenea.

Pe când nația agricolă plătește atât transportul, cât și vama și câștigul comerciantului, la cumpărătura unui articol industrial, tot în aceeași vreme vamă, transport și câștigul comerciantului se scad din prețul

cu care nația agricolă își vinde produsele, — va să zică ea păgubește dublu în toate transacțiile ei, la vânzarea produselor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferența între valori. Încercând 500 de vagoane cu grâu, capeti în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. Cu un cuvânt nația agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru. Samsarlâcul care mijlocește schimbul între produsele noastre și cele străine, începe pe zi ce merge pe mâinile străinătății. Oomeni bătrâni n'ar avea de cât să asămăneze fisionomia de azi a Bucureștilor cu aceea pe care o avea înainte de cincizeci de ani. Nu-i vorbă, nu erau așa de străluciți Bucureștii pe atunci, dar erau românești; azi...? Ce să zicem de Iași, și, în genere de orașele moldovenesti?

Toate împrejurările acestea nu se schimbă prin frase, ba nici măcar prin școli profesionale. Căci profesiile lipsesc pentru că lipsesc condițiile lor de existență.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civile, care regulează modul în care are a se face transacțiunea x, între indivizii A. și B., nu se schimbă prin axiomul că toți oamenii sânt liberi prin drept înăscut și imprescriptibil, nici prin regula că ei toți sânt născuți egali, nici prin participarea tuturor la afacerile guvernării.

Evul mediu avea o formă pentru păstrarea fiecărei ramuri de producție, și aceasta era autonomia breslelor și îngrădirea lor față cu orice agresiune de din afară. La noi evul mediu a ținut până mai ieri-alaltăieri, și mulți bătrâni vor fi ținând minte epoca în care un străin nu putea fi breslaș. Nu mai pomenim că pricinile dintre breslași se hotărau la stare, și se întăreau numai de Vodă; nu mai pomenim

apoi că instituția a fost atât de puternică, încât Impărăția, totdeauna foarte diplomată, a Austriei și-a introdus consulatele în țară supt numele și forma de „stărostii de breaslă“.

Deci „*Salus reipublicae summa lex esto*“. Puțin ne pasă pe basa căroră principii metafisico-constituționale s'ar fi putut realiza bunul traiu al claselor României; destul că avem dovadă că pe calea liberalismului mergem tocmai de 'mpotrivă.

Căci Statul are nevoie de clase puternice, și liberalismul le-a adus la sapă de lemn. Înainte de 30—40 de ani aveam o clasă puternică de țărani nu bogată, dar cuprinsă, și începuturile unei clase de mijloc.

Azi țăranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sânt identice cu ale țăranului, asemenea; bresle nu mai avem, negoțul începe pe mâni străine, încât mâne să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară, și-am putea să ne luăm lucrurile în spinare și să emigrăm la America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârănarea noastră economică am ajuns ca toate Guvernele, spună ele ce-or pofți, să atârne mai mult ori mai puțin de înrâuriri străine. Nu doar c'ar sta în relație cu consulii — această aculare ar fi prea gravă, pentru ca s'o facem cuiva. Ne înnegrim unii pe alții, — vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stârpituri — ne înnegrim, zic unii pe alții, pentru că simțim că starea poporului românesc e nesuferită și că ne-am încurecat rău. Dar în această încureătură vina istorică și blestemul urmașilor să cază asupra celor ce-au făptuit tot răul, asupra liberalilor de orice nuanță, cari au format cadre goale, în care a intrat tot gunoiul societății, au creat Guvern represintativ ca să-i umple oameni ce abia știu a îndruga două cuvinte,

au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească și să înflorească, să se azvârle toată asupra puterii Statului, ca să domnească.

Răul esențial a fost că se 'nmulțiau trebuințele fără a se înmulți producția sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei; înegalitatea claselor și ne-libertatea, apoi neparticiparea la Guvernul țării erau rele cu totul neesențiale.

Dați-mi Statul cel mai absolutist, în care oamenii se fie sănătoși și avuți — îl prefer Statului celui mai liber, în care oamenii vor fi miseri și bolnavi. Mai mult încă — în Statul absolutist, compus din oameni bogați și sănătoși, aceștia vor fi mai liberi, mai egali, decât în Statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni miseri. Căci omul are pe atâta libertate și egalitate, pe câtă avere are. Iar cel sărac e totdeauna sclav și totdeauna neegal cu cel ce stă de-asupra lui.

SEMI-BARBARIA

Pseudo-Românul în „semi-barbaria“ lui, are se 'nțelege defectul acestei stări intelectuale; nu e în stare a pricepe termenii tehnici cu cari operează și-i 'ntrebuințează pe dos. Am arătat în unul din numeroasele trecute cauzele cari ne fac a stabili, pentru epoca din urmă a istoriei țărilor noastre, câte o stare de semi-barbarie, de o sută de ori mai rea de cât barbaria adevărată și, se înțelege, fără proporție de rea față cu civilizația adevărată.

„*Pseudo-Românul*, care nu cunoaște termenul „semi-barbar“ și nu-i știe însemnătatea, dă următorul înțeles cuvintelor noastre:

„Poporul (spun conservatorii) a făcut un *pas spre*

progres: din barbar, acum 50—60 de ani, a devenit semi-barbar, adică pe jumătate barbar, *pe jumătate civilizat*.

„Acest pas făcut spre civilizațiune, — și aci vorbim în teza preinșilor conservatori — în loc d'a fi un bine, căci lumea întreagă spre civilizare merge, la civilizare țintește șiși încordă toate puterile spre a ajunge, e rău mare, e nefericirea poporului român“.

„Asemenea afirmări nu se discută“.

Hotărât că nu se discută ceea ce zice *Românul*, de vreme ce nici am zis nici am putut afirma vre-odată platitudinea că *semi-barbaria e un pas spre progres*, spre civilizație, că *e o jumătate de civilizație*.

Nici odată. Semi-barbaria e o stare de degradare, un regres, este coruperea unui popor primitiv prin viciile unei civilizații străine.

Un popor barbar e bună oară religios. Civilizarea lui religioasă adevărată vine atunci când, prin progresul lent al propriei sale manieri de a vedea în materii religioase, credințele formale, adesea superstițioase se schimbă în convingeri morale. Dar când el admite de la alt popor numai ștergerea credinței formale, fără a o înlocui prin *convingerea* morală și religioasă, el rămâne și fără una și fără alta; are numai răul civilizației și răul barbariei, e semi-barbar.

Un popor barbar își are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, de și primitivă poate. Când el, în loc de a da desvoltare propriei sale munci, cumpără obiecte gata de la străini, fără a învăța cum să devie el însuși în stare de-a le produce, e semi-barbar.

Civilizația adevărată a unui popor consistă, nu în adoptarea cu deridicată de legi, forme, instituții, etichete, haine stăine. Ea consistă în desvoltarea naturală, organică a propriilor puteri, a propriilor facultăți ale sale. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în acelaș grad și în ace-

lași chip, și fie care popor își are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente, comune și altor popoare.

Există deci o civilizație franceză, una engleză, una germană, una italiană. Nu există însă o civilizație română, și dacă sunt începuturi, ele sunt cu totul individuale și n'au aface nimic cu dezvoltarea generală a lucrurilor.

Trecerea adevărată nu e de la barbarie la semi-barbarie, căci asta e o trecere spre rău, ci de la barbarie la civilizația adevărată. Semi-barbaria nu este o stare organică sau necesară; ci e o boală, un regres, o stare de slăbiciune și de mizerie. Dacă pe acest pământ va exista vr'odată o civilizație adevărată, va fi aceea ce va răsări din elementele civilizației vechi.

Nu de greco bulgara subțire și nasalizată a secolului fanarioților se va lega progresul limbei noastre, ci de începuturile sănătoase ale unui Urechie sau Miron Costin; nu de traducerea de legi străine atârână civilizația juridică, ci de perfecționarea și completarea vechilor și propriilor începuturi de legislațiune și viață juridică. Din rădăcini proprii, din adâncimi proprii, răsare civilizația adevărată a unui popor barbar; nu din mainuțarea obiceielor străine, limbilor străine, instituțiunelor străine.

Poate că popoarele slave ale nordului și mijlocului Germaniei sunt mai civilizate „ca oameni“ de cum erau în stare primitivă; dar ele nu mai sunt slave; au perit în poporul a cărui civilizație au primit-o. Populațiile tatare ale Rusiei sunt mai civilizate ca „oameni“ azi de cât sub Chanii lor. Dar nu mai sunt tatare; ele au perit ca existență proprie din momentul în care au primit modul de a fi al unui alt popor.

Semi-barbaria nu este dar un progres, ci un regres din punctul de vedere național și politic.

„Românul“ mai pretinde că „barbaria actuală ne-a dus în așa scurt timp la independență și la regat, la libertate și la conștiința de sine, la progres și la avere“.

Iată lucruri ce le tăgăduim.

Pro-forma independenței, plătim un tribut de sute de ori mai mare de cât cel vechiu; libertatea populațiunelor noastre, este după date statistice autentice, sinonimă cu libertatea de a muri de mizerie; progresul și averea se află în realitate nu la elementul, care etnic și istoric e singurul element în adevăr românesc, ci la... *românii* „Românului“, la acea pătură superpusă de populație străină, incapabilă de a pricepe poporul nostru, incapabilă de a'l iubi.

Barbarie și civilizație, stau la o laltă în raportul în care stă ghinda stejarului cu rădăcinile trunchiului.

Semi-barbaria e altceva, e o boală produsă prin media străin, decrepitudinea ce s'ar produce, plantând un stejar la loc băltoș și mlăștinos și supunându-l la regimul sălciei comune. Ei, nici salcia pom, nici Caradalele români.

Deci, orice civilizație adevărată, nu poate consta de cât într'o parțială întoarcere la trecut, la elementele bune, sănătoase, proprii de dezvoltare.

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

Ar fi un act de adâncă ingraturitate către strămoșii noștri, dacă ne am închipui că cu noi să începe lumea în genere și România în deosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatârării, când la dreptul vorbind, n'am făcut de cât a mănținea cu

mai mult ori mai puțin succes ceea-ce ei au câștigat, fie prin sângeroase lupte, fie prin desvoltarea unei isteții extraordinare, puse amândouă adesea-ori în serviciul acestei unice preocupățiuni, a păstrării neamului și țării.

E drept că prezentul cu graiul lui viu, cu ambițiile și pretențiile lui e un avocat foarte elocuent pentru meritele sale, fie reale fie închipuite, față cu meritele unui trecut, a cărui gură o astupă pământul. Și cu toate acestea fost-ar-fi cu puțință de a vorbi chiar de neatârnarea Statului român, fără a sufla praful așezat pe tractatele noastre vechi și de pe cronicele noastre? O ilustrare curioasă a manierei de a-și atribui un merit, care e în mare parte al trecutului, e că în acelaș timp în care se încheia un tratat de comerț cu Austria, ca manifestare a neatârării noastre, d. Mitilineu, înalt funcționar al ministerului de externe, publica un volum de tractate de alianță și de comerț, încheiate de dinastii române d'inaintea epocii fanarioților.

Și ce străluciți într'adevăr, ce neasemănat de mari sunt reprezentanții din trecut ai neatârării Statelor române, față cu epoca noastră? Oare Mircea I, în cei 38 ani, Ștefan cel Mare în cei 46 de ani ai domniilor lor, au avut o altă preocupare de cât neatârnarea țării?

Mircea I — acest prototip luminos și al artei războinice și al celei diplomatice la Români — n'a gândit toată viața lui de cât la menținerea neatârării. La 1394 bate pe Baiazid Ilderim în memorabila luptă de la Rovine, păstrată în memoria întregii peninsule balcanice; la 1395 încheie tratat de alianță cu Ungaria, la 1396 ia parte la bătălia dela Nicopole, la 1398 bate el singur pe Baiazid lângă Dunăre, la 1406 își întinde mâna în Asia și scoate pe Musa ca pretendent în contra lui Soliman I, îl susține cu bani și arme și îl face împărat; la 1412 scoate un alt pre-

tendent, pe Mustafa în contra lui Mahomed I, ba chiar în anul morții sale 1418 a ajutat cu bani și arme pe un sectator moametan anume Mahmud Bedreddin, sperând succese politice, din sciziuni religioase între turci.

O politică analogă a contrapunerii iscusite a puterilor creștine, a luptei directe cu Turcii a susținut Ștefan cel Mare.

Din atitudinea acestor doi Domni se explică, cum de țările noastre au putut să se închine puterii turcești păstrându-și cu toate acestea întreaga lor suveranitate înlăuntru și 'n afară, cum s'au putut să se introducă în tractate de supunere proibițiunea pentru moametani de-a se așeza în țară, cum s'a resfrânt până chiar asupra umbrelor de fanarioți o rază din vechea neatârnare, căci și aceștia îndrăzneau a se numi Domni *din mila lui Dumnezeu*, de și erau numiți și scoși prin firman, de și se știe că titlul „Dei gratia“ nu se cuvine de cât numai suveranilor.

E o ciudată ironie a istoriei de a vedea pe un Gheorghe Hangiarlău de pildă, un cirac al unui Capudan bașa din Tarigrad, îmbrăcându-și ființa paralitică cu titlurile unui Mircea „Dei gratia Woevoda transalpinus, Fogaras et Omlas Dux, Severin Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus“.

Făcut-au bine sau făcut-au rău cei mai mari doi Domni ai noștri, preferând o supremație nominală turcească unei supremații reale creștine? Realitatea a dovedit că era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dunărene au devenit pașalâcuri, marele regat al Ungariei a fost asemenea pașalâc o sută de ani. Polonia a fost împărțită și nu mai este azi, pe când vechile noastre tractate iscălite cu litere mari și bătoase pe piele de vițel, au fost până ieri isvorul neatârnărei reale, isvorul din care a decurs actele succesive de emancipare de sub dom-

nia turcească. Tudor să bazează pe ele când cere de la Poartă reintroducerea Domniei naționale și divanurile adhoc căci n'a găsit alte arme mai puternice înaintea aeropagului Europei de cât tot pe acestea.

Așa dar „independența“ precum o numim astăzi nu este un „copil găsit“ fără căpătâiu și fără antecedente, ci un prinț, care dormea, cu sceptrul și coroana alături. Căzută în desuetudine prin necumpănitele acte ale lui Dimitrie Cantemir și a generalului de cavalerie Toma Cantacuzin, neatârănarea noastră a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt știrbit din când în când, nu prin alt drept ci prin escese și abuzuri de putere ale Turcilor. Și dacă ea a fost întunecată curs de o sută de ani prin postomania fanariotă, tradiția ei și încercările de a o restitui n'au încetat nici când, iar mai cu seamă secolul nostru a fost bogat în succese pe terenul acesta. Deja „regulamentul organic“ ca legiuire unitară pentru amândouă țările, răsărită chip din inițiativa rusească dar din libera voință a parlamentelor de atunci, era un liniament al unirii țărilor. Aceleași tendințe se ivesc cu mai multă putere în mișcarea de la 1848 și culminează în 1859 prin alegerea lui Vodă-Cuza. Dorința divanurilor ad-hoc de a alege un principe dintr'o dinastie europeană, nu se putu împlini de o cam dată, totuși a doua zi de încheierea tractatului de la Paris și în contra prescripțiunilor lui formale, am ales un singur Domnitor pentru ambele țări surori, câțiva ani în urmă am realizat unirea, prin conferința de la 1864; fostul Domn obținu suveranitatea absolută în legislația internă, și în fine la 1866 obținurăm și recunoașterea unei dinastii ereditare, toate acestea fără nici un sacrificiu, grație numai încrederii ce am putut inspira marilor puteri și buneivoințe de care ne bucurăm din partea lor. Purtat de o mișcare de a dreptul entuziastă, Cuza Vodă a devenit el însuși principalul purtător al politicei es-

terioare, al politicei neatârnărei, având cea mai credincioasă și neobosită mână de ajutor în Constantin Negri.

Toate atributele unei neatârnări reale s'au câștigat de către Vodă-Cuza, esceptând firma acestei realități. În faptă jurisdicțiunea consulară și-a pierdut terenul sub domnia lui, secularizarea averilor închinată s'a operat, de și călugării greci se gereau în supuși ai puterii suverane, ai Porții; s'a înființat o armată relativ numeroasă și completă, s'a proclamat neatârnarea bisericii naționale pe baza vechilor drepturi ale mitropoliei Moldovei și Sucevei, vechii consuli generali deveniră de fapt, de și nu prin titulatură, miniștri diplomatiei, relațiunile internaționale ale statului român erau încredințate unui ministru al afacerilor esteriore în regulă, în cât întregului aparat al unei depline suveranități interne și externe nu-i lipsea de cât numele propriu, ce părea a lipsi din dicționarul apusului european.

Guvernele cari au venit în urma anului 1866, n'au prea avut alt ceva de câștigat de cât firma, de cât recunoașterea unei neatârnări ce existase totdeauna, și care scădea numai când n'avea cine s'o mântie, sporea însă sub mâna oricui, care ar fi avut voința de a o restabili.

N'avem nevoie să adăogăm, că departe de a fi un *copil găsit*, neatârnarea României era atât de reală în cât, cu prea puțină politică bună și fără cheltuiala unui ban roșu, ea se restabilise pe deplin înaintea tractatului de la Berlin care, în loc de a ușura situațiunea, recunoscând pur și simplu un fapt, ce resulta de sine din căderea împărăției turcești, a îngreuiat-o punându-ne condițiuni atât de costisitoare.

Nu este nici o îndoială că cumpărătura firmei a costat mult mai mult decât realitatea neatârnării noastre, care nu ne-a costat nimic pe noi, dar cu atât mai mult pe strămoși. Căci abstracție făcând de la

milioanele de bani, de la miile de oameni căzuți în bătălie, de la pierderea unei provincii, mai rămâne în paharul destul de amar, băut până acum, drojdia *asigurărilor formale* din declararea de recunoaștere, asupra cărora nu ne-au luminat încă ilustrii oameni de la putere.

CARTILE DE CITIRE

Meșter în falsificare de calcule financiare, pișcher când e vorba de a apăra pe Strousberg, sublim când redactorii apără „cea mai populară cestiune” câștigând cu ea milioane, „Pseudo-Românul” se cre-de special și în ale instrucțiunei.

Astfel în numărul de azi propune ca în „cărțile de citire” pe lângă... *istorioarele morale*, ce sunt menite a forma „prin exemple inima elevului, să fie și ex-„puneri scurte și substanțiale asupra agriculturii”.

C'un cuvânt să se înlocuiască cartea de citire printr'un manual de agronomie.

Daca ar fi vorba de a se introduce în școala rurală limba maternă neo-grecească a d-lui X, sau cea maternă bulgărească a lui Mihăilescu în locul celei române, lucrul ar fi indiferent.

Ca istorioare morale s'ar putea povesti bună-oară copiilor drept „exemple spre a le forma inima”:

Istoria cum un grecotei cinic ajunge prin minciuni, trădări și crime cel dintâi om în România.

Istoria cum un alt străin ajunge din pisăr cu 2 galbeni leafă pe lună la regimentul de muschetari, din scriitor la Agia din Iași și din corector la „Pseudo-Românul” cu patru clase primare și o coardă de violoncel, rescumpărătorul unui drum de fier de 250 mi-

lioane, milionar, director de bancă, fondator de institute de credit;

istoria cum un bulgar mărginit și hoț, ajunge tot în România, director de minister și efor la așezămintele de binefacere;

istoria cum un Bosnagiu, ce a făcut fericirea în Tarigrad la Turci, devine profesor de cea mai grea și mai gingașă din științele naturale, de fiziologie la facultatea din București.

Iată... istorioare *foarte morale* de sigur, menite de a forma prin exemple inima elevului.

Ca studii substanțiale s'ar putea introduce în „Cartea de citire“ greco-bulgărească cultura caprelor. Idem indicație de parfumuri pariziene pentru a neutraliza *factos Caprinus*. Idem cultura maslinelor. Idem uscarea țârilor. Idem indicațiuni pentru jocul cu cărți măsluite. Idem metode nouă pentru a se chivernisi pe lângă Ruși prin tainică binefacere.

Iată o mulțime de ramuri de producțiune patriotică, căroro roșii își datoresc carierele. Ar fi păcat să nu fie obiectele instrucției publice, undeva, însă nu la noi. Asta am propune noi, dac'ar fi vorba de a introduce în școala rurală bulgărească și neogrească în locul limbei române. Dar pe cât timp studiul principal al unei școale rurale sau primare e limba românească, ea este tot odată organul prin care neamul își cunoaște ființa sa proprie, organul prin care acest neam moștenește avutul intelectual și istoric al strămoșilor lui. Copilul nu învață numai a vorbi corect, el învață a gândi și a simți românește.

Agronomie câtă poftiți. De șase ori pe săptămână zilnic, dar limba română rămâne limbă și s'a încheiat.

Nu numai istorioare morale, onorabililor, cuprinde o carte de citire, merită pentru întreg tineretul românesc. Ea coprinde biografia lui Mateiu Basarab, dușmanul vostru, odinească'l Dumnezeu din a

dreapta sa; biografia lui Ștefan-Vodă care n'a avut onoarea, în veacul lui de aur, de a vă înșira mutrele pe parii de garduri; cuprinde descrieri etnografice ale poporului nostru, bucăți de literatură populară și de arte, balade culese de Alexandri sau poesii de ale lui, fabule de ale lui Donici, pasagii din Bălcescu, în sfârșit o sumă de elemente caracteristice și proprii numai poporului nostru, elemente cari 'l disting de rasa voastră greco-bulgărească și 'l fac să fie ceea ce este: deștept, inimos, curat, nu viclean și puțin la suflet precum sunteți voi.

O bună carte de citire ar fi de recomandat la toată pătura din care faceți parte; poate ați ajunge în adevăr a cunoaște și prețui poporul nostru. Limba românească ați fost șters'o din licee, voiți s'o ștergeți și din școala rurală cu toată comoara ei de locuțiuni, de proverbe, cu bogăția ei de forme și gingășia de simțiri? Voiți ca și țaranul să capete o inimă de moro-câine cum e a lui X..., capete vielene și tâmpite, gusturi de animal ca ale bulgarilor din partidul vostru? Vreți să înlocuiți pe Alexandri cu „ceasurele de mulțumire“ ale lui C. A. Rosetti, pe Donici cu colecțiunea de poezii ale lui Serurie, pe Gr. Alexandrescu cu „Orele de repaos“ ale lui Radu Pătărlăgeanu?

Mai bine nu vă amestecați unde nu vă fierbe oala.

La pehlivăanii de burse și politice, la escamotări de bilete din urne electorale, la pungășie și tripotagin vă pricepeți. Adevărat meșteri, n'avem ce zice.

Dar până și de bieteale „Cărți de citire“ vă legați, cari ar trebui să fie un obiect de îngrijire națională ca și textul „Bibliei“? S'aci vreți să vă arătați filosofia de țap în toată goliciunea ei? Dar nu vedeți că nu știți a serie românește, pentru că în viață-ve n'ati avut o „Carte de citire“ în mână? Nu vedeți că nu gândiți românește, pentru că titva voastră strimță nu s'a îndeletnicit cu o asemenea carte de folos?

De-ar fi propus încăi bătrânul Ioan Ionescu a se adaoge articole agronomice în „Cartea de citire“, om care scrie materii agronomice în limbă bună, pe placul țaranului și al tuturor, om cu condeiu simpatie. Dar redactorii lui „iniorinte“, „permaninte“ „iustitie“ și ai altor cabazuri lingvistice, oameni ce scriu neo-grecește-bulgărește cu termeni frantuziți, în loc de românește, sunt autorități în materie de „Carte de citire“? Cindată pretenție!

PARTIDUL CONSTITUȚIONAL

De când datează exportul nostru de grâne, de atunci importul de fraze. S'ar putea zice că România a preschimbat păturile adânci și bine-cuvântate de Dumnezeu ale țărânei sale pe vorbe deșerte, pe teorii de gazetă, pe subțiri apucături advocățești s. a. m. d., căci spiritele cele bune, ce mai sunt în viață, le datorim unei epoce cu mult anterioare celei actuale.

Intre aceste fraze deșerte, fără nici un corelat real, căreia îi am consacrat atâtea critice, e și aceea inventată de *Românul* și afiliații săi, că dreapta conservatoare din România ar fi *reacționară*; frază care s'a repetat de atâtea ori în viața noastră politică, în cât, conform proverbului latinesc „calumniare audacter semper aliquid haeret“, mulți o repetă fără să-și fi dat vre-odinioară seama de înțelesul cuvântului ce-l întrebiunțează, fără a se întreba cel puțin dacă o reacție, în sensul apusean al cuvântului singurul adevărat, e măcar cu putință în România.

Care sunt oare actele reacționare ale dreptei conservatoare?

La unirea țărilor, la alegerea unui Domn, au luat

parte cu votul și cu fapta conservatorii actuali, precum se poate constata din discuțiile adunărilor *ad-hoc*.

Secularizarea averilor închinată se propune și se obține cu unanimitate de voturi de către un actual conservator.

Oborirea privilegiilor, egalitatea civilă și instrucțiunea populară se datoresc conservatorilor.

Constituția liberală de astăzi se propune de un guvern în majoritate conservator, se admite de către o adunare în majoritate conservatoare, prezidată de M. K. Epureanu.

În privirea aceasta nu există absolut nici un precedent, care i-ar da cui-va ocazia de a susține că dreapta a fost când va reacționară. Dreapta a voit și a realizat introducerea libertăților publice și a mecanismului constituțional în țară, într'o măsură mult mai mare de cum au făcut-o vre-odată liberalii.

Dar până atunci, și nu mai departe.

Republica de la Ploești într'adevăr n'a proclamat'o dreapta, pe Domn nu l'a amenințat cu asasinarea sau cu detronarea, cu un cuvânt ea s'a mărginit la păstrarea, la conservarea instituțiilor actuale, nu a încercat însă nici a le falsifica, nici a le înlătura, nici în fine a le distruge.

O reacție există în Franța. Toate partidele monarchice de acolo, unele voind dreptul divin, altele apelul napoleonian, toate într'un gând de a resturna constituția actuală a statului francez și de a readuce instituțiuni din domeniul trecutului, sunt într'un chip oare-care reacționare.

Dar ce voește dreapta la noi?

Avem vre-un candidat de domnie, voim măcar reintroducerea regulamentului organic? Până și copiii știu că asemenea imputări nu cutează nimeni a ni le face, nici adversarii noștri politici. Știind însă aceea că termenul (reacționar) e odios în unele părți ale Europei, fac *sport* cu această poreclă, atribuind-o

nouă. Dacă noi zicem despre liberali că sunt radicali, avem dovezi la mână: avem *Republica Română* redi-jată de însuși Pontifex Maximus al partidului, d. C. A. Rosetti, avem ediția duodez a acelei republice la fericiții Ploești.

Dar noi reacționari? De unde și până unde?

E vre-un Ioan sau Caliman Asan, vr'un Bogdan Mușatin, vre'un Vladislav Basarab, ai căror crainici și curteni să fim; apărăm privilegiile și constituții ve-chi; voim suprimarea libertăților publice, a egalității cetățenilor?

Nimic din toate acestea.

Ceea ce voim azi, precum am voit-o pururea: este *conservarea intactă* a acestei constituții, însă bine înțeles *intactă*, căci e propusă de un guvern în ma-joritate conservator, votată de o adunare în majoritate conservatoare.

Prin *intact* înțelegem însă ca toți factorii consti-tuționali să-și îndeplinească misiunea ce li se atribue, pentru a nu se cufunda responsabilitatea lor. Camera să fie Cameră, să nu se amestice în atribuțiunile pute-rei judecătorești și a acelei executive; puterea execu-tivă să nu ocolească responsabilitatea ce-i incumbă prin voturi servile; alegătorul să nu fie stânjenit de a-și exercita dreptul lui printr'un sistem de presiuni morale și materiale, de amenințări și promisiuni de funcții și favoruri.

Dacă însă, de la alegător începând, tot constituțio-nalismul se mărginește la păzirea exterioară de for-malități goale, pe când în fond tot spiritul constitu-ției e falsificat, toate garanțiile ei înlăturate, atunci nu mai poate fi vorbă de guvern parlamentar. Atunci avem a face cu o societate organizată de exploatație, care intimidează țara prin manopere machiavellice, și în contra ei dreapta constituțională e în apărare. Ea apără instituțiile actuale și libertățile publice.

Dreapta se poate numi cu drept cuvânt *Partidul*

constitutional: lupta ei e îndreptată contra partidului anticonstituțional, radical, care falsifică și spiritul și litera instituțiilor actuale, ducându-le *ad absurdum* și inspirând națiunii neîncredere în eficacitatea lor.

Singurele analogii ce se pot cita între dreapta noastră și altele drepte apusene e poate cu partidul conservatorilor republicani din Franța și cu partidul constituțional din Italia. Față cu tendințele unui Clémenteau și a altora, republicanii conservatori apără constituția actuală a Franței, instituțiile ei actuale.

Intrebuințarea aceasta de porecle deșerte e indealt-mintrelea o sofismă comună și veche ca lumea, și precum lesne se vede, e ceea ce se numește în logică o *petitio principii*. În loc de a dovedi o teză, în cazul nostru în loc de a dovedi prin fapte că dreapta voiește trecutul, de unde apoi ar rezulta în adevăr că e reacționară, se aleg în discuție din capul locului numiri, adecă vorbe, care cuprind în sine deja concluziunea și din a căror analiză lexicală să rezulte ceea ce mai întâiu ar fi trebuit, după toată buna-cuviință, să se dovedească. Nepărtinitorul zice *cult* sau *religie*, amicul cauzei zice *pietate* sau *beatitudine* *Dumnezeiască* adversul zice *bigoterie*, *superstiție*. Nepărtinitorul zice *preot*, d. Sichleanu zice *pochi*. Astfel, cei ce discută, trădează, prin chiar alegerea termenilor, intenția pe care o au.

E într'adevăr trist ca niște apucături sofistice, atât de vechi și atât de cunoscute fie-căruia, în cât de la întâia vedere sar în ochi, să poată avea o influență oare-care asupra convingerii oamenilor.

Astfel însă stă și cu dreapta conservatoare. Cei nepărtinitori o vor numi *partid constituțional*, adversarii de rea credință vor continua a ne numi reacționari, ferindu-se însă s'o probeze aceasta.

Am avut speranța — vană poate — că în era nouă ce ni s'a creat prin tractatul de la Berlin, copilăriile și poreclirile din trecut vor înceta.

Deși presa guvernamentală nu încetează nici azi, cu toate că adese ori a ținut seamă de argumentația noastră, de-a întrebuița termeni improprii în discuție, ceea ce noi nu facem ori cât de aspri ar fi termenii noștri, ne-a rămas a ne măguli cel puțin cu realitatea lucrurilor, cu numărul dispărând al foilor oficioase, căci mai puțin de cât una nu poate fi.

Afară de *Românul*, nu mai e într'adevăr nici un organ radical care să poată fi luat în mână măcar, necum citit. Specia presei radicale de respântii nu mai e reprezentată asemenea de cât printr'un singur organ, pe care nu-l mai citește nimenea. Cât despre *Pressa* centrului sau centrul *Pressei*, ne credem dispensați, după probele vesele ce le-am dat despre consecința cu care este condus acest organ, de-a mai insista asupra lipsei de gravitate a acestei alianțe de ocazie d'alde Dimanci, Pătărlăgeni, etc., precum se exprimau odinioară confrății noștri.

Astfel, *calomnia* că dreapta e reacționară și-a trăit și ea traiul și-a avut și ea epoca de înflorire sau mai bine de rodire, căci calomnia e criptogamă și învechindu-se pe terenul inundat de lumina mare a adevărului, se usucă și dispare ca toate criptogamele ce rodesc la întuneric și în umbră.

Deși nu sperăm din partea confrăților de la *Românul* că vor recunoaște pe față eroarea lor, fie voluntară fie involuntară, dar una știm: că în contra evidenții lupta e absurdă și ridiculă ca și aceea a celebrului erou de la Mancha.

Absurzi sunt oamenii adese-ori, ridicoli însă nu vor să fie nici când, și teama de ridicol, pe care confrății trebuie s'o fi ăvând ne deschide perspectiva de-a vedea dispărând, din dicționarul nostru politic cuvântul *reacționar*, căruia-i lipsește ori ce temei istoric, precum nu are nici o îndreptățire socială.

DESPRE PROGRAM ¹⁾

Atâtea programe au apărut în țară la noi de patru-sprezece ani încoace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partizani, ba de la personalități politice izolate și atâtea decepțiuni amare au urmat tuturor, în cât ori ce om cu bun simț trebuie să învingă un sentiment de sfială când încearcă a recuceri pentru cuvântul „program“ înțelesul lui adevărat de serie de principii mărturisite, împărtășite sincer de mii de cetățeni, realizabile.

Ceea ce se cere de la o profesie de credințe politice este de sigur înainte de toate, ca ea să corespundă cu simțimintele și aspirațiunile legitime ale țării și să fie adaptată instituțiunilor ei. S'ar putea într'adevăr imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, cari să nu fie conforme cu sentimentele și aspirațiunile țării, dar în lumea strictei necesități un asemenea sistem n'ar fi cu mult mai mult de cât produsul unei imaginații fecunde. Căci un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun simț este, că o stare de lucruri rezultă în mod strict — cauzal dintro' altă stare de lucruri premergătoare și fiind-că atât în lumea fizică cât și cea morală *întâmplarea* nu este nimic alta de cât o legătură cauzală nedescoperită încă, tot astfel aspirațiunile și sentimentele sunt rezultatul neînălăturat al unei desvoltări anterioare a spiritului public, desvoltare ce nici se poate tăgădui, nici înălătura. O profesie de credințe politice care ar face abstracție de linia generală descrisă prin spiritul public, nu s'ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de Utopia lui Thomas Morus, de statul

¹⁾ Acest articol a fost publicat la 17 fevr. 1880, a doua zi după publicarea programului lui M. Costache Epureanu.

ideal al lui Plato, de contractul social al lui Jean Jacques Rousseau.

Deci stabilind principiul fundamental că ori-ce politică nu poate lucra de cât cu elementele care-i sunt date, iar nu cu cele pe care și le închipuește a le avea și convinși că idei și interese, fie cât de diverse sunt și trebuie să fie armonizabile pentru ca statul să fie cu putință, nici înțelegem nici avem vre-o încredere în mișcări violente sau extra-legale și mai puțin încă în conspirațiuni, deși aceste din urmă s'au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe cari cu ușurință îi plăsmuesc gazetele, de aureola pe care cei interesați o creează cu aceeași ușurință cu care cei desinteresați o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem și nu-l aprobăm de cât în desvoltarea dreaptă și continuă a muncii fizice și intelectuale. Căci cine zice „progres“ nu-l poate admite de cât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A înbătrâni în mod artificial pe un copil, a resădi plante fără rădăcini pentru a avea grădina gata în două ceasuri, nu e progres ci devastare. Precum creșterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă și perpetuă de nouă materii organice, precum inteligența nu crește și nu se'ntărește de cât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți și prin întărirea principiului înăscut al judecății, precum ori ce moment al creșterii e o conservare a celor câștigate în trecut și o adăogire a elementelor, cucerite din nou, astfel, adevăratul progres nu se poate opera de cât conservând pe de o parte, adăogând pe de alta: o vie legătură între present și viitor, nu însă o serie de sărituri fără orânduială. Deci progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase.

Ne putem fãli cu drept cuvânt cu probele de vitalitate pe care le-a dat poporul nostru de cinci-zeci de ani încoace. E drept cã în acest period de ani aceste probe nu sunt repãrțite în mod egal, cã unii ani se deosebesc prin un mare prisos de putere intelectualã, bine întrebuintat, alții din contra prin o risipã puțin justificatã a acelor puteri pe cãi improductive, totuși însă sumând la un loc și mãrimile pozitive și cele negative, gãsım prin mijlocul cãrãrilor laterale, cari s'au pierdut în pustiu, calea generalã a unui progres real mai cu seamã pe terenul politic.

Farmecul ce ne ținuse în întunerice și înapoiare, nu era atât de imaterial precum și-ar închipui cineva la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cetãți turcești din stânga Dunãrei, ale cãror amenințãtoare brãie de pãmânt și piatrã trebuiau dãrãmate pentru ca sã'nceteze epoca întunericului. Dupã pacea de la Adrianopol s'au dãrãmat în sfârșit și cele din urmã fortificații pe cari Turcia le avea pe malul stâng al Dunãrei, și de odatã cu aceasta se ridicã una câte una piedecele de pânã atunci ale negoțului și agriculturii și astfel, începând a se desvolta bogãțiile pãmântului nostru și cãutându-și schimbul pe produse apusene, am fost puși în contact cu civilizația, cu ideile apusului, cari și-au fãcut drum, s'au rãsãdit la noi fãrã nici o greutate, fãrã nici o împotrivire din parte-ne.

Din capul locului catã sã negãm cã ar fi existat în țãrile noastre o reacțiune în senzul feudal al cuvântului. Din timpul rãzboaielor lui Napoleon I se ivise în țãrile noastre un reflex, la început încã slab dar nefãlșificat al înaltei culturi și lipse de prejudeții a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul aceluia secol: un raționalism strãlucit și spiritual, lipsit de cunoștințe pozitive. Zeița rațiunii credea în apus sã punã lumea în orânduialã numai prin propriul aparat al deducțiunilor logice, ale cãror premise nu erau

bazate nici pe experiență, nici pe organizația înăscută a statului și a societății, ca obiecte ale naturii. Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cântărire idei bune și rele, și potrivite și nepotrivite, ba națiunea întreagă, cu prea puține excepții, nu vedea că nici o dată o *vorbă* nu poate înlocui o realitate, că nici o dată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței și mai ales cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată, că nici o dată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generației trecute, care-și închipuia libertatea fără muncă, cultura fără învățătură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analoagă. O serie de fraze ieftine, copiate de gazete streine, din scriitori de a doua mână, din discursurile unor politici trăiți și crescuți în alte țări, a înlocuit și înlocuiește încă în mare parte silința de-a învăța singuri; raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.

Deci tocmai lipsa unei reacțiuni adevărate, raționalismul foarte strălucitor, dar și foarte superficial al epocii trecute, au făcut ca introducerea tuturor formelor nouă de cultură să se întâmple fără controlul, fără elementul moderator al tradițiilor trecutului. În loc ca un spirit nou de muncă și de iubire de adevăr să intre în formele vechi ale organizației noastre, s'a păstrat din contra incultura și vechiul spirit bizantin, care a intrat în formele nouă ale civilizației apusene. Nu ceva esențial, nu îmbunătățirea calității a fost ținta civilizației române, ci menținerea tuturor neajunsurilor vechi îmbrăcate în reforme foarte costisitoare și cu totul în disproporție și cu puterea de producțiune a poporului și cu cultura lui intelectuală.

Programul, publicat în n-rul de eri, asupra căruia

vom reveni în deosebite rânduri a răsărit, din acest viu sentiment al contrazicerii între fond și forme, care se arată atât de deschis în toate fenomenele vieții noastre publice.

Chiar dacă epoca formelor goale, care domnește de două-zeci de ani și mai bine în țările noastre, s'ar putea explica, de și nu justifica, prin cuvântul, „epoca de tranzițiune“ e evident că sarcinile cu care tranzițiunea ne-a încărcat peste măsură ne dictează în mod serios de-a ne întoarce de pe calea greșită, de-a privi în mod limpede starea adevărată a țării, de-a judeca în mod mai limpede necesitățile ei.

O schimbare a opiniei publice în înțeles conservator se poate constata de mai mult timp încoace. Foaia noastră acum doi ani încă a prezis că țara, prin tristele experimente la care e supusă de domnia frazei, va ajunge până în sfârșit să fie conservatoare. În urma acestei preziceri, indealtmintrelea lesne de făcut, s'a văzut că însuși liberalii au fost siliți să recunoască necesitatea unei legi contra uzurei și a unei legi contra înstreinării pământurilor țărănești. Aceste legi stau însă în flagrantă contrazicere cu însuși rațiunea de-a fi a liberalismului, care recunoaște ori-cărui cetățean dreptul de-a dispune de bunurile și de munca sa după propria și libera sa chibzuință. Iată dar că din chaosul de idei liberale-cosmopolite, pentru care clasele și statul nu sunt nimic, iar individul totul, răsare ca din senin necesitatea absolută de existență a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne îndoim că mai târziu capetele mai clare dintre liberali vor recunoaște tot atât de mult necesitatea absolută a proprietății mari, care este în toate țările sprijinul cel mai puternic al neatârnării de caracter, al celei mai înalte forme a libertății omenești. Nu odată în istorie se va confirma adevărul fabulei lui Meneniu Agrippa.

Incheiem aceste șiruri aducând cetățenilor aminte,

că nu există nici libertate culturală fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea și cultura, acela se prenumără, fără s'o știe, între paraziții societății omenesti, între aceia cari trăesc pe pământ spre blestemul, ruina și demoralizarea poporului lor.

INDEPENDENȚA

Unul din miturile cele mai semnificative din câte a păstrat poporul nostru este următorul: La leagănul unui copil se coborâseră cele trei ursitori, menindu-i una tărie, alta istețime, a treia mărire lumească. Mama copilului, nemulțumită că i se dăruiseră și lui bunuri pe cari le-au avut atâția oameni, rugă pe cele trei zâne ca în deosebi copilului ei să-i hărăzească ce-va ce n'a avut încă nici un muritor. Cu întristare îi răspunde una din zâne: „Ca toți oamenii nici judeci, nici poți judeca ceeace ai cerut, dar totuși îți împlinesc dorința și dăruiesc copilului tău tinerețe fără îmbătrânire și viață fără moarte“. Copilul creștea văzând cu ochii într'o zi cât alții într'un an și mânat de instinctul de neîmbătrânire și de nemurire, sădit în peptul lui, luă lumea în cap, spre a mântui împărățiile de peire, omenirea de dușmani. Trecu pe rând când prin pustii, primejduite de zmei puternici, unde nici om, nici turmă nu putea petrece și ucidea pe acei zmei, deschizând locuri așezării oamenilor, când prin păduri locuite de fiare, pe care le nimcea făcând drum vânătorilor și cărbunarilor, când iar prin împărății înflorite și vechi, prin orașe puternice și avute, până ce într'un târziu ajunse în palatul unei

zâne aeriane, unde îl aştepta neîmbătrânirea şi nemurirea.

Aci petrecu trei zile în deplină linişte.

■ După trei zile, plecând însă la vânt, adormi într-o vale frumoasă în care pietre şi copaci, râuri şi izvoare începură a vorbi cu el şi a-i aduce aminte de casa părinţilor, de locurile părinteşti şi tot amestecul acesta de vorbiri îl fermecă şi-l ademeni atât de mult, în cât cum se deşteptă, încălică şi luă drumul spre casă. El adormise în valea „aducerii aminte“. Cum eşi din cercul magic al zânei, începu a nu mai cunoaşte lumea. Ajunse într'un loc, unde ştia că e un oraş mare şi nu găsi de cât ruine, pe care păşteau caprele. Întrebă pe păzitor de nu ştia unde e oraşul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo de cât ruine. Trecu mai departe şi — unde fusese acum trei zile un pustiu întins — află un oraş foarte mare. Ba în piaţa oraşului văzu un grup de marmoră, care-l reprezenta pe el însuşi luptându-se cu un zmeu. El întrebă pe un orăşan ce însemnează acel grup. Acesta-i răspunse că acum câte-va sute de ani un viteaz, se zice, c'ar fi ucis un zmeu în locurile acestea care erau pustii, şi că de atunci încoace a fost cu putinţă să se așeze oameni acolo şi să se ridice acel oraş.

Dar bine, eu sunt acela — zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strânsese împrejurul lui, râse de dânsul şi-l crezu nebun.

Şi astfel pe ori şi unde trecea, pe ori şi unde vedea înflorire în urma faptelor lui, lumea-şi bătea joc de el, îl lua în râs, nevoind nimeni să-l creadă că el fusese acela, care curăţise codrii de fiare şi pustiiurile de monştri. Nu trei zile, cum i se părea lui, sute de ani trecuse din timpul când el plecase în lume după nemurire.

Cam astfel pate şi geniul neîmbătrânit al istoriei

Românilor. Dacă acest geniu ar veni astăzi sub forma lui Mircea-cel-Bătrân și ar zice: „eu v'am dat independența țării, căci după ce am înfrânt oștirile turcești, m'am supus împăratului sub condiții, cari au trebuit să vă păstreze țara și naționalitatea”—mulți ar lua în răs pe bătrân. Dacă acelaș geniu sub forma lui Cuza Vodă ar zice: „eu v'am dat toate drepturile câte le aveți astăzi, și numai datoria publică de șase sute de milioane e meritul vostru de patru-spre-zece ani încoace” roșii i-ar răspunde, „că înainte de a se pri-păși un fanariot în strada Doamnei nu existau asemenea idei”. Nu ne am mira dacă într'una din zile roșii s'ar lăuda că ei au „creat universul”, care înainte de partidul național-liberal, nici nu exista. Și cu toate acestea e evident, că o țară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă în lăuntrul său, nu are să-și mulțumească existența unui partid, care nu e decât de ieri alaltăeri și că independența, departe de a fi meritul actualei generații e suma vieței noastre istorice, minus ineptiile unui partid compus din oameni ignoranți și de rea credință, cari ne-au dat această sumă știrbită.

RELIGIA

În realitate biserica care a voit dominațiunea asupra spiritelor și o voește încă odată în mod absolut, astăzi s'ar mulțumi cu libertatea care se permite celorlalte confesiuni. Se înțelege că această dominațiune asupra spiritelor nu putea fi în trecut fără o nuanță politică, după timp și după țară. În Mexic catolicii sunt republicani, în Franța monarhiști, iar ca-

litățile sau defectele clerului sunt cam în genere acelea ale rasei în mijlocul cărei trăește. La spaniolii ce se fanatisează tot atât de ușor pentru republică ca și pentru monarhie, pentru o idee ca și pentru alta, și clerul cată să fie fanatic; în Italia, de și scaunul ca tolicismului, el era cu mult mai tolerant și mai liber cugetător de cât în alte țări; deci clerul va purta, poate într'un grad mai pregnant, caracterul îndoit al epocii în care trăește și al rasei căreia îi aparține. Toleranța sau netoleranța, asprimea sau blândețea lui, va fi aceea ce-l caracterisează pe popor însuși. Germanii cari sunt de un caracter mai îndărătnic au avut un cler mai neîngăduitor de cât Italianii, ba mai mult încă — biserica reformată din Germania, poartă aceeași maculă de judecăți ale ereticilor, de arderi de vii a vrăjitoarelor ca și biserica cea catolică. Atârnă deci de energia cu care un popor își însușește o idee, atârnă de calitățile înăscute ale lui, ce formă va lua și biserica lui. Cu aceeași energie cu care republicanii tăiau în secolul trecut capetele tuturor, cari-și permiteau a avea alte idei, clerul răsărit din acelaș popor persecuta odinioară pe aceia, cari nu-i păreau îdestul de catolici. Atâta despre biserică ca instituție împământenită într'o țară oare-care.

Cât despre catolicism ca instituție universală, nu putem tăgădui meritele lui într'adevăr estra-ordinare pentru cultura omenească.

Pusă în fața unor rase aspre, abia răsărite din locuințele lor primitive și abia aruncate asupra civilizațiunei antice, pe care au călcat-o în picioare și au nimicit-o, biserica era singurul punct luminos nu numai pentru cultură în genere, dar chiar pentru libertatea desvoltării omenești.

Intr'un timp de aservire generală, într'un timp în care numai nașterea, deci numai descendența din ilustrii luptători fizici, dedea un drept la libertate; tot ce nu avea fericirea de a fi ucis o sută de dușmani,

ori cât era inteligent sau energic găsea o cale de înaintare în cler. Și precum spiritul și caracterul înving totdeauna în lume puterea brutală, tot astfel micul David a învins până în fine pe uriașul Goliat al evului mediu cu tot întunecul și exclusivismul lui. Caracteristic și vrednic a se recunoaște în favoarea catolicismului e tendința de-a nu baza creșterea poporului pe idei abstracte, cari să convingă capul, ci pe idei redlate intuitiv, cari să îmblânzească inima, de aceea frumoasele arte au fost cele mai puternice arme ale bisericei. Arhitectura, muzica, sculptura și poezia au fost puse în serviciul bisericei, pentru a da în aceeașă sferă curată, neatinsă de nici o suflare impură, un adăpost sufletului omenesc, atât de bântuit sau de patimi sau de golul lui propriu de urât. Aruncat din nevoie în urât, din urât în nevoie, stări immanente naturii noastre și cari nu se pot înlătura prin mâna de creier de care dispunem, arta bisericească, care a cultivat în pictură frumosul în culmea perfecției, muzica și arhitectura în genul sublim, a înălțat prin mijloace, lesne de înțeles pentru toți, sufletul omenesc în decurs de sute de ani, peste nivelul vieții de rând și nevoilor zilnice. Toate popoarele cari posed înaltă civilizațiune astăzi, dacă nu sunt, au fost măcar mult timp catolice.

Despre învățământ câtă să notăm asemenea că atât cel popular cât și cel înalt sunt creațiuni ale acestei biserici. Cum că prin învățământ biserica a urmărit și scopurile ei proprii e nu numai adevărat, dar și foarte natural. Nici n'am înțelege ca o instituție să înființeze anume școli contra sa. Aceasta însă n'a împiedecat ca spiritul pe care ea l'a crescut, să se îndrepteze în contră-i și s'o renege.

E o istorie veche aceasta că orice formă nouă de cultură e dușmana formei din care s'a născut, că fiica e dușmana mamei și povestea biblică a lui Cain, în formula ei nouă de luptă pentru existență are loc tot

aşa de mult la curenturi intelectuale ca şi la cele materiale.

Lupta e însă departe de a fi mântuită şi învingătorul momentan nu este totdeauna cel definitiv. Religia are în favorul ei forma gata şi pozitivă, pe când curentul opus n'are nimic gata, nimic format încă. Incercările de speculaţiune metafizică, cari culminează în ipoteze şi sunt tot atât de deosebite ca şi scriitorii lor, sunt departe de a constitui convingeri pozitive pentru milioane de oameni. Prin lupte ca cea de astăzi, prin mai grele încă, a trecut deja biserica: ea a avut însă inteligenţa de a-şi muta punctul de gravitaţie cam tot în ţările, cari aveau mai mare nevoie de ea, în cât totdeauna a aflat puteri nouă şi proaspete, pentru a le opune negaţiunii pure, pe care a întâmpinat-o de atâtea ori în cale.

TRECUTUL PARTIDELOR NOASTRE

Unul din argumentele cele mai obicinuite ale ziarului Românul, pe care îl repetă de câte-va zile neconţinut, este că dacă ţara se află în rea stare vina e a partidului conservator, care a guvernat-o secolii întregi, pe când d'abia vre-o cinci şase ani a putut să se bucure România de fericita oblăduire a partidului— Brătianu. Argumentul este fals în mod istoric şi deducţiunea absurdă. Ce se înţelege întâiu prin partidul conservator şi prin partide în genere? Se înţelege o grupare a unui oare-care număr de oameni politici făcând parte dintr'o adunare legiuitoare, cari se conduc de aceleaşi idei şi cari caută a obţine majoritate în ţară şi în adunare pentru progra-

mul lor, spre a putea în numele acelei majorități pune în practică teoriile politice.

Prin urmare, pentru ca să existe un partid politic trebuie mai întâiu într'o țară o adunare legiuitoare, al doilea trebuie ca să fie admis principiul reprezentativ, adică că această adunare să fie adevărat suverană, adică că majoritatea ei să aibă dreptul de a indica coroanei pe șefii săi ca guvern legal și constituțional al țării. Când într'o țară nu există un asemenea regim, se pot afla diferite opinii între cetățeni, diferite vederi, dar partide în înțelesul constituțional al cuvântului nici că există nici că pot exista. Chiar expresiunile de dreapta și de stânga, luate de la locul ce-l ocupă materialicește cutare sau cutare grup pe jețurile unei adunări, dovedesc că n'a putut fi cestiune de partide într'o țară care nu se bucura de regimul reprezentativ și parlamentar.

A zice dară, cum zice „Românul“, că partidul conservator guvernează de secol țara, este a zice un neadevăr istoric, este a se întemeia prea mult pe nai-vitatea sau pe ignoranța cititorilor săi. Astfel pe nedrept „Românul“ face responsabil pe partidul conservator de astăzi de tot ce a putut fi rău în trecut.

Dar de ce, pe baza aceluiași sistem, acest ziar nu acordă atunci aceluiași partid conservator laude meritate și pentru ceea ce acel trecut a avut bun? Și se vede că acest trecut a avut și ceva bun, căci cu toate invaziunile seculare ale Leșilor, Ungurilor, Tătarilor, Turcilor, Rușilor, el a știut să păstreze o țară creștină și autonomă coborâtorilor săi, la început prin vitejia armelor, și când România a fost sleită de sânge și de puteri, prin dibăcie diplomatică și înțelepciune politică. Partidul conservator n'ar avea în fond de ce să roșească de acel trecut, de acel trecut întreg, fie din timpurile de putere, fie din timpuri de restrițe; căci, la imputările ce i s'ar face de istoricii pasionați și neinteligenti, cari judecă nerozește pe oa-

menii trecutului cu ideile și prejudecățile timpului în care trăim, el ar putea răspunde: „Apărarea mea este că v'am transmis o țară în care puteți astăzi să vorbiți sus și tare, să scrieți și bune și rele, și să insultați chiar cenușa acelor cari v'au lăsat mijlocul de a fi și a vă zice Români“. Inșă noi credem că un cutare sau cutare partid poate fi mândru de acest trecut, ei țara întreagă; căci încă odată, a vorbi de partide politice sau în epoca lui Radu Negru, sau în epoca fanariotilor, sau chiar în epoca Regulamentului organic, este un curat anachronism.

Dar unde absurditatea se înfrumusețează și cu rea credință, este când ziarul „Românul“, punând tot acest trecut în sarcina partidului conservator, face și o distincțiune arbitrară, imputându-i numai relele regimelor trecute și lăsând la o parte tot binele ce trebuie să recunoască că a fost și 'n trecut. Cine dar are gloria acestui bine, fiindcă după chiar spusa „Românului“, de pe acele timpuri (în acele secole, cum zice) nu exista de cât partid conservator? Oare era pe atunci vre-un Brătianu misterios, vre-un Rosetti leghendar, căroră li s'ar putea atribui victoriile și gloria unui conservator modest ca Ștefan cel Mare, unui reacționar impelițat ca Mihailu Viteazul, sau meritele reformei lui Mavrocordat la sfârșitul veacului al 18-lea?

Să aleagă *Românul*. Ori partidul conservator, care a făcut atâtea rele țării guvernând-o de secoli, caută să 'și atribue și gloria Ștefanilor și a Mihailor; ori partidul conservator fiind pe atunci un secret al viitorului ca și partidul roșu, această glorie rămâne numai a țării și a domniilor ilustre, dar absolute, din trecut. Inșă atunci este absurd de a imputa partidului conservator relele guvernelor trecute. Domniile absolute, fie pământene, fie străine, fie prin conspirații interne, fie prin intrigi și tocmeli la Constantinopole, dar toate despotice în sine, la cari în durată

lor efemeră toți căutau să se supue, — iată trecutul țării noastre în liniile sale generale de la Radu Negru până la convenția de la Paris, care a stabilit la noi pentru prima oară regimul parlamentar, sistemul reprezentativ, cu supremația majorităților, cu miniștri responsabili, cu organizarea partidelor luptând pentru idei câte-odată, pentru putere totdeauna. De la 1859 dar s'a arătat în țară un partid conservator un partid roșu. Până atunci de sigur erau idei conservatoare, idei progresiste, idei revoluționare și oameni cari le represintau mai mult sau mai puțin. Inșă aceste idei s'au grupat și s'au disciplinat numai de la 1860, de când cu convenția, care cel puțin în teorie a admis ca guvernul să fie icoana majorității țării legale și a invitat diferitele idei de a se formula pentru lupta legală, diferitele individualități a se grupa în partid.

De la acea epocă avem să ne întrebăm care este partidul care a guvernat mai mult țara și cui se poate imputa starea socială și economică, ce de la 1859 și în special de la 1866, a fost rezultatul sistemului introdus atunci și urmat cu câteva sdruncinări și modificări parțiale de 21 de ani încoace.

În scurta perioadă a convenției; de la 59 până la 64, și înaintea unirii efectuată la 63, partidul liberal n'a fost de loc exclus de la putere; în Moldova au fost ministere liberale sub prezidenția d-lui Cogălniceanu și a răposatului Panu; în Muntenia a fost prezident de consiliu d. Ion Ghica, și o clipă numai d-nii Golești, Brătianu și Rosetti. Scurtă a fost prezența acestor din urmă la putere. Domnii Panu, Cogălniceanu și Ghica erau persoane cari, prin funcțiunile ce ocupaseră mai înainte, aveau nu numai experiența, dar și cunoștințele necesare pentru a li se fi putut confia cârma țării; pe când ziișii liberali de dincoace de Milcov, cari 'și făcuseră educația lor politică între conspiratorii cosmopoliți Mazzini, Blanqui și Proudhon,

în scurtul timp cât au ocupat puterea, au dat probe de incapacitate atât de crasă, în cât n'au putut să se mențină la putere mai mult de câte-va luni; cu toate că d. Rosetti dedese lui Cuza-Vodă epitetul de sublim, se vede că această apreciere n'a fost reciprocă.

În cei 14 ani ai domniei actuale, conservatorii au guvernat vr'o cinci ani, roșii vre-o șase și ceilalți trei ani au fost împărțiți între guverne mixte sau incolore, precum guvernele Ioan Ghica, Dimitrie Ghica, Cogălniceanu, Alexandru Goleșcu etc. Un minister curat conservator a fost numai ministerul de la 1871 până la 1876 al d-lui Lascar Catargi.

Am putea număra și ministerul d-lui Epureanu din 1870, dar fără a aduce aminte că acest minister a ținut numai zece luni, vom spune numai că având în fața lui niște Camere, a căror majoritate îi era contrară, a fost cu totul redus la neputință.

Cinci ani dară, a guvernat partidul conservator țara din 14 ani ai domniei lui Vodă Carol; restul timpului guvernul a fost în mâinile radicalilor curați, ca de la 1867 la 1869, ca de la 1876 la 1880, ceea ce face deja șase ani de domnie, sau în mâinile unor ministere intermediare precum Ion Ghica—Al. Goleșcu, sau Dimitrie Ghica—Cogălniceanu.

Nu vom aduce aminte că sub ministerele radicale s'au grămadit asupra țării toate sarcinile și toate angaralele. În treacăt vom aduce aminte concesiunea Strusberg și Offenheim, împrumutul domenal, contractat pentru a stinge datoria de 40 milioane, moștenire în cea mai mare parte a ministerului Brătianu din 1867 și 1868 și celelalte. Acestea au fost sarcinile primei domnii. La a doua împărăție vom avea să lichidăm: 1, sarcinile războiului de peste Dunăre, 2, hârtia monedă ca de vre-o 30 milioane, care și dânsa este un împrumut deghizat, 3, răscumpărarea căilor ferate cu sarcinile ei cele noi, 4, o datorie flotantă în bonuri de tezaur, a cărei țifără încă nu se poate pre-

ciza, dar care de bună seamă va fi însemnată în fața deficitului bugetar al anului trecut și viitor.

Conservatorii au avut totdeauna nenorocirea d'aveni la putere după fapte împlinite, și, în loc de a guverna după ideile și principiile lor și-au sleit forțele și inteligența ca să remedieze o situație compromisă de predecesorii lor, să plătească datoriile angajate, să impună dări pentru a umplea goluri făcute de alții, să facă convențiuni aproape silite pentru a suplini lipsele și greșalele unor angajamente deja luate, și când misiunea lor de reparațiune era aproape sfârșită, când puteau să întrevadă momentul de a aplica niște principii sănătoase, și după lichidarea unui oneros trecut să se ocupe de un viitor mai bun, fatalitatea aducea iarăși la putere pe radicali, cari reîncepeau administrația lor desmățată și risipitoare.

Dacă noi ne-am preocupa numai de interesul de partid și n'am prevedea că desastrese financiare și economice ce amenință țara au să cadă mai mult asupra celor nevinovați de cât asupra celor vinovați, am putea sta nepăsători în fața operii de distrugere a ordinii politice și economice, întreprinsă și continuată cu atâta stăruință de către puternicii zilei. Situația însă e prea gravă ca să nu denunțăm țării pe aceia cari sunt adevărații vinovați, și plini de încredere în simțul deșteptat al tuturilor oamenilor de bine, credem că lumina va crește mereu până ce adevărul se va deosebi de minciună.

MARTIRIUL LUCRATIV

Există o seamă de spirite, cari nu se sfiesc de-a susține cum că lumea e ingrată, că oamenii nu recunosc nici când meritul adevărat, ba asemenea asertiuni culminează până și în inexactitățile de fapt precum ca Hristos ar fi fost restignit, ca Galilei era să fie pus pe foc ș. a. m. d.

Toate acestea sunt pure invențiuni. Martiriul și lupta pentru principii sunt meserii tot atât de lucrative ca ori-care alta și dacă cine-va câștigă cu tăbăcăria mii de galbeni, de ce n'ar câștiga și prin meșteșugul de-a fi fost totdeauna cu națiunea și în contra reacțiunii?

Ast-fel în ședința de Duminică seara, între orele 10 și 11, puțin înaintea misteriosului miez al nopței, camera, după propunerea d-lui Giani, a votat d-lui X., neînsemnatul capital de 150000 franci, plătibili îndată plus o recompensă de 1000 lei pe lună. Octavian August a pus pe Senatul Romei să voteze, puțin înaintea morții sale o recompensă națională lui Isus Hristos de 432.000 sesterți pentru prelinsele sale merite de democrat umanitar și liberal.

Ni s'a probat — e prea adevărat — că peste Olt au murit oameni de foame în vremile acestea, e adevărat asemenea că nu mai departe de cât Sâmbătă s'a votat un nou împrumut de 25.000.000 și s'a anunțat oficial existența unei datorii flotante de 64.000.000, a cărei adevărată sumă o știe numai D-zeu. Ce strică toate acestea? De geaba, gratis să se lupte cine-va contra reacțiunii? Ce este o jumătate de milion de lei vechi? Nimic. Atărnă de abilitatea detentorului acestui capital, plătabil îndată, ca să înoiască jumătatea de mi-

lion și după cum martiriul e lucrativ, nu ne îndoim că aceasta se va întâmpla cât mai curând.

Lord Beaconsfield se desparte de prezidenția ministerului Engliterei și nimeni nu se gândește a'i vota o recompensă națională; Gladstone a guvernat și va guverna încă acea țară veche și nimeni nu s'a gândit a'i vota doi bani măcar, necum sute de mii de franci. Dar acestea se întâmplă în Englitera, nu la noi. Englezii sunt sgârșiți și săraci, noi generoși și bogați, iată deosebirea.

E drept că poporul nostru e bântuit de foamete. Lasă-l să moară, căci espiră în conștiință că libertatea, egalitatea și fraternitatea au fost resplătite în fondatorul lor cu apanagiu și pensie reversibilă.

Pe această cale e bine și demn de o națiune ca a noastră ca să mai afecteze câte-va sume în budgetul anului 1881 pentru diverse recompense naționale, a căror listă ne-am permite a o prezenta respectuos onorabilei Adunări legiuitoare începând-o cu eucernicul Warszawski.

Ar fi și păcat alt-fel.

Pe când armata noastră murea de foame și ger în câmpiele Bulgariei, pe când stoluri de corbi roteau de asupra ei, lăsându-se pe pământ spre a mușca din carnea omenească, liberalii noștri beau șampanie cu mironosițele de la *café-chantant* pentru gloria și reușita armatei române.

Cine să plătească cheltuiala? Patria se înțelege.

Pe când Basarabia se rupea de la sânul țării și oamenii cu lacrimi amare își luau rămas bun de la patria lor străveche pentru a nu mai auzi graiul strămoșilor lor și pentru a vesteji în umbra străinătății pe atuncea asemenea liberalii puneau să între oștirea în triumf în București și beau în sănătatea gloriei naționale.

Cine plătește cheltuiala? Patria se înțelege.

Dar oare biurourile patente de împământenire nu

merită recompense? Dați mereu înainte căci mare, glorioasă, fericită România va fi! Dați mereu înainte căci nu marmură rece și metal nesimțitor dăm noi, oamenii secolului al nouă-spre zecelea, martirilor libertății; din contra bani peșin, reversibili. Au aflat James Walt puterea aburului, Galilei heliocentrismul, Newton legea gravitației...? Nebuni și nemernici cari-și puneau viața și silințele întru luminarea ingratei omeniri. Noi am aflat adevăratul articol de industrie universală: martiriul lucrativ. Noi, prima națiune în Orient și în Univers, răsplătim adevăratele merite.

Dacă cine-va, trei-zeci de ani de a rândul, a calomniat în modul cel mai ponegritor tot ce a fost mai generos și mai desinteresat în această — țară, îi votăm recompensă națională.

Dacă cine-va, între clase muncitoare, econoame și cu bun simț, cari trăiau liniștite lângă olaltă a vârat zădărnicia, ura și neagra invidie — îi dăm pensie reversibilă.

Dacă cine-va trei-zeci de ani de-a rândul și-a bătut joc de limba noastră străveche, de obiceiile noastre străvechi, de natura noastră dreaptă și îngăduitoare — îi votăm apanagiu.

Dar a murit un Eliad în mizerie, un Bolintineanu în spital, un Negri în uitare și sărăcie, respingând cu desgust, nu recompense, ci ceea ce i se cuvenea, dar a rămas copii orfani și văduve în urma celor căzuți în războiu, dar o cărare nu duce la mormântul unui Mihai Vodă sau unui Matei Basarab, dar toți oamenii, cari au avut dragoste adâncă pentru acest popor, zac în țărână vitregă sub uitarea unei generații și mai vitrege? Ce ne pasă nouă? Martiriul lucrativ să trăiască! Să trăiască aceia cari cu ovreii au fost ovrei, cu Strusberg nemți, cu Ignatief orto-

doeși, cu Gambetta francezi, cu Orsini carbonari! Să trăiască liberalii cosmopoliți de tagma martiriului lucrativ, să trăiască recompensa națională și sfântul budget.

INVĂȚĂMÂNTUL CLASIC

Nu există mai mari prieteni ai învățământului real de cât tocmai noi. În nenumărate rânduri am vorbit despre inconvenientul social al proletariatului condeului, în nenumărate rânduri am arătat că, de la școala primară începând și sfârșind cu universitățile, institutele noastre nu produc de cât sute de e-semplare ale logofătului Coate-goale, care primejduiește mersul bazat în esență pe muncă și pe producțiune, a ori-cărei societăți omeneste.

Ce fericire pentru noi, când vedem acum ideile noastre împărtășite cu multă bună-voință de un organ atât de... ne lipsește într'adevăr calificativul pentru a însemna cu destulă pregnanță pe aprigul apărător al cestiunilor celor mai populare.

Această fericire de a'și vedea în sfârșit recunoscute ideile, nu ne oprește însă de a releva oare-cari lucruri, cari vor arăta că ideia noastră, adoptată cu atâta generozitate de aprigii odinioară adversari ai proiectului de lege propus de d. Maiorescu, ca ministru al învățăturelor, are mai multe rădăcini și nu se bazează numai pe insuficiența școalelor de grecește și latinește.

Înainte de toate, greceasca și latineasca să fie de vină că societatea noastră merge rău? Milioane de spirite tinere s'au adăpat la izvorul fecund al anti-

cității clasice, fără ca să se fi ivit vre-un pericol pentru dezvoltarea lor ulterioară; din contra. Câtă dar să fie o cauză mai adâncă, pentru care greceasca și latineasca să fi avut tocmai în România rezultate fatale. Școale de latinește au produs în Franța pe un Voltaire, la noi pe d. A. Sihleanu. Cerem iertare ilustrului fost vice-prezident al Camerei roșie, că-l cităm alături c'un om atât de „insignifiant“ ca francezul mai sus pomenit, dar superioritatea hotărâtoare a d-lui Sihleanu în modele de stil, precum și cercetările sale, cu drept cuvânt faimoase, asupra lui Cincinat și a *pochilor*, ne impune de la sine această probă a superiorității culturai române asupra celei franceze bună-oară, ne mai vorbind de cea nemțească care nu merită nici o considerație în alăturare cu a noastră.

Cultura clasică are calitatea determinată de a *crește*, ea este în esență educativă, și iată ceea ce a lipsit școalelor noastre până-acuma și le va lipsi încă mult timp înainte. A învăța vocabule latine pe din afară, fără a fi pătruns de acel adânc spirit de adevăr, de pregnanță și de frumusețe a antichității clasice, a învăța regulile gramaticale fără a fi pătruns acea simetrie intelectuală a cugetării antice, este o muncă zadarnică, o literă fără înțeles. Fixat odată pentru totdeauna, ne mai putându-se schimba, căci aparține unor timpuri de mult încheiați, spiritul antichității e regulatorul statornic al inteligenței și al caracterului și izvorul simțului istoric.

Dar o dovadă netedă pentru influența educativă a antichității e fără îndoială faptul că tocmai statele acelea, cari au cultivat-o mai mult, sunt cele mai înaintate, că redesteptarea culturii în genere se datorește studiului acestuia, că fără el n'ar exista în genere o cultură a cătării. Sau într'adevăr s'ar putea suplanta Salust prin Rochefort, scrisorile lui Cicero prin telegramele de condoleanță ale d-lor Mir-

cea, Vintilă și Horia? Noi credem că, cu toată actualitatea producțiunilor geniale ale acestui sănătos și matur prezent, el încă nu are acea formă de deapănare determinată, precum o are antichitatea.

Nici latineasca, nici greceasca, nu sunt în ele înșile de vină la relele ce li se atribue. Privite ca cunoștințe, ele într'adevăr nu dau de cât profesorilor pâinea de toate zilele; dar nici nu este aceasta menirea lor. Important este ca spiritul de adevăr, ce domnește în cultura fixată prin ele, să stăpânească în societate, și de aceea înțelegem ca studiul lor să fie mărginit la clasele acelea ale societății, cari determinează spiritul public: la învățații de profesie, la jurisconsulți, la cler; dar în aceste ramuri cunoștința trebuie să fie deplină. Celelalte clase se pot într'adevăr dispensa de cunoștința antichității, — căci dezvoltarea limbei naționale, stăpânită fiind din sferele superioare de acelaș spirit de adevăr și bine pe care 'l are antichitatea, va fi un instrument destul de bun pentru dezvoltarea inteligenței lor. Ceea-ce nu ne convine așa dar în maniera d'a vedea a organului guvernamental, este confundarea acestor sfere deosebite, este amestecul învățământului clasic cu cel real. Sferele trebuiesc despărțite odată pentru totdeauna precum se desparte facultatea de medicină de cea de drept. De sigur trebuiesc împuținute liceele, de sigur trebuiesc școli reale. Dar numai nu confuzie și amestec între sfere cu totul deosebite ale activității inteligenței. Scopul practic al învățământului real e câștigul, e aplicarea cunoștințelor pentru a câștiga. Scopul învățământului clasic nu este acesta. Din contră, se presupune totdeauna că învățământul clasic aduce foloase societății, cari nu stau în absolut nici o proporție cu câștigul individului. Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui nici când. A judeca un proces de milioane, e poate o muncă tot atât de ușoară ca și a judeca u-

nul de o sută de lei, dar cestiunea e de a'l judeca drept și pe unul și pe altul.

Precum gimnastica desvoltă toate puterile musculare și dă corpului o atitudine de putere și tinerețe, tot astfel pururea tânăra și senina anticitate dă o atitudine analogă spiritului și caracterului omenesc. Dar, pentru ca această gimnastică morală să se resimtă în caracterul și în spiritul public, trebuie ca să existe clase întregi de oameni, cari s'o exercite imediat, și anume clasele acelea, cari nu sunt avizate la muncă materială. Atunci gimnastica aceasta se va resimți, vrând, nevrând, și asupra celorlalte clase pozitive.

Dar avut-am noi oare licee?

Cine nu știe că, pentru a fi profesor de liceu după incalificabila noastră lege a instrucției, nu se cerea de cât absolvirea liceului însuși și depunerea unui concurs ca vai de capul lui. Oare latineasca și greceasca sunt de vină că o generație întreagă de ignoranți — exceptăm profesorii cu studii academice — umple catedrele liceale și gimnaziale, predându-și neștiința lor drept știință, ca niște somnoroși fără vocațiune se pun pe carte până ce pot trece vr'un concurs, și după aceea leagă cartea de gard, nu mai citesc absolut nimic și dictează numai an cu an acelaș caet vechiu și unsuros, unor urechi nouă? Latineasca și greceasca e de vină dacă postulanți de rând, ce nu știu citi și serie, ocupă funcții în organismul instrucției publice? Latineasca e de vină dacă un reteveist cu patru clase primare, agent electoral de soiul birtășului Purcel, e șef al diviziei instrucției în România?

La acestea nu e de vină senina anticitate, ci desvoltarea demagogică a societății noastre. Până ce nu va înceta aceasta, prevedem că orice școli s'or face — cât de speciale — ele nu vor putea aduce nici o îndreptare într'o societate în care meritul e în pozi-

tie de a fi judecat de Fundești, Costinești sau Serurii! Și oare nu vedem această tendință nefericită la aceia chiar cari au urmat cursuri de științe esacte? Medicii români... caută funcții, cei eșiți din școale de arte, de meserii, de tehnică, toți, toți aleargă după funcțiuni, salariate de stat, de comune, de județe!

Dar dacă în adevăr școalele noastre de latinește și grecește ar fi fost bune, ce n'am vedea astăzi în România? Am vedea cel puțin științele istorice înflorind, am avea erudiți. Ei bine, știința, câtă se face la noi, se face de rușine, de ochii lumii oare-cum, și de către bărbați cari, între noi fie zis, nici n'au studiat vr'o dată în școalele românești, cel puțin nu în cele din România. D. Cipariu, care știe de sigur bine latineasca sa, n'a studiat în școalele noastre, Ci-hac asemenea nu, c'un cuvânt nici unul din învățații sau literatorii mai însemnați, cari în de altmintre-lea se pot număra pe cele zece degete, siguri că ar rămânea câteva de prisos.

Să nu atribuim dar esclusiv împrejurării, că se pretextează prin școli a se învăța latinește și grecește, relele cari resar din dezvoltarea demagogică a societății, din ignoranța noastră și din lipsa de voință de a pune capăt unor monstruozități, incompatibile cu secolul în care trăim. O țară, a cărei instrucție se dirigează de către indivizi cu câte patru clase primare, o țară a cărei jurnalism și legislațiune e reprezentată tot prin asemenea genii, nu poate înainta, din cauza spiritului de minciună, care plutește asupra tuturor raporturilor, nu însă din cauză că latineasca sau greceasca i-ar fi punând piedeci!...

ROȘII

Adese-ori o lege care stă în aer, când toate împrejurările câte o reclamă, există și e destul ca o picătură să se adauge la paharul plin pentru ca ea să se voteze de exemplu. Acea picătură, acel caz izolat care-i dă naștere, se numea de către cei vechi *occasio legis*. Tot astfel și un adevăr e câte odată în aer, precum acela al legii gravitației, care de mult presimțit, a căzut în sânul lui Newton sub forma unui măr și în mintea lui sub forma unei teorii. Acel măr a fost ocazia descoperirii unui adevăr, n. ai mare de sigur și de-o importanță mai universală de cât acela pe care noi îl vom expune mai la vale, servindu-ne de o polemică, deja încheiată cu ziarul *Unirea* din Iași.

Acest ziar făcuse oare-cari observațiuni la programul partidului conservator. Din parte-ne am întâmpinat nu numai cu lesnicioasa înlăturare a acelor observațiuni, ci tot o dată cu o scurtă caracterizare a roșilor, din partidul cărora *Unirea* după a noastră părere fără cuvânt încă, pretinde a fi. Întâmpinarea noastră a primit un răspuns din care publicăm o parte.

„Noi respingem deosebirea ce de o cam dată „*Tim-pul*“ caută a stabili — între partidul roșu și între noi — aceasta este o nouă insultă aruncată gratuit liberalilor.

„Noi am declarat că am intrat în partidul liberal național și orice deosebire chiar și mai cu seamă, în favoarea noastră — o considerăm ca o răutate din partea confratilor noștri de la „*Timpul*“.

Noi ne servim de partea aceasta de răspuns, nu pentru a-l combate căci — vorba unui lord englez,

auzise discursuri cari i-au schimbat sentimentele, nici unul care i-ar schimba votul — dar pentru a espune odată pe larg convingerea formată în decurs de mulți ani despre roșii și care nu e bazată pe împrejurarea că împărtășim alte idei politice, ci ar rămânea aceeași, chiar atunci când ideile noastre ar fi cu totul opuse celor de față.

Răspundem deci scurt că e și demn și onorabil de-a constata un adevăr și tocmai dorința de al constata ne-a silit să stabilim deosebirea pe care *Unirea* o respinge și care cu toate aceste rămâne tot atât de intactă ca și evidența, ori-cum am încerca de a o înlătura.

Deja din stilul observațiilor prime, era lesne de recunoscut că autorii sunt numai pretinșii roșii, căci stilul adevărat roșu nu se află în *puritatea* lui, de cât numai în *Românul*, și chiar aci nu totdeauna, apoi în *Democratul* din Ploești, în *Curierul de Galați* și în *Telegraful*.

Obiectiv vorbind, fără a ști câtu-și de puțin nici cine redijează *Unirea*, nici cine sunt pretinșii roșii din Moldova, am băgat de seamă că acele observații nu pot fi scrise de ceea-ce, dincoace de Milcov, se numește „roșii“, căci stilul acestora se distinge printr'un indisolubil amestec de violenție și mărginire. Nici prin minte nu ne-a trecut să voim a îndupleca pe confrății de la *Unirea* în favorul manierei noastre de a vedea. Cu aceeași privire cu care am constata deosebirea între doi actori, chiar când joacă acelaș rol, între doi pictori când zugrăvesc acelaș potret, când emulează și cred a semăna unul cu altul, am recunoscut din trăsătura de condeiu că nu avem a face cu ceea ce, în țara românească, corespunde cu epitetul de „roșu“.

„Ex ungue leonem“, zice latinul. Naturaliștii moderni reconstruiesc după o măsea fosilă forma animalului anti-deluvian. Dacă naturaliștii fac aceste re-

construcțiunii pentru secole îndărăt, cu cât mai mult justificat pentru contimporan de a recunoaște neidentitatea naturelor, chiar când eticheta „naționale-liberale“ e identică. Admitem că grupuri deosebite prin natura oamenilor, pot merge împreună un scop comun, precum alte grupuri, identice prin natura oamenilor, pot fi deosebite în aparență, nu în apucături. N'avem ce-i face dacă rezultatele cercetării noastre, vrând nevrând, ese în contra teoriei identității între d-nii de la *Unirea* și acei de la *Telegraful* bună oară. Dacă am fi observat că confrății de la *Unirea* sunt de calibrul acelor roșii, de cari Țara românească din nefericire e plină, de cari Moldova a fost scutită până acum, îi asigurăm că nici nu ne-am fi dat osteneala de—a răspunde cu o silabă măcar la observările lor, precum nu polemizăm nici cu *Telegraful* nici cu *Democratul* sau *Curierul din Galați*.

Noi întrebăm pe confrății de la *Unirea* câte-va lucruri, la cari nu cerem nici un răspuns, căci facem întrebările numai pentru a le pune *ad oculos* deosebirea ce voim s'o stabilim. Aceste întrebări vor releva caracterul a ceea ce noi numim partid roșu.

Fost-ar fi capabili dumnealor să laude concesia Strusberg cu termenii cei mai strălucitori, când în-suși șeful partidului declară azi în Senat, că era o afacere care, —fără știrea și peste voia țarei—se pusese la cale între Viena și Berlin?

Fost-ar fi în stare să declare că descoperirile, făcute de d. St. Mihălescu în Senat, sunt o simplă cestiune de formalitate reglementară, când se știe de toți că raportul adus în Senat, în cestiunea aceasta se făcuse cu *supresiune de acte*, când se știa că altul a fost raportul adus, altul cel care era să se aducă? Și cu toate acestea dacă confrății noștri ar fi văzut starea nedescriptibilă de mizerie și goliciune atât a oștirii noastre cât și a oamenilor purtați sub sulici căzăcești până dincolo de Balcani, ar înțelege înfio-

rătoarea ușurință cu care se trece peste aceste abisuri de corupțiune și de duplicitate.

Noi înțelegem prea bine ca un guvern să fie slab în afară, când nu reprezintă sute de mii de baionete și miliarde de producțiune industrială, dar această amăgire sistematică a poporului, această gloriificare a unor sarcini impuse, a unor ușurințe criminale, a unor scabroase cestiuni, ca a unor idealuri naționale, iată ceea ce dovedește o duplicitate și de inimă și de minte, care n'are seamăn în lume. Aceste calități numai românești nu sunt. De facto se află între noi, dar avem o sumă de cuvinte etnologice pentru a tăgădui românitatea lor.

După opiniunea noastră ceea ce e ferment roșu în țară, sunt acei străini, colonizați în secolul trecut, cari n'au avut timpul necesar, sau n'au fost în stare de a-și adapta caracterul lor moștenit caracterului nostru național. Când zicem „român“ fantasma psihologică, care trece pe dinaintea ochilor noștri în acel moment, e un om a cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău — dacă e rău — fără fățarnicie; bun fără slăbiciune; c'un cuvânt ni se pare că atât calitățile, cât și defectele românului sunt întregi, neînchireite; el se arată cum este. N'are o cocoasă intelectuală sau fizică, ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab; îi lipsește acel iz de slăbiciune, care precum-pănește în fenomenele vieții noastre publice sub forma linsă a bizantismului și a espedientelor. Toate figurile acele fațarnice și rele, viclene fără inteligență, toate acele câte ascund o duplicitate în expresie, ceva hibrid, nu încap în cadrul națiunii „române“. Poate deci că acei oameni n'au avut timp să se asimileze, poate apoi ca să fie din rase prea vechi, prea osificate, prea staționare, pentru ca prin încrucișare să poți scoate ce-va bun din ele.

În țara noastră, care e pe clina de despărțire între

trei lumi deosebite, aceste elemente au existat totdeauna. Cu cât mai vechi însă, cu atât mai asimilate. O luptă între elementul autohton, chiar pentru un timp determinat, se înseamnă prin înflorirea țării, momentele de învingere a celorlalte elemente se deosebesc prin o repede cădere a tuturor elementelor de înflorire.

Cred oare confrății de la *Unirea* că pentru Anglia ar fi indiferent dacă ar ajunge elementele celtice la dominațiune?

Și există asemenea elemente în Anglia; ele se deosebesc prin turbulența lor, de și vorbesc aceeași limbă și au aceleași obiceiuri ca și Englezii de rasă anglo-saxonă.

Sau nu li se pare ciudat în confederația germană rolul Prusiei ai cărei locuitori sunt de origină slavă și trădează în toate apucăturile lor caracterul autoritar și aspru al rasei lor, față cu Germanii de sud de ex. cu instinctele lor, cu îngăduința lor înăscută? Și cu toate acestea sunt oameni tari și viteji, robuști și inteligenți ca și confrății lor actuali, dar geaba—germanul fundamental al rasei e altul. Ori ce s'ar zice dar, la deosebire de rasă cată în ultima linie să reducem și deosebirea de apucături—de aceea repetăm că mugurii inocenți de la *Unirea* vor trebui să se aleagă mai la urmă într'un fel și abia atunci vom putea sorta, cine dintre dumnealor se potrivește între roșii cine nu.

DECLASAREA

Nimeni nu se va mira dacă îi vom spune că în țara noastră se află advocați profesori de teologie, advocați revizori de școale și nu ne-am mira dacă s'ar constitui și în Sinod pentru a canoniza, adică a trece în rândul sfinților, dacă nu pe alt cine-va cel puțin pe marele mucenic Warszawsky de pildă.

Și aceasta să fie nația, nația noastră modestă, iubitoare de adevăr și cu minte?

Așa dar, când un avocat se face soldat, cu scopul anumit de a se ilustra, când un altul se face president de republică — fie chiar numai ploieșteană — când un al treilea joacă pe archeologul, un al patrulea e ales în Academie ca filolog de și n'a dovedit printr'un singur șir scris, că e specialist în aceasta, când vedem toate astea, ne vom convinge cu durere că golul reformelor trebuie să fie cumplit de mare, dacă trebuie pentru el atât de mulți comentatori înaintea forului, ba cu mai multă decepțiune încă ne vom convinge că această imensă sumă de aluat protoplasmatice are, la dreptul vorbind, rolul de a încurca și întuneca înțelesul legilor, căci vedem că adevărații jurisconșulți ex professo joacă un rol secundar între ei.

Iată dar o nouă clasă dominantă în România, care se distinge prin absoluta ei improductivitate.

Țăranul, mare sau mic, căci țărani sunt și proprietarii mari și cei mici, pune un fir de grâu în ogor și scoate zece; deci el înzecește valoarea obiectului ce i s'a dat în mână spre muncă.

Meseriașul ia o bucată de lemn, de piele, de metal, o supune muncii sale și scoate obiecte cari au o înzecită, adesea o insuțită valoare de cât acea pe care o aveau înainte.

Negustorul caută, din mii de piețe existente, pe aceea unde produsele naționale se pot desface mai cu folos, din miile de prețuri relative el caută prețul absolut al obiectului într'un moment dat. Deci și el augmentează — nu totdeauna fără pericol pentru alte clase — valoarea producțiunii naționale.

Vedem că activitatea tuturor claselor pozitive ale societății consistă în a augmenta prin munca lor valoarea producțiunii naționale, în a o înzeci, a o însuti chiar.

Este aceasta misiunea proletariatului de încurcări de legi, a proletariatului cenușarilor?

Din contră. Averi descurcate le încurcă, stări de drept sigure le primejduesc, introduc desordinea și turburarea în toate clasele.

Se poate întemeia un stat serios, o organizație serioasă pe această clasă de oameni fără soliditate, fără știință, fără avere, al căror instrument de muncă e o inteligență sofistizată, a căror știință nu ajunge nici măcar la corectitudinea gramatică a frazei? De sigur că nu.

Poate că și ei se pot întrebuița în vr'un mod practic, — dar nu pentru a domina statul, nu pentru a vâna rolul de organizatori. O populație flotantă nu poate reprezenta stabilitatea instituțiilor, nu poate represinta sentimentul înrădăcinat al ideiei statului, al armoniei și solidarității intereselor naționale.

E prea adevărat că ideile noastre sunt adese ori escamotate și anticipate de către acești adversari generis nullius și că, pentru a se putea gera ei în adevărații proprietari ai ideilor noastre, ne taxează de reacționari cu instincte medievale, adică ne numesc scară la Dumnezeu și pod peste mare. Toate acestea le fac pe cuvântul că ne numim „conservatori“ și pentru că în cărți și în gazete din Franța și Germania între conservatorii de acolo există, din cauza

unei vechi civilizații, o seamă de reprezentanți ai culturilor și formelor trecutului.

Cuvintele „Conservator“ și „liberal“ au însă la noi cu totul alt înțeles și față cu raționalismul frazelor, gol, insipid, inexact al așa numiților liberali, noi reprezentăm realismul naturii înăscute a statului și pretindem că formele introduse să nu rămână forme goale, coji pentru a se juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a *conserva* libertăți și instituțiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră față cu un curent, care le discreditează prin abuz și prin ducerea la absurd.

PARTIDUL ROȘU

Nu fără durere am citit cele cinci enciclice ale d-lui C. A. Rosetti, șeful partidului roșu din România. Să nu fie oare dureros a vedea o viață întreagă de om scurgându-se întru a inventa pretexte pentru a se deosebi pe sine de ceilalți și a îndeplini — cu sau fără voe — contrariul de ceea ce pretextă că voește?

Cu acte autentice în mână se poate dovedi că nimic, absolut nimic din reformele introduse de la Unire, nu se datorește nici d-sale exclusiv, nici partidului pe care-l conduce. S'ar putea proba, asemenea cu acte autentice, că nici când roșii n'au venit la putere prin propriile lor forțe, ci totdeauna sub o firmă străină. Odată era Krețulescu, altă dată M. Epureanu, totdeauna însă ei s'au introdus sub auspiciile și protecția unui om de Stat străin de partidul lor, pentru a-l înlătura mai pe urmă, a disolva adunările

căroră își datorau venirea la putere și a alege, cu toate mijloacele nelegitime, altele, din partea căroră să fie siguri, stăpâni absoluți, necontrolați de nimeni.

Și se poate oare să fie altul?

Din ce consistă, într'adevăr, partidul? Poate nega cine-va că cei mai mulți din acești onorabili patrioți sunt fără avere, fără cultură, fără inteligență naturală măcar? Nu. Arate-ni-se, în adevăr, un învățat în șirul roșilor, un autor însemnat în ori-ce ramură, un economist, un jurisconsult? Nu e nici unul. Dacă le trebuie un financiar, aleargă la d. Dim. Sturdza, care i-a combătut cu cea mai mare asprime, pentru ca, redevenind ministru, să-i laude și căruia majoritatea roșie îi dă totdeauna voturi de neîncredere, de cari d-sale nu prea îi pasă, dovedindu-se că ei nu-l privesc ca făcând parte dintre ei. În genere, cum se arată vre-o dificultate politică, sunt siliți a apela la câte un om străin de partid, de care usează și abuzează, pentru a-l arunca apoi de o parte, dacă n'a știut a-i prinde cu ceva la mână, cu acte compromițătoare sau cu greșeli comise, pe cari să amenințe a le destăinui.

În zadar vom căuta o rațiune suficientă stărei aceștia. Singura rațiune e incapacitatea fundamentală a roșilor. Într'adevăr, nu se va găsi țară în lume, în care niște bieți creștini ca Serurie, Fundescu, Costinescu și alții să însemneze ceva. Prin ce să însemneze? Prin avere? N'au. Prin învățătură? N'au. Prin iubire de muncă. Asemenea nu. Prin inteligență înăscută măcar? Nici prin aceasta.

Ce le lipsește dar? Totul, afară de număr și un organizator.

Numărul îl aveau, organizator au aflat în d. C. A. Rosetti.

Astfel, lupta acestei mase de nulități în viața statului, nu era, ca în alte țări, o luptă între grupuri so-

cială cu interese bine definite, ei stăruința unor straturi catilinare fără o meserie hotărâtă, fără talent, fără avere, pentru pâinea de toate zilele, ce le-o poate procura, budgetul, în socoteala tuturor claselor pozitive ale societății întregi. Acesta e *punctum saliens*, cheia înfinitei și nefastei lupte sistematice, introdusă de roșii în viața publică a țării.

Parlamentul englez, representațiunea națională a poporului celui mai liber, se va vedea că e compus tot din oameni cu stări, câștigate în Indii, în Australia, sau moștenite de la părinți. Pentru ambiția de a fi aleși, oamenii cheltuesc acolo milioane și nu capătă în schimb nimic material, cel mult onoarea de a putea vorbi, c'un ecou oare-care de pe tribună.

E la noi tot astfel?

Fiecare deputat roșu aproape, este ba primar plătit din casa cutării comune, ba șef de gardă plătit, ba avocat al statului, ba al comunei, ba al județului, ba ține moșii de ale statului în arendă, ba furnizează lemne pentru școli, ba a întreprins pavarea cutării oraș; c'un cuvânt, fiecare din ei a știut să-și prefacă votul de deputat într'o resursă, care stă în directă legătură cu punga contribuabililor.

În ce constă dar meritele partidului, preconizate de d. C. A. Rosetti?

În principii?

Dar de ce nu e atât de bun a spune care anume e principiul acela, pe care d-sa și ai d-sale l'au introdus în legislațiunea țării?

Unirea? Adunarea ad-hoc din Moldova a votat-o, compusă în cea mai mare parte din conservatorii actuali, o adunare, în care nici nu existau partizi, de vreme ce toate se votau aproape cu unanimitate. Tot aceea adunare a stabilit toate principiile constituției actuale, programul ei întreg a trecut în legislațiunea noastră.

Era d. C. A. Rosetti, sau ai săi, membri în adunarea ad-hoc din Moldova?

Nu. Au zis *da* la ceea ce se făcea dincolo și atâta e tot.

S'a lepădat de privilegii și a luat patentă de negustor, zice.

Negustor de vorbe goale, iată ce s'a făcut din capul locului și până astăzi.

Intrebatu-s'a unul singur dintre acei patrioți, dacă munca sa echivalează lefile pe care le ia de la contribuabili?

De sigur că nu.

Insuși d. C. A. Rosetti, cel cu patentă de negustor de la 1844, își sfârșește cariera negustoriei de principii prin a fi pensionar al Statului, la umbra aceluiași budget la care aspiră toată suflarea patriotică!

Nu cunoaștem om de Stat dintre conservatori, care să se fi amestecat în politică, fără a-și pierde o parte însemnată din averea sa. Arate-ni-se însă dintre roșii unul, care să se fi deranjat prin politică?

Din contră. Toți au făcut averi, unii mai mari, alții mai mici.

Aceasta este, așa dar, deosebirea cea mare.

Celelalte deosebiri pe cari d. C. A. Rosetti caută să le stabilească c'un aer atât de patetic, sunt pentru istoric ca și pentru economist, cu totul irrelevante. Oamenii nu se deosebesc atât prin ceea-ce zic, cât prin ceea ce fac!

Noi știm atâta, că rezultatul democrației d-lui C. A. Rosetti e încărcarea unui biet stat agricol c'o foarte mare datorie publică, iar coarda impozabilității e atât de întinsă, în cât nu se mai poate întinde fără a se rupe. Caracterul epocii liberale a României e identic cu acela al epocii fanariote: o exploatare neomenoasă a poporului, fără a i se da nimic în schimb pentru sacrificiile ce le aduce Statului.

POLEMICA CU „STEAUA ROMÂNIEI“

Observasem cu oarecare mirare, că *Steaua României* din Iași, organul grupului liberalilor moderați, de unde până mai deunăzi făcuse o aprigă opoziție regimului roșu, atât de aprigă în cât tonul nu putea fi mai înalt, nici cuvintele mai vehemente, începu de odată, nu a slăbi coarda, dar a se ocupa, cu o rară grije de amănunte, de manevrele oștirii germane și de perspectivele unui războiu ruso-chinez. De și suntem departe de a contesta importanța unui personaj atât de însemnat ca Abdur-Rahman, viitorul emir al Afganistanului, sau gravitatea conflictului de graniță între Rusia și împărăția mijlocului, de și inima noastră nu este cu totul împietrită față cu tendințele de progres ale Japonezilor, totuși grija exclusivă pe care confrății din Iași păreau a o fi conceput pentru țări cât se poate de depărtate, când binele e atât de aproape, era un problem psihologic demn de luare aminte. Întâiu ni se păru că, după tonul atât de amar cu care organul ieșean criticase actele guvernului Brătianu, căuta un refugiu în zone mai depărtate, presupuse mai fericite. Astfel Bullațiu, un amic al seninului Horațiu, sătul de imperialismul din Roma, căuta mângăere în Chio, în Samosul cel elegant, în Sardes cetatea lui Croesu, în Smyrna și Colophon, până ce ajunsesse a se infunda în neînsemnatul orașel Lebedos.

Lebedul? știi tu ce e? răspunzi, mai puțin de cât Gabii. Sau orașelul Fidenii, și totuși aicea viața'mi. Voiu s'o petrec, uitat de-ai mei, uitându-i pe dânsii, Și privind de departe, pe țarm, pe Neptun turburatul.

Crezând pe amicii noștri ajunși în starea espatriatului de bună-voe Bullațiu, crezându'i lehametiți de ceea ce se petrece în țară și setoși de noi orizonturi, era să răspundem cu sfatul lui Horațiu:

Grijile noastre pier prin minte și'nțelepciune.
Nu prin vr'un loc ce resare domnind peste apele mării.
Cerul de asupra'l schimbi, nu inima marea trecând-o.

Era să răspundem cu acest sfat... când...

Când de odată ne am adus aminte de un fenomen analog din ziaristica română. *Pressa*, amica noastră bine cunoscută, manifestase într'un rând o iubire la început cam vagă, apoi din ce în ce mai pronunțată pentru Afganistan, pentru Sir Ali și alte ilustre personaje din țări cu o cultură mai izolată, într'un moment în care era la ordinea zilei cestiunea israelită, a *rescumpărării drumurilor de fier, ș. a. m. d.* Mărturisim sincer că de atunci încoace iubirile platonice a'nceput a deveni cam suspecte pentru noi, am început a le privi ca o mască care ascunde inclinațiuni ilicite sau imorale. Și'ntr'adevăr, puțin după asta, de unde, pân'acum un an, oamenii roșiilor erau niște ambițioși incapabili, trădători de patrie, oameni de uliță, d'alde Pătărlăgeni și Mărgăritești, de odată — o minune — deveniră dulcii Pătărlăgeni, mari patrioți, iar conservatorii deveniră: reacție, demagogie reacționară, opoziție înveninată, oarbă și pătimase, ba nu ne am mirat să ni se citeze chiar popa Tache, om de electorală încredere a prințului Dim. Ghica sau... afacerea Crawley, pe care tot onorabilul Centru o cunoaște mult, cu mult mai de aproape de cât noi cestia conservatorii.

Iată dar seria fenomenologică a spiritului omenesc.

Intâiu: opoziție crâncenă contra guvernului.

Apoi: China, Afganistan, Sir-Ali, Abubekir.

În fine, portofoliu, prietenul Serurie, reacțiune des-nădăjduită.

Astfel vedem că filosoficul număr trei se repetă și aci, spre edificarea celor ce cred în Trinitatea a toată existența din Univers.

Tot această serie o observăm la *Steaua României*.

De la opoziție crâncenă contra guvernului, trecând prin Afganistan, a ajuns în stadiul ultim al combaterii reacțiunii. Aceasta se întâmplă în numărul de Miercuri 9 Iuliu 1880.

Ce ne zice deci nouă *Steaua României*?

Ne face o mărturisire prețioasă, pe care toți românii ar trebui s'o înscrie în inima lor:

„Dacă ne vom uita la starea partidelor în țară, vedem, de la Dorohoiu până la Mehedinți, *un singur partid conservator*, cu un singur program și chiar cu un singur șef, formând dar o singură unitate“.

Așa este. Unul este partidul conservator, cum una este țara, una constituția liberală dată de același partid conservator, precum tot ce s'a făcut și se va face vr'o dată pentru unirea neamului românesc, de către partidul conservator se va face.

Dar, alături cu această mărturisire, ni se afirmă, de către onorabilii confrăți, că adevăratele tendințe ale programului nostru sunt „tendințe reacționare“, că declarăm războiul tuturor instituțiilor liberale.

„Când așa zisul partid conservator spune țării pe față că sfărâmarea instituțiilor ei liberale este principiul său de acțiune, toate nuanțele liberale trebuiesc întrunite spre a face mai mare puterea de rezistență la lovirile *desnădăjduite* ce se pregătesc din partea „așa zisilor conservatori“, căci acest nume e luat mai mult ca o pavăză spre a ascunde trupul *reacționar*.

Bravo! Nu e rău, pentru început. Școala *Românului* n'a fost fără folos pentru onorabilii confrăți.

Noi constatăm numai ceea-ce oricine poate vedea, că e cu mult mai desnădăjduit saltul mortal al ono-

rabililor confrăți de cât atitudinea noastră arareori polemică, în genere calmă și din când în când ironică.

Desperarea trebuie căutată cu totul într'altă parte de cât într'aceea a partidului conservator. Atunci când vom fi desnădăjduiți, crează-ne confrății noștri, vom avea alte lucruri, mai bune poate de făcut, de cât acela de a polemiza cu gazetele guvernamentale.

Dar să vorbim franc. Toate tendințele câte ni le atribuie *Steaua României* sunt o pură invenție, pe care ne-ar plăcea s'o atribuim căldurii excesive și lipsei de băi de apă rece, care domnește la Iași. Instituțiile liberale — precum o știu bine confrății — sunt în cea mai mare parte opera actualilor conservatori. Principiile toate ale constituției actuale sunt cuprinse în programul adunării ad-hoc din Moldova, compusă din conservatorii actuali și dacă este vre-o deosebire între noi și radicali, e că noi cerem *realitatea* acestor instituții, nu pretextarea lor, nu guvernul personal al d-lui Brătianu, nu păstrarea esterieoară numai a formelor regimului parlamentar. Cine poate pretinde că d. Serurie sau Carada, vor controla într'adevăr pe d. Brătianu, se 'nșeală, la dreptul vorbind, cu o ușurință neiertată pentru o vârstă superioară celei copilărești. Oricât d. Brătianu a avut în față un adevărat parlament, l'a disolvat. A disolvat Senatul căruia 'i datorea puterea, pentru a încheia fără consultarea lui, concesiia Strusberg; a disolvat alt Senat, căruia asemenea i datorea puterea, pentru a încheia convenția ruso-română. D. Brătianu nu cere control din partea partidului său, ci supunere oarbă. Cum că posibilitatea existenței unui partid ca cel roșu, cată a se atribui unor vicii a chiar instituțiunilor noastre, n'o poate tăgădui nimeni; dar de sigur că de la recunoașterea acestor vicii până la reacțiune e o mare deosebire, nu de cale, ci de esență. Confrății de la *Steaua României* sunt cu mult mai culți de cât cenușerii de

la *Românul* sau de la *Telegraful*, și știu foarte bine ce este reacțiune, precum trebuie să fi știind că reacțiunea în sensul politic al cuvântului nici este cu puțință în România, pentru că-i lipsesc neapăratele elemente istorice. Lipsește dinastia detronată, lipsește amintirea chiar a instituțiilor feudale, a lipsit totdeauna aristocrația prin naștere, lipsește inegalitatea de drept, c'un cuvânt lipsește totul pentru ca o reacțiune să fie cu puțință măcar.

De aceea am fi așteptat că, dacă confrății, cari până acum își au oferit alianța tuturor partidelor și grupurilor din țară, începând cu conservatorii și sfârșind cu roșii, dacă vor să treacă în tabăra d-lui Brătianu, lucru de care știm c'o să le pară rău mai târziu, s'o facă aceasta cel puțin în mod demn, nu reîncălzind acele neadevăruri resuflate, pe cari, de un timp încoace nici „*Românul*“ nu le mai întrebuintează, lăsându-le cu totul la dispoziția celor de la *Telegraful* și de la *Democratul* din Ploiești.

Adevărata explicare însă a inclinației către tabăra Seruriilor și a Pătărlăgenilor ni se pare nouă eșecul suferit de grupul liberalilor moderați în alegerile județene. Nevoind a primi condițiile, puse de conservatorii din Iași, nici unul din liberalii moderați n'au fost aleși în consiliul județean.

Hinc illae lacrimae.

CONSERVATORII ȘI LIBERTAȚILE

„Calumniare audacter, semper aliquid haeret“. De douăzeci și patru de ani conservatorii n'au dat de cât dovezi că sprijină din inimă ori ce instituție liberală, care ar asigura progresul, afară de exploatarea na-

tiei de către ignoranți și perversi; de două-zeci și patru de ani pe de altă parte „Românul“, cu toate dovezile de contrariu, își atribue sie și partidului său introducerea reformelor liberale și ne taxează de reacționari. Publicul mare, căruia nu-i se definesc exact cuvintele, ajunge astfel a crede că nu are în față-i mai mari inamici ai libertăților de cât pe conservatori și mai mari amici ai progresului de cât pe roșii, pe când tocmai contrariul e adevărat.

Conservatorii au comis într'adevăr o greșală. În acest sfert de secol trecut, ei au crezut că purtarea lor francă, mărturisirea adevăratelor lor principii în parlament, ar fi de ajuns pentru a invalida calomnia unor adversari, cari administrau zilnic prin foaia lor publicului cuvenita doză de minciună, de ignoranță, de otravă socială. Ei au fost destul de optimiști de a crede că cel ce-și primejduiește mintea și inima, citind organe roșii, se simte totodată dator de-a controla zisele foaei prin cele ce se rostiau și se votau în parlament. Ei nu aveau idee, se vede, că legea fizică a inerției își are analogia sa, în lumea morală, în lenea intelectuală a cititorilor de gazete și, că oamenii se măgulesc a fi gândit singuri și a se fi convinși, când ei n'au fost de cât amăgiți pe neștiute de către niște șarlatani politici.

Am afirmat că instituțiile liberale de azi sunt în cea mai mare parte opera partidului conservator.

„Românul“ o contestă.

Cel ce afirmă cată să probeze.

Deci vom proba.

Se știe că în Moldova nu există roșii. Liberalii de acolo s'au numit fracționiști și au fost aproape tot deauna în opoziție. Principiile lor politice se'ntemeiază pe doctrinele răposatului Simeon Bărnuț, iar acestea din urmă au drept isvor o adunare eclectică de principii din dreptul Roman și din doctrinele etice ale filosofiei germane. La dreptul vorbind nu au a

face nici în clin, nici în mână cu roșii din Tara românească, căci toată seria de principii e atât de deosebită de a roșiilor, pre cât e de departe Blajul de Cayenne. Afară de aceea în timpul în care reforma constituțională s'a așternut pe hârtie, fracțiunea mai nu exista; ea s'a format cu mult mai târziu. Principiile toate însă ale constituției actuale au fost votate *în unanimitate* de adunarea ad-hoc din Moldova și au devenit programul întregii dezvoltări a statului român.

Să luăm dar pe rând voturile acelei adunări, hotărâtoare pentru întreaga dezvoltare ulterioară.

În ședința de la 7 Octombrie se votează:

1. Autonomia principatelor în cuprinderea vechilor capitulații de la 1393, 1480 și 1634.

2. Unirea principatelor într'un singur stat sub nume de *România*.

3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr'o dinastie domnitoare a Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pământului principatelor.

5. Puterea legiuitoare, încredințată unei obștești adunări, în care să fie reprezentate *toate* interesele nației:

În ședința de la 25 Octombrie, acelaș an se votează:

6. Religia domnitoare în România este religia ortodoxă a răsăritului. Exercițiul celor-l'alte culturi recunoscute este liber, însă cu restricția prevăzută în capitulații.

În ședința de la 29 Octombrie:

7. Privilegiile de clase vor fi desființate în România.

8. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii.

9. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire.

10. Impunerea tuturor la conseripție militară.

11. Accesibilitatea pentru toți Românii la funcțiile Statului.

In şedinţa de la 31 Octombrie:

12. Respectul domiciliului şi al libertăţii individuale.

13. Supunerea fiecăruia numai la judecătoria prevăzută prin legi.

14. Comisii sau tribunale excepţionale nu se vor înfiinţa în nici un caz.

In şedinţa de la 4 Noembrie:

15. Recunoaşterea neatârării bisericii ortodoxe a răsăritului din Principatele-Unite de orice Chiriarchie, păstrându-se însă unitatea credinţei cu biserica ecumenică a răsăritului în privinţa dogmelor.

16. Inifiinţarea unei autorităţi sinodale centrale pentru treburile duhovniceşti, canonice şi disciplinare, unde va fi reprezentată şi preoţimea de mir a fiecărei eparhii.

17. Nici odinioară şi nici într'un chip mitropoliţii sau episcopii ţării nu vor putea fi aleşi dintre străini sau dintre împământenii.

In şedinţa de la 6 Noembrie:

18. Puterea executivă şi legiuitoare să fie despărţite în România.

19. Străini petrecători în principate să fie supuşi jurisdicţiei ţării fără intervenţia consulatelor.

In şedinţa de la 9 Noembrie:

20. Puterile garante să recunoască vechiul şi neprescriptibilul drept al Principatelor-Unite de a-şi regula ele singure relaţiile lor comerciale cu alte staturi.

In şedinţa de la 18 Noembrie:

21. Deplina neatârnamare a părţii judecătoreşti de putere curat administrativă.

22. Inamovibilitatea judecătorilor. Modul se va hotărî prin o lege votată de adunarea legiuitoare viitoare.

In şedinţa de la 20 Noembrie:

23. Responsabilitatea miniştrilor înaintea adunării generale.

24. O lege specială, votată de adunare în cea d'întăiu sesiune, va statornici tribunalul însărcinat cu judecarea miniștrilor, puși în acuzație de adunare.

25. Minișrii osândiți în nici într'un caz nu vor putea fi ertați de șeful statului.

Ș. a. m. d.

Și cine erau raportorii adunării acesteia pentru propunerile votate, cine oratorii și apărătorii reformei constituționale a României?

Vază se buletinul adunării: Lascar Catargiu, Epu-reanu, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu (n'a fost nici când roșu), Dimitrie Ralet, Vasile Sturdza, Constantin Hurmuzache.

Toate hotărârile acestea se luau, precum am mai spus-o, cu *unanimitate* de voturi, căci nu existau partizi în Moldova.

Să vedem acuma din cine se compunea această adunare? Din Fundești, Pătărlăgeni și Costinești?

Iată-i citați, pe rând, pe toți mirenii: *Vornicul* Costachi Rolla, *Vornicul* Dimitrie Miclescu, *Clucerul* Bădărău, d. Dănilă Bălan, *Vornicul* Anastasie Panu, Aga, Anast. Fătu, Spătarul Cozadini, Maior Malinescu, *Vornicul* Mihail Cogălniceanu, Aga Iancu Do-can, Pitarul Gheorghe Masian, D. Dumitru Savin, Postelnicul Costachi Vârnav, *Vornicul* Dimitrie Rallet, Spătarul Neculai Cananău, Clucerul Ștefan Călin, Simeon a Stancei, *Vornicul* Sevastian Cananău, Aga Alecu Jian, *Vornicul* Alecu Forăscu, Costachi Morțun, Toader sin Pavel, Postelnicul Dim. Grigoriu, *Vornicul* Grigorie Balș, Postelnicul Mihailu Jora, Comisul Vas. Zaharia, Cost. sin Vasile Ostahi, Aga Dim. Gheorghiad, Logofătul Gheorghies, Sturza Logofătul Constantin Sturza, *Vornicul Constantin Hurmuzache*, D. Ioan Levërda, Aga Grigorie Vârnav, Aga Cost. Roset, Spătarul Dim. Cracte, d. Ion a Babei, comisul Petre Brăiescu, *Vornicul* Iord. Pruncu, Pitarul Chirilă Ciocârlie, d. Ioan Roată, d. Gheorghe

Ilie, *Vornicul Vasile Sturdza*, Postelnicul Alecu Tiriachiu, Serdarul Ion Hrisanti, Vasile Balais, Spătarul Const. Iacovachi, *Vornicul Lascar Catargiu*, Postelnicul Ioan Fotea, Postelnicul Gheorghe Vârlan, Răduceanu Sava, *Vornicul Cost. Negri*, *Maiorul Alecu Cuza*, *Vornicul Grigorie Șuțu*, *Vornicul Manolachi Kostaki*, Medelnicerul Vasile Nicolau, d. Vasile Stan, Aga Manolache Costin, Spătarul Nic. Carp, Spătarul Sandu Miculescu, Nobilul Const. Sturza, d. Ioniță Olariul, d. Ioniță Ghidionescu, *Vornicul Petre Mavrogheni*, *Vornicul Nicu Catargiu*, Slugerul Nic. Bosie, Pandeale Croitoru, Colonelul Nic. Iamandi, Dimitrie Vasiliev Romov, Lazăr Galiardi, *Vornicul Ioan Cantacuzino*, Aga Grigorie Costachi, Constantin Știun, Timofti Sacalov, Logofătul Alecu Balș.

Iată o adunare, compusă din privilegiați, din boeri, condusă de Vornici, care abrogă privilegiile, proclamă unirea României, egalitatea cetățenească, despărțirea puterilor publice, responsabilitatea ministerială, inviolabilitatea domiciliului și a persoanei, libertatea conștiinței ș. a. m. d. adică toată zestrea constituțională a apusului, bine înțelegându-se, fără prețiosul concurs al Costineștilor, Fundeștilor, Pătărlăgenilor, adică fără tagma patrioților roșii.

CLASA PATRIOȚILOR

Oricât de multe laude și-ar aduce partidul guvernant prin foile sale proprii, relele cari bântue țara sunt atât de generale, în cât, mărturisite în mod oficial precum au fost, ele dovedesc că e peste putință ca cu un sistem ca cel de față, țara să nu dea îndărăt și să nu ajungă la istovirea puterilor sale.

E dovedit că budgetul cheltuelilor statului s'a urcat în patru ani cu 30 la sută. Această urcare stă însă în ver-un raport cu înmulțirea producțiunii, cu îmbunătățirea culturai agricole, cu înmulțirea numărului muncitorilor măcar? Nu. Producțiunea e aceeași, sau mai mică, cultura agricolă se face azi în acelaș chip ca acum două sute de ani, numărul muncitorilor agricoli scade și cu tot regresul acesta pe toate terenurile, budgetul cheltuelilor statului se urcă cu peste 30 la sută.

E dovedit asemenea că balanța comercială e nefavorabilă. Toată munca țării nu ajunge să acopere exigentele orașelor; se importă mai mult valori de peste graniță, de cum se exportă.

De și pare că balanța comercială n'ar sta în legătură cu viața politică a unei țări, totuși s'ar înșela acela care ar tăgădui cu totul nexul cauzal între orice fenomen economic pe de o parte și între sistemul de idei ce stăpânește o țară. Venind roșii la putere, se înmulțesc funcțiunile, se măresc lefurile patrioților, — dovadă sporul cu 30 la sută al budgetului cheltuelilor și sporirea analogă a oricărui budget comunal și județean. Ori unde există budget public, fie 'n comună, fie în județ, în stat, la spitaluri, resursele sunt strânse cu mâna de fier a patriotismului subliniat, toți patrioții se 'nțolesc. E însă evident că un patriot înțolit e exigent, că devine consumator de articole de lux din străinătate. Inchipuiaseă-și acum cineva câte-va mii de patrioți, deveniți boeri mari prin favorurile ce și le acordă singuri și va putea calcula aproximativ milioanele ce cată să iasă din țară pentru a face pe patrioți să semene a scoși din cutie. Când vin d-ni Rosetti-Brătianu la putere, se creiază o nouă clasă consumătoare, care cade ca locusta asupra țării: clasa patrioților. Atunci din paraceliseri se fac deputați din stâlpi de cafenele oameni mari. Precum importul și consumația se mărește în

timpul unei invazii, tot astfel, când vine invazia roșie în viața publică, când mii de oameni noi încep a trăi din iubirea ce o au pentru budgetul patriei, consumația de lucruri importate cata să se mărească, importul cată să se urce și să întreacă chiar exportul. E prea adevărat că, dacă clasele rămân aceleași, o schimbare de guvern nu poate avea influență asupra balanței comerciale. Dar la noi, venirea roșilor la putere e totdeauna cu o declasare generală. Clasele avute și inteligente sunt înlăturate de la controlul afacerilor publice și de la partea ce li se cuvine în conducerea statului și, în locul lor, se substitue o clasă nouă, care voeste să trăiască bine și să se îmbogățească în socoteala statului: clasa patrioților.

Pentru a face parte din această clasă, nu se cere nimic, ba încă cu cât e mai mare minusul, cu atât mai mare patriot ești. Dacă de ex. un patriot a'nvățat ceva, e suspect în ochii coreligionarilor săi politici; dar cu cât va ști mai puțin, cu atât va avea mai mult, cu atât mai mare patriot este, în cât ultima expresie a celui mai înalt patriotism e Serurie de ex. Boierimea spontanee a mii de Serurii și Pătărlăgeni înmulțește clasa consumătoare, însutește apetiturile oricărui membru al marelui partid; iată dar secretul sporirii cu asupra de măsură a importului de articole de lux.

E dovedit asemenea că școalele rurale scad. În patru ani de guvernare roșie au scăzut cu nouă sute și mai bine, adică cu 30 la sută. Se vede oarecare legătură între sporirea budgetului cheltuelilor cu 30 la sută și scăderea școalelor cu 30 la sută. Se 'ntelege. Ce trebuie să'nvețe mojiicul carte! Dacă patrioții nu știu carte, începând de la miniștri și generali apoi țăranul să știe gramatică și aritmetică, să-l întreacă pe d. Dim. Brătianu sau pe generalul Cernat? Nu se poate una ca asta. Unde ar rămânea atunci ierarhia între badea Ion și un ministru plenipotențiar la

Constantinopole, sau un general? Să sperăm deci că, progresând în minus ca în acești patru ani, peste alți câțiva ani nu vor mai exista de loc școale rurale.

Mai e constatat că mortalitatea populațiilor e foarte mare. Orașele dau îndărăt, satele stagnează, sărăcia populațiilor *române* din țară e din ce în ce mai mare. Singura clasă înfloritoare e cea a patrioților.

Iată dar starea fericită de lucruri, lăudată de organele guvernului: budgetul cheltuelilor Statului se urcă, mortalitatea se urcă, dar scad veniturile, scade esportul, scade populația, scad școalele, populația emigrează chiar în Bulgaria, ș'apoi să mai zici că țara nu merge bine?

Iată lucruri pozitive, cari caracterisează sistemul de guvernământ, căci, zice Goethe, „dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum ea este guvernată“.

MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU

Duminică, la 7 (19) Septembrie, la 3 ore după amiază-zi a încetat din viață.

MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU

Greu bolnav, plecase din țară la Viena și de acolo la Wiesbaden, unde părea a se îndrepta. Intors din Viena, pentru că temperatura fusese aspră la băile recomandate, fu trimis de medici la Schlangenbad din Nassau, unde, învins de boală și de o timpurie bătrânețe, și-a dat obștescul sfârșit.

O timpurie bătrânețe în adevăr! Abia de 56 de ani,

Manolache Costaki, avea arătarea unui om cu mult mai bătrân. Coborător dintr'o familie istorică a Moldovei și moștenind o avere mare, însă încurcată prin împărțeli și datorii, el a fost viața întreagă pe de-o parte bântuit de grija de-a păstra averea strămoșilor ca razim al influenței politice, pe de altă parte amestecat ca factor de căpetenie în toate mișcările politice ale patriei sale. Studiind în Heidelberg, în timpul în care „Juna Germanie“ își stabilea ideile ei politice, ca curent opus stării monarhiei absolute, ce domnea în Europa în urma sfintei alianțe, M. K. Epureanu păstrase, din studiile sale în științele politice și juridice, idealul constituționalismului englez, bazat pe libertatea de a face ceea-ce e bine și just, pe spiritul adevărului și al muncii. Credința sa fundamentală era că un Stat numai atunci poate înflori când destinele sale sunt conduse de partea aceea a nației, care e neatârnată prin avere și prin cultură și că orice Stat e osândit la o retrogradare sigură, când încape pe mâna oamenilor, cari-și fac din politică o meserie de câștig, un mijloc de îmbogățire ori de bun traiu. Avem înaintea-ne o foare eșită de sub dictatul său propriu și iscălită de el, în care arată care trebuie să fie ținta partidului conservator. *„Intărirea instituțiilor, concordia între fiii aceleiași țări, asigurarea proprietății și a muncii, înlăturarea elementelor parazite, cari, sub o formă sau sub alta, nu trăiesc de cât din averea sau din munca celorlalți: aceasta trebuie să fie mai ales ținta ori-cărui partid conservator, ba mai mult, a ori-cărui partid serios, ori care ar fi denumirea sa“.*

Ca orator, Epureanu era strălucit. Ore întregi fermeca auditoriul, îmbrăcând adevărurile cele mai crude în forma nevinovată a unui umor atât de contagios, în cât cei mai mari adversari politici ai săi, departe de a fi jigniți de acele valuri de fină ironie, de acele scânteeri ademenitoare ale unui spirit atât

de cultivat, atât de elegant și de o amabilitate personală covârșitoare, îl ascultau cu adâncă plăcere. Nu fraze mari și patetice, cum le obicinuesc oratorii populari, ci argumente și un spirit de fermecătoare conversație; iată arta în care era maestru. Epureanu era un orator cu totul modern. Dar îndărătul acestui farmec al graiului se ascundea o inimă rănită de starea tristă a patriei lui, căci el a fost cel dintâiu, poate, care nu s'a lăsat nici când orbit de frazeologia goală a politicilor de industrie, nici de aparențele unui progres în forme, pe când în fond poporul dădea îndărăt pe toate căile.

Incepându-și cariera politică prin participarea la revoluția din 1848, el a fost una din podoabele curții lui Grigorie Ghica Vodă, amic și consilier în cele bune al lui Vodă Cuza, prezident al constituantei din 1866, prezident de consiliu sub Vodă Carol. O învățătură vastă, un spirit de o libertate genială, o onestitate superioară până și umbrei vre-unei îndoieli, un nume vechiu înrădăcinat în tradițiile unui curat patriotism și, cu toate nesfârșitele necazuri ale vieții sale, totdeauna vesel, amabil, indatoritor, ori-cât de obosit, de bolnav sau de supărat ar fi fost: astfel era omul, făcut pentru a împăca urele și prevențiunile dintre oameni.

Astăzi, acea bogăție de spirit, de sentiment, de amabilitate nu mai e de cât o mână de pământ. Nu numai partidul conservator, țara întreagă suferă o grea pierdere, căci în crearea unor asemenea oameni natura e extrem de avară. Atins de maiestratea morții, înaintea căreia împăratul și ostașul sunt de o potrivă, nu se va afla mână care să se ridice pentru vre-o învinuire înaintea strălucitoarei amintiri pe care acest muritor o lasă pe pământ. Deci, ușoară îi va fi țărâna și amintirea neumbrită de aripa uitărei!

REAȚIUNEA

Ce e reacțiunea? O expresie împrumutată din mecanică, însemnând acțiunea negativă produsă prin una pozitivă. În politică însă cuvântul „reacțiune” s'a întrebuințat întâiu la 1789, ca sinonim al contrarevoluțiunii al unei acțiuni contrare revoluțiunei franceze.

Cuvintele au înțelesul lor. Dacă acum le dăm un înțeles, acum un altul, nici o discuție nu e cu putință.

Așa dar, care este accepțiunea — singură adevărată — a cuvântului, ca să nu se facă vorbă zădărnică?

Odată contra acțiune. În acest înțeles ori-ce opoziție e o reacțiune și în această ordine de idei, opoziția făcută de *Steaua României* până mai ieri, ori de *pressă*, e asemenea reacțiune.

Altă dată însă, reacțiune înseamnă asemenea o contra acțiune, însă în sensul *restabilirii unei stări de lucruri, care a existat odată*. Conte de Chambord voiește regalitatea de drept divin precum ea a existat odată; ceea-ce el voiește a avut odinioară trup, a fost concret. Centrul din Germania, voiește restabilirea unor legi cari au existat, odată și au fost desființate.

Acest soi de reacțiune ni se impută nouă și aceasta zicem că e o scornitură din partea organelor guvernamentale. Ceia ce voim noi: realitatea în locul frazelor, controlul real al actelor guvernului în locul simulacrului de control, responsabilitatea adevărată în locul ascunderii după elapishi iresponsabili, — toate acestea ar fi un progres pe lângă ceea-ce se întâmplă astăzi, nu o reacțiune.

Iată dar accepțiunea politică a cuvântului.

Tendința de a reîntra o formă de guvernământ care a existat odată: regalitatea de drept divin, imperiu, ș. a. m. d.

Dar, ori-ce tendință de reformă, chiar aceea care răsare cu necesitate din relele actualități, nu poate fi numită reacție, de cât în sensul mecanic, nu în cel politic al cuvântului.

Dar la ce atâta discuție? Se 'ntelege că „*Steaua României*“, până acuma în opoziție, trebuia să caute un pretext, pentru trecerea nejustificată în rândul guvernamentelor. Dacă pretextul ar fi *cauza adevărată*, atunci această trecere ar fi trebuit să se opereze încă de acum câți-va ani, totdeauna a existat acest partid, pretins desnădăjduit, al conservatorilor. Așa dar nu existența partidului conservator e cauza adevărată că ni se caută acum nod în papură, ci alta. Pretinsa cauză nu este de cât un pretext. Ceea ce am fi dorit însă, e ca confrății de la *Steaua României* să-și dea cel puțin silința de a descoperi un pretext mai plausibil de cât cel inventat de geniile de la *Românul* sau de la *Telegraful*. Atâta-i tot. Ne făcusem iluzie că putem aștepta mai mult de la tineri, la cari presupuneam mai multă iubire de adevăr.

Ați fost contra, guvernului, sunteți acum pentru el.

Constatăm consecuența și ne mărginim la aceasta.

Dreptul de a ne mira l'am pierdut de mult în România. Într-o țară în care un om cu patru clase primare și peste aceasta din fire mărginit, e redactor de ziar, deputat, director de bancă națională, special într'ale drumului de fier și curând ministru de finanțe, într-o țară în care mucenicul Simeon e un om căruia nu i se poate imputa nimic, unde procurile false ca și falsele cărți de alegător joacă rolul de căpetenie pentru înaintarea oamenilor, unde merit,

știință, caracter nu sunt nimic, tripotagiul, pișicher-lâcul și hatârul tot, în o asemenea țară, omul e redus a constata istoricește ceea-ce se întâmplă, a se indigna din când în când, a râde mai adese ori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Putine avem de zis, ca concluziune la o polemică cu mult prea lungă pentru obiectul ei.

Țara, care, prin aplicarea instituțiilor ei, încurajează ignoranța, neconsecuența, lipsa de caracter, ba le decorează chiar, dovedește că e în descompunere deplină. Dovadă despre această descompunere este imigrarea continuă de elemente străine, care n'a fost nici când mai mare de cât sub sistemul actual de guvernământ. De și aceste imigrațiuni reprezintă prișosul, nu tocmai clasic în virtuți și inteligență, al popoarelor învecinate, totuși, acest prisos, ori cum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor românesc, apatic de suferințe și ametit de fraze, se formează un popor nou de venetici, de-o naționalitate nehotărâtă încă, o nouă rasă americană, în ochii căreia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispăre și emigrează. Promotorul acestui americanism e partidul roșu, care are pretenția de a se numi național. Noi nu ne îndoim că și din acest aluat, în care Costineștii și Serurii joacă un rol atât de mare, se poate forma ceva; dar ceea-ce se va forma nu va fi de sigur nici popor românesc, nici Stat românesc.

Din punct de vedere istoric, ori cine se asociază cu roșii, dacă nu trădează pământul țării, trădează însă poporul țarei. Mulți, nu contestăm, cei mai mulți poate o fac fără s'o știe; vai de aceia însă cari, având puțință de a vedea clar, o fac cu bună știință!

Înainte negrei străinătăți, care împânzește țara, cad codrii noștri seculari și, împreună cu ei, toată istoria, tot caracterul nostru. Moartea, descreșterea po

pulației îndeplinește apoi restul: stârpirea fizică a neamului românesc.

E deci... iubirea de adevăr din partea feluriților noștri adversari politici de a nu mai vedea altă cauză de rele în țară, de cât reacțiunea.

Și cu toate acestea ar trebui să știe toți că dac-am fi închipuiți și dacă n'am ști bine că nu există nici puțința unei adevărate reacțiuni în țară, ar trebui să fim măguliți de acest epitet.

A readuce în țară acea repede creștere, începută în secolul al XIII-lea, în care poporul românesc făcea să dispară dinaintea puterii sale de viață triburile tătare și slave, ce cutreerau pământul acesta, a readuce vulturescul avânt al Basarabilor, starea de bogăție din vremea lui Petru Rareș ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit și, a fi reacționar ar fi identic cu a fi sporitor neamului și țării.

Dar nici puțința nu există pentru un asemenea partid. Isvorul întăritor al istoriei naționale, iubirea de limbă, de datini și de popor sunt înlocuite la tinerime și ceilalți prin romane franțuzești și cântărete pribege ale cafenelelor străinătății. Un aer bolnăvicios de corupție, de frivolitate, de câștig fără muncă a coprins plebea noastră roșie și infectează chiar sfera ce rămăsese neatinsă de acest spirit. A crede că o reacție puternică, în sensul național și istoric al cuvântului, ar mai fi cu puțință la noi în țară, ar însemna a se face jertfa unei deșerte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea țărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de țară. Azi e constatat că, din momentul în care împărații au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în cari tradițiile și cultul trecutului se întrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici excepție măcar!...

INVAȚAMÂNTUL DEMOCRATIC

Lumea asta ar mai trece ea, dacă toate păsurile și toate nenorocirile ți s'ar întâmpla încăi *sans phrase*. Dacă ți se întâmplă fericirea de-a muri, ea e unită cu neplăcerea că unuia din preinșii amici îi va veni mâncărime de limbă și ți va ținea la căpătâiu un discurs cât toate zilele; dacă te lovește vre-o nenorocire, păreri de rău ale cunoscuților, după cari în genere se ascunde părerea de bine, îți mai îngreuiază încă sarcina vieții. Nu a fost lipsit de istetie muritorul acela care, pentru întâia dată, a observat că soarta nu este numai rea, ci și răutăcioasă; că ea n'aduce numai suferințe, ci te ironisează totdeauna într'un chip oare-care pe când ți le dă.

Astfel s'a constatat de către chiar organele guvernului că învățământul merge foarte rău. Numărul celor cari, în anul acesta au fost în stare a depune bacalaureatul, e minim; ministerul a trebuit să revoace o măsură asupra corigenților de teamă de a nu despopula clasele superioare; în patru ani de guvernare roșie, s'a închis peste nouă sute de școale rurale, iar de asupra tuturor este de a se deplânge ignoranța deplină a personalului didactic, de vreme ce există institutori, ba profesori de universitate chiar cari nu știu scrie corect și, cu toate acestea.... d. Hajdeu, d. Vasile Boerescu având a ținea discursurile funebre ale unui învățământ în asemenea condiții, a găsit că minunate progrese am făcut, că grozav ne-am luminat.

Ba mai mult încă.

Românul găsește că „mari sunt progresele făcute în învățământul public în epoca de regenerare în care am intrat la 1848. Învățământul, pe atunci pri-

vilegiul câtorva, astăzi este la dispozițiunea ori-cui în orașe și, în cât-va, răspândit și în sate“.

Se înțelege. Școalele rurale, înființate de bătrânul Grigorie Ghica din țara românească, erau pe atunci privilegiul câtor-va. Foaia „Învățătorul satului“ care a început a eși la Octombrie 1843, redijată de Petru Poenaru în colaborare cu Aristia și alții, foaie care se ocupă numai cu școala sătască și e mult mai bine scrisă de cât gazetele de azi, se datorește epocii de regenerare de la 1848 încoace. Nu ne-am mira dacă cele dintâiu școale românești datorite Mariei Tere-siei și lui Iosif II, s'ar atribui asemenea fericitei ins-pirațiuni a d-lui C. A. Rosetti și dacă ni s'ar spune că Șincai, Petru Maior și Lazăr au început cariera lor prin a fi ciraci la redacția *Românului*, asemenea d-lor Carada și Costinescu.

D. Hăjdeu, în discursul făcut cu ocazia distribuirii premiilor a împărțit cultura școlară a românilor în trei fraze: teocratică, aristocratică și... democratică, din care aceasta din urmă se datorește în Moldova lui Asaki și Săulescu, în țara românească lui Lazăr și Heliade. O împărțire frumoasă, dar care spune prea puțin. Cum că în mănăstiri se învață mai multă ori mai puțină carte e prea adevărat, însă această cul-tură numită teocratică, era tot odată și... democra-tică. De vreme 'ce ori-ce creștin fără deosebire de rang, putea să învețe carte în mănăstiri, de se făcea sau nu călugăr, școala nu era monopolul clerului. Cât despre cultura aristocratică, ea asemenea nu me-rită un nume atât de pompos. În toți timpii clasele mari avute au făcut abstracție de la școalele publi-ce, preferând instrucția privată ca una ce garantează creșterea mai bună a copiilor.

Noi nu ne vom sfii a zice, că înaintea învățămân-tului public și gratuit, accesibil pentru toți, nu există în genere învățământ iar acest învățământ public nu se datorește inițiativei românilor. Inițiativa s'a

luat mai întâiu dincolo de Carpați, mai cu seamă sub Maria Teresia și Iosif II. Lazăr însuși era un product al epocii Iosefine, ca și profesorii pe care Asaki i-a adus la școala din Socola. Avem înaintea noastră caietele de studiu legate la un loc, ale unui fiu de țăran, care învăța la Socola în anul 1810. Din aceste caiete se vede lămurit influența școalelor latinești ale apusului.

Aceste caiete încep cu gramatica românească, apoi urmează retorica, logica, morala, exegeza psalmilor, istoria biblică, catechismul creștinesc, în fine istoria generală. Inițiativei curții din Viena se datorește așa dar învățământul democratic atât dincolo de Carpați cât și dincoace, iar dacă *Românul* dorește numai de cât o epocă de regenerare, în care am intrat și de la care „mari sunt progresele făcute“ atunci nu citeze anul 1848, care n'are pentru școală nici o semnificare, ci *Regulamentul organic* pentru întemeierea învățământului și epoca lui Cuza-Vodă, pentru înmulțirea școalelor, o înmulțire fără tranziție, făcută din nenorocire, în detrimentul calității lor.

Ca principiu general, câtă să admitem că învățământul, pre cât a câștigat în estensiune, pe atât a pierdut în intensitate. E nemai pomenit, dar din nenorocire adevărat, că la acest popor, care—când e vorba de cultură—câtă să-l luăm ca întreg, nu există nici știință, nici literatură. Cataloagele librarilor sunt pline de tipărituri, făcute cu scopul lucrativ de-a le desface în școală, cărțile de știință sau literatură se tipăresc în vederea unui premiu academic, știința și literatura câtă se face la noi, se face numai în paguba de timp și bani a aceloră ce se ocupă cu ea, dacă nu sunt oameni cu apucături destul de dibace, de-a da operelor lor un relief pe care nu-l merită și de a le lăsa să fie plătite direct sau indirect din... budgetul Statului.

Nu mai vorbim despre efectele sociale ale învă-

țământului nostru. Ele sunt de a dreptul desastroase. Arta atât de răspândită a înșirării negramaticale de vorbe pe hârtie, deschide celui ce o posedă toate căile de înaintare în viața publică, începând de la scriitorul sătesc și sfârșind cu consilierii tronului. *Astfel activitatea intelectuală a generației actuale pare a se mistui în singura direcție a câștigului fără muncă pe acele mii de cărări ale influenței morale, pe cari le deschide a tot puternicia demagogică, în socoteala însă și cu paguba poporului. O imensă plebe de asipranți la funcțiuni, iată ce a scos la lumină în-
rățământul democratic.*

DESVOLTAREA ISTORICA

Să discutăm cu *Românul* lucruri elementare pentru ori-ce cunoscător al istoriei, să-i facem abecedarul istoriografiei sau a fiziologiei Statului? Ar fi o misiune de două ori ingrată, întâiu pentru că oamenii cu cari discutăm, fie ori cât de deștepți, nu vor găsi în reminiscențele celor patru clase primare și a unui curs de violoncel elemente îndestule pentru a ne înțelege, apoi pentru că, coborându-ne noi chiar la nivelul lor intelectual și copilărindu-ne mintea ca s'o punem pe o treaptă egală cu a lor, totuși n'or voi să înțeleagă, pentru că nu e în interesul lor să înțeleagă.

Intr'o discuție cu totul teoretică spusesem, de exemplu, că aristocrația adevărată are un rol esențial în viața unui Stat. Aceasta am spus-o bazați pe cele mai strălucite exemple din istorie. Avem Roma, Anglia actuală, republica Venetiei, Olanda ș. a.

Din această teorie susținută în genere, *Românul* ne atribue în *specie*, că pentru România voim domnia unei oligarchii aristocratice, deși tot organul ilustrului Costinescu are imprudența de-a cita condițiile ce le credem noi neapărate pentru existența unei aristocrații adevărate. Se cere a fi *istorică* am zis noi. Poată însă exista o aristocrație istorică într-o țară în care, cu indignare și rușine trebuie s'o spunem, un străin ca tatăl d-lui C. A. Rosetti a fost asemenea boer? După epoca vechilor fanarioti, a Caradalelor, Gianiiilor, Cariagdiilor din generația întâia, nu mai poate exista aristocrația istorică în generația a doua. Odată ce virusul personificat prin lepădăturile orientului, lipsite de iubire de adevăr și de curagiu a intrat în organismul viu al unui popor, nu mai poate fi vorba de aristocrație istorică. Ea rămâne un ideal de invidiat, pe care puține popoare, a căror viață a fost coruptă prin demagogie sau prin despotism cată să renunțe pentru secole înainte, dacă nu pentru totdeauna.

Există în adevăr familii istorice în țară; numele lor e format în genere după numele vre-unui munte din Carpați.

Dar sub domnia unui regim de ereditate, care avea în vedere împărțirea averilor, în cursul timpului ele n'au putut păstra nici o avere destul de mare, nici o influență politică covârșitoare pentru a fi ceea ce baronii au fost pentru Anglia, patricienii pentru Roma sau pentru Veneția. De aceea am repetat-o de atâtea ori, că reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice, anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ceea ce n'ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri.

Dar, adevărate naturi de spioni și de agenți provocatori precum sunt roșii de regulă a căror experiențe și apucături polițienesti sunt explicabile prin trecu-

tul lor misterios, ei extrag bucățele din articole ce n'au a face unul cu altul și formează apoi un act formal de acuzație în contra noastră. Astfel pasagiul privitor la aristocrație, ca element de dezvoltare istorică, se pune alături cu considerațiunile ce le facem asupra manifestului principelui Bulgariei. E evident că n'are a face. Bulgaria nu are, nu poate avea aristocrație, precum nu o poate avea Serbia. După bătălia din câmpul Mierlei, într'o robie de cinci sute de ani aproape sub domnia egalizatoare a unei rase străine, care ea însăși n'are aristocrație și care totdeauna a fost domnită de despotismul obicinuit în statele orientului asiatic, Bulgarii și Serbii n'au putut păstra o instituție proprie popoarelor celor mai libere și epocelor celor mai libere. Prin urmare cu totul altul este rolul monarhului în Bulgaria, cu totul alte condiții de organizare socială cere un Stat fără trecut și unul care are trecutul lui istoric. Ar fi absurd din parte-ne a pretinde ca Statele-Unite ale Americii să fie conduse de o aristocrație istorică, când ea nu s'a putut nici naște pe pământ american; ar fi absurd a pretinde chiar pentru împărăția Braziliei și pentru ori ce Stat, născut în urma acelei primăveri etnice, care se numește evul-mediu.

Nici pentru țara noastră n'am gândit vre-o dată de a propune un sistem, care să invieze veacul al XVII. epoca lui Mateiu Basarab.

Cu toate acestea, ori cine va voi să definească marile mister al existenței, va vedea că el consistă în înprospătare continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi dar spirit pururea nou. Astfel vedem cum Anglia, care stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează și astăzi vechile sale forme istorice, pururea reînprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o și vedem rămânând ca granitul, măreată și sigură în valurile adâncilor mișcări sociale, de cari statele continentale se cutremură. Un

stat mare și puternic ca Rusia, dar absolutist, se cutremură din temelii de o mișcare socială, tot astfel Germania, tot astfel republicana și egalitara Franța. Ba și membrii internaționalei la noi, ajunși aci miniștri și membri la curtea de casație, sunt siliți a vota o lege în contra străinilor socialiști de vreme ce indigenii socialiști ocupă funcții înalte. Ei bine, în Anglia, sunt organele centrale ale Internaționalei roșie, trăiește Marx, generalismul partidului și, nici pe guvernul, nici pe poporul englez nu-i doare capul de aceasta.

Cu același sistem oligarchic vedem Roma devenind imperiu, vedem Veneția, un oraș, devenind putere, adesea de rangul întâiu în curs de o mie și mai bine de ani.

Dar se înțelege că nici prin gând nu ne trece a admite că aristocrația istorică, sub stratul oligarchiei, se poate improviza și că putem scoate din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viață.

Cu totul altul e rolul monarhiei în țara noastră.

E în de ajuns dacă sub ea se asigură înaintarea meritului și a muncii și dacă acestea se pun la adăpost de escamotarea din partea Caradalelor și Costineștilor; e destul atâta și pentru atâta numai se cere o reorganizare socială. Aceste două nu sunt asigurate în desvoltarea lor. Vedem pe cucernicul Simeon, ce merită o chilie la mănăstirea Ocnei, decorat cu *Steaua României*, senator și om mare; vedem cavaleri de industrie îmbogățindu-se peste noapte din răscumpărarea drumurilor de fier; vedem oameni prinși în rebeliune fâțișă devenind adiutanți Domnești, vedem pe alții vânând prin cotituri sub masca patriotismului posturi la casație ori la drumul de fier; c'un cuvânt, nici merit nici muncă nu sunt considerate, iar ignoranța, felonia politică, vicleșugul comun devin titluri de recomandație pentru înaintarea în Statul român. Și toți acei paraziți sociali, toată seeta

asta de spioni și cavaleri de industrie, acest *opium generis humani* cum i-ar zice Tacit, costă mult, foarte mult. Sarcinile de întreținere ale politicianilor de la noi, diminuează pânea de toate zilele a poporului de jos, care ca rasă, ca inteligență, ca inimă este superior păturii de parveniți și de scursături din câte-și patru unghiurile lumii, cari s'au așezat de asupra lui din secolul trecut începând.

Acest problem social ar trebui să-i fie cunoscut Regelui la venirea sa în țară; s'ar fi căzut să cunoască că nu oamenii, legați de sute de ani de soarta acestui pământ și a acestui popor, pot fi inamicii lui, ci cei scurși de eri, de alaltă-eri cari usurpaseră pentru ei privilegiul de a fi ei singuri romani, nefiind români și singurii patrioți neavând o patrie hotărâtă. Și când Epureanu a dat consiliul său M. Sale, l'a dat după îndemnul a o sumă de deputați, cari amenințau a nu voi să treacă Milcovul, dacă e vorba ca samsarii din porturi și declasații cafenelelor din București să determine și pe viitor soarta acestei țări.

CLASELE SUPERIOARE

Nu vom discuta cu *Românul* principii fundamentale, de vreme ce deosebirea punctelor de vedere e foarte mare și întreaga manieră de a privi Stat și societate, ne sunt deosebite. *Românul* și liberalii în genere își închipuiesc că Statul e rezultatul unui contract sinalagmatic, a unei convențiuni stabilite între cetățenii lui. Noi credem, din contră, că el e un product al naturii, că asemenea unui copac din pădure își are fazele sale de desvoltare, asemenea ori-cărui organism, își are evoluțiunea sa. Făcând paralele în-

tre istoria deosebitelor state antice și moderne ne-am convins că popoarele acelea au avut privilegiul de-a imprima universului întreg caracterul lor, armele și inteligența lor, signatura lor, cari s'au dezvoltat în mod firesc ferite și de demagogie și de despotism și că forma cea mai normală și mai sănătoasă a dezvoltării unei societăți omenești este oligarchia.

Machiaveli însuși, acest adânc cunoscător al naturii omenești în părțile ei rele ca și în cele bune, dacă aprobă *in usum Delphini* sau mai bine în interesul unității Italiei, despotismul casei de Borgia, pe de altă parte recunoaște oligarchiei o putere de rezistență contra agenților discompunerii, pe care n'o are nici o altă fomă. Un monarch poate fi foarte puternic dar isbit cu toată puterea și bătut într'un punct, împărăția se elatină. Statul demagogic e prea dominat de mici interese zilnice și personale, el e condamnat de-a fi slab înlăuntrul și în afară și dacă prin puterea inerției, a obiceiului contractat de sute de ani, el continuă a merge câțva timp oarecum de la sine vine o zi în care el nu resistă descompunerii. Mărimile lui improvizate și fără tradiții, meschine, interese sate, ambițioase n'au întru nimic a specula interesele publice, a trăda chiar patria lor în mâini străine. Între oligarchi se va găsi un trădător sau doui, dar ei vor fi totdeauna neutralizați și zdrobiți de clasa lor proprie, care nu va îngădui ca, prin ajutor străin, unul dintre ei să se ridice asupra tuturilor.

Noi nu zicem aci că poporul trebuie exclus de la dirigerea afacerilor lui. Din contră, nici când libertățile publice nu sunt mai vii, mai puternic simțite, practicate cu mai mult interes de binele comun către toți cetățenii de cât tocmai sub oligarchie. Dovadă viața din comițiile Romei, viața politică, sobră în orice punct, în comună și în comitat în Anglia. Dar sunt cestiuni de politică generală, de războiu sau pace, de întinse și mari reforme sociale, a căror realizare de-

termină epoce întregi ale istoriei, cari nu sunt, nu pot fi puse la cale în comiții, de omul ocupat cu munca zilnică și cu interesele zilnice.

În state demagogice se formează, pentru resolvarea acestor cestiuni, o clasă de politicieni, de patrioți de meserie, fără trecut, fără tradiții, cari fac din politică o speculă, un mijloc de traiu; în Statul oligarchic există o clasă de oameni, cari *ab antiquo* are sarcina de a împăca formele trecutului cu exigențele viitorului, asigurând Statului continuitatea de dezvoltare, ferindu-l de sărituri și de întreprinderi aventuroase și în lăuntru și în afară. În Senatul Romei putem urmări modul în care se creau legile romane. Străbunul propunea reforma, bunul o susținea în același senat, tatăl întrunea deja o mare minoritate, abia fiul o vedea rezolvată. Trei generații treceau până să se voteze o reformă care apoi intra în adevăr *in succum et sanguinem*. La noi lucrurile se traduc din franțuzește într-o noapte și sunt votate a doua zi cu drumul de fier. De aceea tâmpirea cu care ele se votează, de aceea lipsa de încredere în eficacitatea lor, de aceea multe legi sunt născute moarte. Despre o viață și evoluțiune proprie ideilor ce se legiuiesc nu poate fi nici vorbă.

Noi nu zicem că Statul român e menit a ajunge vreodată acest ideal. Statele moderne nu se mai dezvoltă, din nefericire, în linie dreaptă, ci prin cotituri, adesea prin concesii, renunțând la maniera lor de a fi, la signatura existenței lor. Sunt cristalisațiuni imperfecte, pe lângă câteva cristale perfecte pe cari le presintă istoria. Asta e chiar deosebirea între nații mici, fără simț istoric și națiile mari c'un profund simț istoric și c'un mare viitor.

Despre *refacerea* unei oligarchii istorice, pe care ne-o atribue *Românul*, nu poate fi nici vorbă. Inamici ai frazei și ai oricărei formațiuni factice și improvizate noi vedem foarte bine, mai bine de cât *Românul*

poate, imposibilitatea unei asemenea refaceri și e un act de rea credință de a ne atribui că voim ceea ce noi înșine *știm* că este cu neputință.

Cu toate acestea urmările domniei declasaților sunt evidente. Populația și tocmăi populația producătoare, scade de la 1864 încoace în proporții spăimântătoare, dar ceea ce e mai trist sunt cauzele acestei scăderi, cauze adânci economice și sociale cari fac ca însuși sâmburul naționalității, *rasa* să degenereze. S'a observat de către medicii de regimente că statura oamenilor scade, că aptitudinile lor fizice și morale degenerază și aceasta din urmă împrejurare e mai tristă de cât celelalte. Nu mai e nevoie a adăoga că aceste rezultate sunt a se atribui și sărăciei și urmărilor ei morale, decăderii vieții de familie, viciilor. Un prefect roșu, d. Vidrașcu, a descris aceste stări de lucruri în colori crude, dar adevărate din nenorocire. Nu noi singuri o zicem aceasta, sunt roșii cari o zic. D. Aurelian constată că facem drumuri de fier, școli, etc., dar că în același moment suntem suplantați de străinii ce imigrează, că suntem ca omul care muncește pentru străini de vreme ce el sau nu va avea copii, sau copiii lui se vor stinge. Dacă *Românul* crede că moartea, peirea fizică a neamului românesc nu este o ironizare amară a sistemului de pân'acum, să-i fie de bine. Noi credem însă, că un sistem care, oricât s'ar îmbogăți patrioții, are de rezultat moartea reală a unei nații, e tot ce se poate mai rău și mai ucigaș ca sistem.

Dar care e origina comună a acestor rele? Declasarea, zicem noi, înmulțirea peste măsură a oamenilor ce trăesc din munca aceleiași sume de producători. În alte țări clasele superioare compensează prin munca lor intelectuală, munca materială a celor de jos. Intrebăm dacă cele patru clase primare și cursul de violoncel a d-lui Costinescu compensează zecile de mii de franci ce acest consumator le ia pe an evident

din munca altora? Inaintarea pe scara societății române nu este dar datorită meritului, științei, activității; ci un leneș ignorant care învârtește șurupuri patriotice, ajunge prin intrigă și neadevăr ori unde pofteste.

Acești oameni declassați sunt tot odată instrumentele cele mai bune pentru că sunt cele mai coruptibile cu cari se servesc străinii pentru a exploata țara, populațiile ei autochtone.

Iată nervul răului în contra căruia nu ajută nici proclamarea independenței, nici coroana de oțel a regelui, nici ridicarea creditului visteriei, bazat pe cunoștința că Statul român are bunuri imobiliare de câteva miliarde de înstrăinat, nici frazele patriotice.

Voiți bani cu 3 la sută? Vindeți moșiile Statului la companii străine și-i veți avea. Aceasta nu va dovedi însă că din sine însuși poporul românesc se desvoltă, că el însuși se bucură în plenitudine de mărețta moștenire pe care i-au lăsat-o harnicii și vitejii lui străbuni.

DESVOLTAREA ISTORICA A ROMANIEI

A generaliza o aserțiune, susținută numai în parte, e o sofismă din cele mai comune. E adevărat că sofismele sunt atât de dese în gazete, încât mai nu merită ca cine va să releveze erorile, parte intenționate, parte neintenționate, câte obvin în ele. Un cod al șiretlicului gazetăresc, al apucăturilor sofistice a acestei bresle de negustori de vorbe, scris popular pentru înțelegerea fiecărui, ar merita în adevăr acel nume pe care călugării îl dădeau în evul-mediu logicei lui Aristotel: *medicamentum mentis*.

În unul din numerele trecute vorbisem de schimbările în Bulgaria și găsisem că manifestul tânărului principe de Battenberg, avea, abstracție făcând de orice alte motive, un timbru sănătos.

În adevăr, orice Stat are nevoie de o seamă de condiții indispensabile, pentru ca să poată exista de pe o zi pe alta. La statele cu trecut istoric sau cari și-au avut în curs de sute de ani obiceiurile lor juridice și administrative, lucrul merge de la sine. *Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic.* E un adevăr acesta, atât de general, aplicabil tuturor formațiunilor de Stat, în când se va vedea că Statele în cari există și mai multă justiție și mai multă libertate cetățenească, sunt acelea unde obiceiul vechiu, datina tine loc legilor scrise, unde acea datină nici a fost codificată vre-odinioară. Cu totul altfel în Bulgaria. Lipsită din veacul al XIV-lea de o autonomie oricât de restrânsă, trecută prin focul și sabia cuceritorilor osmani, dreptul public și cel privat, tradiție și datină au fost îngropate sub ruinele cetății de spini, împreună cu dinastia Șişmanizilor din Bydn, încât mișcarea de emancipare a popoarelor orientale i-au găsit egalizați de sabia păgână, care tăiaze ori ce cap răsărea deasupra puțin înțeleghătoarei mulțimi.

Problema a fost și este cu totul alta decât în România, ale cărei părți constitutive aveau trecutul și tradițiile lor stabilite de la începutul secolului al XIII și până la 1700. Alte condiții de existență ca Stat are deci a propune Alexandru Bulgariei sale ca să existe în mod normal; altele cu totul își imagina Epureanu pentru România. Epureanu era liberal și liberal sincer. Admirator și cunoscător al instituțiilor liberale engleze, el recunoscuse adevărul că garanția duratei și trainiceii dezvoltări a unui stat cu instituțiile lui cu tot, e împăcarea formelor tradiționale de existență cu cuprinsul lor nou, cu dezvoltarea nouă. Astfel stejarul, oricât de mic ar fi la început, un vlăstar ră-

sărit din pământ, are același caracter, aceeași formă ca uriașul secular care a dat naștere unui codru de stejari, care a asimilat cu esența și a absorbit în formele sale pături din ce în ce mai adânci ale suprafeței pământului.

A imputa lui Epureanu c'ar fi propus loviri de stat sau feudalism este neadevărat pe de o parte, absurd pe de alta față c'un om care a fost prezident de consiliu într'un cabinet din care făcea parte și d. Ioan Brătianu. Dar fiind că constituția se numește pact între țară și dinastie dacă ilustrul Carada, improvizat în tribun al poporului, pretindea că opera unei singure nopți de insomnie, copiată după texte străine, cuprinde condițiile ce țara le pune dinastiei, dinastia având înainte-i un viitor de sute ani, avea din parte-și dreptul să pună asemenea condiții bine cumpănite, pentru ca din acordarea reciprocă a condițiilor să resulte legea fundamentală a Statului. Aceasta nu s'a făcut și nici nu se mai poate face. Deci numai în marginile constituției actuale se pot crea acele legi organice, cari să asigure autoritatea coroanei pe de o parte, pe de altă desvoltarea morală și economică a ceea ce noi numim elementul istoric, autohton al țării față cu păturile neistorice ale unei recente și din ce în ce mai mari imigrațiuni. Dacă în adevăr țara n'ar fi compusă de cât din acei eleganți picpocheti înmănușați, scoși ca din cutie, cari formează elita partidului roșu, din acei oameni cu patru clase primare și exigente aristocratice, din gheșeftari, nașica eventuală a unui Ehreurot român ar avea efecte moralizatoare. Dar, contrariu aserțiunei d-lui Dimitrie Brătianu, țara consistă în cea mai mare parte din oameni cinstiți, cari n'au nevoie de cât ca munca adevărată și rezultatele ei să fie asigurate prin o administrație onestă și prin o justiție nepărtinitoare, oameni ce ar trebui sustrași de sub siste-

mul de corupție electorală și administrativă a partidului roșu.

Generalizarea celor zise de noi despre Bulgaria asupra României, e deci o sofismă a foii oficioase, pe care o respingem.

CULTURA ROȘILOR

Nițică franțuzească învățată de la vr'un *coiffeur* sau de la vr'o guvernantă, rătăcită prin București, cetirea de romanuri rele și de scrieri beletristice asupra Statului, iată cultura oamenilor ce pretind a voi să discute cu noi probleme serioase de Stat și de la cari am putea jura, că n'am auzit nici când un contra-argument serios la vr'una din întâmpinările noastre. Sofisme câte vreți. Panglicării retorice, generalizări de ceea ce s'a susținut în parte, strâmbări a tazelor ce s'a stabilit în genere, întortocheri de cuvinte, jucării cu înțelesul îndoit pe care-l poate avea o expresie lexicală, d'astea câte vreți. Niciodată, dar niciodată un argument *ad rem*, dedus din natura lucrurilor, dictat de iubirea de adevăr.

Și de ce? Pentru că nu sunt capabili de a pricepe adevărul. Din articolele ziarului guvernamental ar putea extrage cineva un sistem întreg de falsificare a judecății de sofistică.

Și de ce sunt incapabili de a pricepe adevărul? Pentru că scopul lor nu a fost niciodată de a'l căuta. Jurnalistica în mâinile roșilor a fost un mijloc de traiu, un mijloc de a parveni, de a câștiga, nu de a spune adevărul. Dar unde interesul dictează, acolo nu mai există adevăr: *stat pro ratione voluntas*, voința

i se substitue argumentului și cu apetiturile nu se discută. De geaba i-am spune onor. Costinescu: nu te face gazetar or director de bancă, pentru că nu știi carte! Cu toate căși cunoaște cusurul, se va face, căci câștigul material îl chiamă. Geaba i-am spus onor. Stătescu: nu te face director de drum de fier, nu te băga la treaba din care nu te pricepi nici cât e negru sub unghie! Se va face, căci apetitul după zecile de mii de franci îi gâdilă cerul gurii.

Cu apetiturile nu se discută. Când sunt nelegitime, când nu sunt bazate pe muncă, pe cunoștințe, ele trebuiesc condamnate în toată goliciunea lor. Atât ar mai trebui, să discuți pictură c'un orb, muzică c'un surd, filosofie morală cu Scarvuli.

Și 'n adevăr ce personaje profund respectabile ni se prezintă? Dacă acești oameni n'ar avea minte sau cultură, precum n'o au, treacă meargă. Nu cultura 'l face pe om cinstit și se află în cel din urmă țăran de munte mai multă noblețe de inimă, mai mult caracter, mai mult simț de dreptate, decât în Flevii și în Caradalele lustruite și aristocratizate.

De-ar avea caracter!

Dar oare caracter este a scoate *Republica română*, a face parte viața toată din societățile republicane internaționale și a încheia cariera prin a declara că regalitate este încoronarea vieții unui republican? Respectabil este bătrânul Garibaldi. Republican a fost republican a rămas. Și slavă Domnului, dinastia de Savoia și meritele ei pentru unitatea Italiei ar fi motive morale mai puternice de convertire politică, decât... o *pensie reversibilă*. Când era republican, d. X cerea pomană de la piață; acuma, ca pomanagiu al bugetului, e mare dinastic. Și în același timp fiii săi, ce trăesc din pomana pensiei dată de monarhia ereditară, beau la Paris în sănătatea republicei române în cafeneaua *Procope*, plătind cu banii cari

poartă capul regelui pe avers și sunt din visteria regelui.

Iată oamenii respectabili cu cari discutăm, oameni cari n'au respectat nici credințele lor proprii și cari sunt gata a le vinde pe o pensie ori pe o slujbă. A se respecta pe sine, onorabililor, nu va să zică de loc a discuta politica serioasă de Stat, cu absolvenți ai claselor primare și matematici ca Nastratin Hogeia.

„In loc de a lucra ca, întru cât privește relațiunile internaționale *Românii să se înfățișeze străinilor totdeauna uniți*, ziarele opozițiunii propagă desbinarea“ continuă *Românul*.

....hidoasa pocitură

Ce-au semănat în țară invidie și ură.

ne spune că noi semănăm desbinarea. Dar existat-a desbinare înaintea roșiilor? Nu s'au ridicat toți ca un om de câteori era un interes al țării la mijloc? Dar cine a semănat ura și desbinarea dacă nu *Românul* în curs de douăzeci de ani.

Și aceasta ne-o spune cine? Omul, care în mijlocul unui războiu, n'a găsit alt de zis maselor adunate sub fereastra sa, decât că mai există o Plevnă, ce trebuie luată... Plevna internă a reacțiunei.

Ei, Plevna reacțiunei e țara întreagă. Plevna pe care vrea s'o ia Herșcu Goldner împreună cu Giani, Cariagdi, Carada, C. A. Rosetti, este acest popor românesc, ingenunchiat și exploatat de gunoaiele pă-mântului întreg. In contra acestei Plevne vă organizați, punând șef al statului major pe complicele lui Varsavski, această Plevnă o scăpați, nimicindu-i toate tradițiile, batjocorindu-i religia, corumpându-i spiritul, încuragiând malonestitatea și canaileria de caracter; și, când vedem apatia în care a căzut țara, fatalismul ce-l domină pe acest popor nobil, dar adânc adânc ingenunchiat, teamă ne e că ora acestei glorioase și străvechi Plevna a sunat și că cenușa lui Mateiu Basarab, care a blestemat neam de neamul

vostru până într'a șaptea spită, va dormi sub țărâna eucerică, în pământ străin.

„Ca românii să se înfățișeze străinilor uniți?“

Dar sunteți voi Români? Dar cunoașteți voi poporul? Sunteți în stare a pricepe geniul și înclinările lui? Știți voi românește măcar? Păsăreasca d-lui C. A. Rosetti e limbă? Obiceele de cocote și de picpocheti sunt datine strămoșești? Cărțile ce le scrieți, legile ce le croiți, gândirea și inima voastră, complexiunea voastră fizică și morală, răsărit-au din sâmburii de stejar, ce împodobesc mormântul lui Ștefan cel Sfânt? De la Seina, din Bizanțiu, din lupanare și din spelunci v'ați cules apucăturile politice și morale; nu din istoria și din natura poporului nostru. De aceea ați fost ca virusul în organismul viu al nației; de aceea corpul material al nației moare și se purifică, pentru aceea voi, paraziți, nu vă puteți acclimatiza, pentru că voi, etnic și moralicește, sunteți străini cu totul de substanța din care e compus neamul românesc.

Ne e rușine că ați usurpat numele de român, rușine că strămoșii sunt condamnați a purta același nume, cu care vă drapați corupția și mizeria de caracter.

PATURA SUPERPUSA

Nu există, după a noastră părere, nici o deosebire între *rasa română* din Muntenia, Moldova, din cea mai considerabilă parte a Ardealului și a Țării ungurești. E absolut aceiași rasă, cu absolut aceleași înclinări și aptitudini.

Dar în București și în orașele de pe marginea Dunării s'a ivit un element etnic cu totul nou și hibrid

care ne-a furnisat generația actuală de guvernanti. Acestea sunt rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvantoglu și Ypsilant și resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar. Din această seminție nouă fac parte oameni ca Giani, Carada, C. A. Rosetti, Pherekydis, Serurie ș. al. Toată spuma asta de fanarioți novisimi, cari s'au pripășit în țară de 50—60 de ani încoace, formează naturalmente elementul de disoluțiune, demagogia României.

Fizic și intelectual stârpituri, neavând nici tradiții, nici patrie, nici naționalitate hotărâtă, le vedem punându-se la discreția străinilor și votându-le când pe Stroussberg, când răscumpărarea, ba le vedem aliându-se în Moldova cu evreii, ca să paralizeze lupta de emancipare națională de acolo. Aprinși de-o instinctivă ură contra tuturor elementelor istorice și autohtone ale acestei țări, le-am văzut introducând în toate ramurile legi străine neadaptate nici intereselor, nici naturii ei.

Aceste elemente sunt cu mult mai numeroase în Tara românească de cât în Moldova, dar și aci ele se află mai cu seamă în centrele șesului, nu prin orașele de la munte, nici prin ținuturile de acolo. Pe aceste produse de baltă Moldovenii îi confundă apoi cu populația istorică a Țării românești, precum se află în sate în genere și în deosebi la Câmpu-lung, la Târgoviște, la Târgu-Jiului, ș. a. m. d. Acestor produse de baltă, moldovenii le zic din eroare munteni, căci nu sunt munteni.

Așa dar: *distinguendum est*.

Ceea ce sunt pentru Moldova evreii, sunt pentru Tara românească aceste venituri cari, prin identitatea religiei, au știut să se strecoare printre români, să-i amăgească și să ajungă a-i stăpâni; și pentru că lucrul să le succeadă și mai bine au preocupat tocmai instinctele noastre naționale.

Vedem bună-oară pe-un C. A. Rosetti, un grec, și pe Carada un alt grec, înființând o gazetă.

Ce nume îi dau?

Românul.

Ei cari n'au fost români neam de neamul lor.

De-aceea e destul ca acești oameni să lipsească de la guvern fie ori-cine altul, și numai de cât nu se mai simte nici o deosebire între român și român. Dar cum o fi Carada, Giani, Cariagdi, C. A. Rosetti, Pherekydis, ș. a. românul de ori unde începe a se simți străin în țara lui proprie și, precum zice *Posta*, guvernul i se pare tot atât de străin ca cel unguresc Ardelenilor, ca cel muscălesc Basarabenilor.

E un axiom în mecanică, că efectul trebuie să fie egal cu cauza.

Domnia fanariotă și scurgerea sistematică de stârpituri și faliți în șesul Țării românești a ținut 121 ani. Abia la 1921 avem perspectiva că, prin o lungă reacțiune a spiritului național și a puterii de asimilațiune a solului și a rasei, vom fi exterminat până și urmele acelei domnii odioase. Abia atunci caracterul meschin, lipsit de onoare și de curagiu al acestor venetici se va fi adaptat caracterului inimos al nației românești și abia strănepoții Caradalelor vor *putea* fi români. Caradalele actuale, *chiar să vrea, nu pot să fie români*, precum din salcie, ori-cât ne-am sili nu putem corci stejar.

Lupta Moldovei contra numiților munteni nu este deci îndreptată în contra elementelor istorice ale Țării-românești, ci în contra celor neistorice. E o luptă comună, la care tot neamul românesc ia parte în mod instinctiv, cucerind bucată cu bucată bunurile lui naționale. Azi e limba, pe care aceste stârpituri o prefăcuseră într'o păsărească neînțeleasă, mâni va fi poate organizația socială, poimăine biserica și școala, una câte una. Totul trebuie smuls din mâna aces-

tor oameni c'o înăscută incapacitate de-a pricepe adevărul și lipsiți de posibilitatea patriotismului: totul trebuie *dacizat* oare-cum de acuma înainte.

Deși poporul român e numeros, lupta lui e disproporționat de grea, de vreme ce acești oameni au sprijin pe străini. Aduși la putere de Rusia, susținuți azi de alianța austro-germană, vedem părghiile cari-i ridică așezate în afară, pe când înlăuntru n'avem decât poporul nostru propriu, exploatat cu neomenie, să răcit scăzând numeric și fără o conștiință limpede de ceea-ce trebuie să facă.

Nația românească n'are de gând încă să institue, pentru regularea acestui soi de stăpânitori, ordinul sfintei cănepe spre a ridica la aceleași demnități pendente și pe greul Serurie și pe greul C. A. Rosetti și pe bulgarul Mihălescu și toată seminția dominantă.

Dar să nu desperăm.

Planta crește la noi. Ar trebui numai niște mâni vârtose mocănești cari să știe s'o întrebuințeze. Apară ele în Moldova, apară peste Olt ca'n vremea lui Tudor, nația le-ar primi așternându-le flori și covoare pe drumuri, precum i le așternea lui Mateiu Basarab la intrarea în Târgoviște. Și Mateiu Basarab, adormitul întru fericire, făcea un uz îmbelșugat de această plantă, distribuind cordoane la Caradalele din zilele lui.

Așa dar, încă o dată, *distinguendum est*.

Avem de o parte rasa română, cu trecutul ei, identică în toate țările pe cari le locuiește, popor cinstit, inimos, capabil de adevăr și de patriotism.

Avem apoi de asupra acestui popor o pătură superpusă, un fel de sediment de pungăși și de cocote, răsarită din amestecul seursăturilor orientale și accidentale, incapabilă de adevăr și de patriotism, rasa Caradalelor, pe care Moldovenii din eroare o numesc Munteni.

Această teorie am spus-o în mai multe rânduri, dar *Românul* s'a ferit de a ne răspunde.

E o cesticie foarte neplăcută pentru un guvern compus în cea mai mare parte din asemenea adunături și pentru un partid în care, la zece nume afli abia unul românesc.

Cine va face lista funcționarilor mai cu seamă înalți, a pensionarilor, a deputaților, a arendașilor bunurilor publice și private, c'un cuvânt a tot ce reprezintă circulațiunea și reglementarea vieții generale a țării, va observa cu înlesnire că frânele stăpânirii reale au scăpat prin mâna elementului autocton și istoric și au încăput pe mâni străine. Dar acest din urmă element, această formațiune hibridă se pretinde română? Ne apărat se pretinde, căci altminteri n'ar avea pretext să stăpânească. Dar nu este încă și nu are încă nici posibilitatea organică de a fi română.

Nu tăgăduim că foarte numeroase elemente s'au asimilat pe deplin cu rasa română, dar acelea sunt intrate de mult, de-o sută, două, ba chiar de două-sute cinci-zeci de ani.

Însă nu acestea domină, ci imigrații proaspeți cari sunt abia în generația a doua, a căror limbă maternă era încă străină și cari s'au romanizat, în privirea limbei, în școalele noastre.

Limba singură nu constituie însă naționalitatea.

Calitățile morale și intelectuale ale rasei au o însemnătate cu mult mai mare.

Dacă am încerca să determinăm esact timpul în care elementul autocton a învins pe cel imigrant, sau a fost învins, de el, am zice:

1799 învinge elementul imigrant prin domnia fanariotă.

La 1821 începe reacțiunea elementului autocton și merge biruitoare și asimilând până la 1866.

La 11 Februarie 1866 învinge din nou elementul imigrant.

Există și de-atunci o oscilațiune, o mutare a punctului de gravitație când asupra elementelor instinctiv — naționale, când asupra celor instinctiv străine, dar victoria, precum vedem, e momentan a acestor din urmă.

Dar care îi semnul prin care se disting acești oameni neasimilați, de proveniență transdanubiană de populațiunea de rasă?

Cerem a se constata aceasta în toate punctele. Noi zicem prin sterilitate fizică și intelectuală. Sunt intelectual și fizic sterpi, sunt catări în toată privința. Sau nu produc copii de fel sau produc stârpituri, menite la o degenarare gradată și la stingerea în generația a treia ori a patra. Constatăm apoi la ele simptome permanente de slăbiciune intelectuală. La ei mintea e substituită prin violenție. Violenția e un semn de slăbiciune, căci mintea omenească veritabilă stă în raport direct cu capacitatea de a pricepe în mod desinteresat un adevăr. Ca slăbiciune de caracter e de citat falșitatea. Prietenosi, lipindu-se și măgulind pe ori cine de care au trebuință, ei urăsc în realitate ori-ce putere superioară, fie intelectuală, fie de caracter. Istoria lui Tudor și a lui Cuza ar ilustra această teorie.

Oamenii ce linguseau a împărtăși ideile acestor spirite cu totul lipsite de violenție, nu aceia cari ar fi avut curagiul de a li se opune pe față, îi trădează.

Dacă am cerceta originea ofițerilor de gardă de la 11 Februarie, am afla că e străină, începând cu fiul unui făclier grec de la Botoșani și urmărind toate numele.

Fără îndoială lupta aceasta e purtată în mod instinctiv, fără claritate de vederi, cu tendențe elementare de atracțiune și repulsiune. Precum Celții Irlandei, deși anglicizați, simt dominațiunea anglo-saxonă

ca pe o dominațiune străină de rasa și înclinațiunile lor, tot astfel poporul românesc simte instinctiv că e dominat de oameni cari se *pretind* numai români, fără a fi, și cari n'au nici milă de el, nici pricepere pentru geniul lui.

Geniul neamului românesc e o carte cu șapte peceti pentru generația dominantă.

ELEMENTELE STREINE

Urmând discuțiunea asupra punctului stabilit în numărul precedent, adică a deosebirei între românii de rasă și pretinșii români de proveniență incertă, ni se înlesnește mult răspunsul la cestiunile ce ni le impune viața publică.

Vedem de exemplu în vremea lui Matei Basarab, o creștere a populației atât de repede, în cât ajunsese la numărul ce-l are astăzi, adică la 3 milioane aproape numai în Muntenia.

Ca corelat al acestei dezvoltări, vedem stabilindu-se definitiv o limbă literară, comună întregii naționalități române, operă la care a concurs atât Teofan, mitropolitul Ardealului, cât și Varlam al Moldovei. O unitate ideală cel puțin a răspânditului popor românesc plutea înaintea vederilor acelor venerabili bătrâni al căror curagiu războinic nu avea egal decât în curagiul moral de a deslipi odată pentru totdeauna elementul etnic al latinității din Orient de masele slave, turanice și grecești cari îl înconjurau. Și în adevăr, dacă citim documentul lui Matei Basarab de la 1639 ne încredințăm că el își pricepea misiunea lui istorică:

„Doamne! — zice el, — veniră străinii în moșia noastră și și spurcară mâinile lor cu mite și îndrăzniră a vinde și a cârciumări sfintele Tale și a goni pe *moșneni* și în avutul lor a băga pe *străini*, fum de rușine vecinilor noștri, „... oameni străini nouă, *nu cu legea* (religia) și cu *neamul*, cu *limba* și cu *nărarurile cele rele*“.

Iată dar o deosebire clară între *lege* și *rasă*: între confesiune și naționalitate!

Apoi urmează zicând:

„Intorcându-se Dumnezeu cu milă la această *săracă de țară*, adusu-și-au aminte de Noi, Matei Basarab, și ne-au adus din țări străine, de unde eram *goniți de streini și pribegi de răul lor* și ne alese la *domnia țarei* și ne ridică în scaunul strămoșilor *noștri*“.

Această reacțiune a elementului contra cotropirii de elemente introduse în mod clandestin în țară, precum și redeşeptarea în genere e în luptă însă cu elementele imigrate, cari ajung a stinge dinastia Basarabilor și a introduce domnia streină a fanarioților.

În scurt timp populația de trei milioane a Țării românești scade la 700.000, și aceasta într'o mizerie ne mai auzită.

La 1821 revine domnia națională. Fără ca sistemul de guvernământ să fi devenit esențial altul, populația crește repede, limba se desbracă în mai puțin de două-zeci de ani de cuvintele grecești, turcești, etc., cari se introduseseră în epoca fanarioților; progresul real și repede al rasei române o face matură pentru unire, pentru cei dintâi pași în civilizațiunea apuseană.

Se va observa că în timpul de la 1821—1866, se tipăreau și se citeau cărți, că rasa română este cea se toasă de cunoștințe și capabilă de a pricepe adevărul.

Ei bine, după 1866 se ivesc tot fenomenele ce se constată pentru epoca de la 1700—1821.

Populațiunea autohtonă scade și sărăcește; cărți nici se tipăresc, nici se citesc; pătura dominantă, superpusă rasei române n'are nici sete de cunoștinți, nici capacitate de a pricepe adevărul. Dacă acest sediment învăță, o face de silă, gonind o funcție trebuie să fii înrudit cu ei, să ți se termine numele în *oglu*, *opulos* sau în *idis* și să fi terminat patru clase, sau, în caz de mari exigențe administrative și financiare, și un curs de... *violoncel*. Un adevărat sediment de pungași și de cocote, precum am mai zis'o.

S'ar părea, la prima vedere, că e indiferent ce elemente determină soarta unui popor, fie autochtone, fie venite din afară. Dar pentru un observator mai adânc nu e indiferent.

Toată soarta Franței e alta, de când instinctele rasei celtice, în revoluția cea mare, au învins și înlăturat instinctele romano-germanice cari stăpâniseră pân'atunci. În multe provincii germane se recunoaște foarte mult influența elementelor slave, germanizate și va rămâne totdeauna o mare deosebire între Germanii de sud, o rasă aproape pură, între Scandinavi, asemenea puri și între Prusieni bună-oară. Nu e asemenea indiferent pentru Anglia dacă predominatiunea ar fi a elementului celtic sau aceluia anglo-saxon. Predispoziții și aptitudini moștenite, calități sau defecte intelectuale și morale, dau domniei unui element etnic alt caracter de cât domniei celui-lalt element. *Suntem de exemplu convinși, că demagogia la noi e de origină fanariotică; că ea însemnează ura înrădăcinată a veneticului fără tradiții, fără patrie, fără trecut în contra celor ce au o tradiție hotărâtă, trecut hotărât.* De aceea roșii să și recrutează mai mult dintre grecii și bulgarii romanizați. Setea de a'și crea un trecut pe care nu'l au, se vede din tendința de-a schimba totul și de a da lucrurilor alt *cachet*.

Ast-fel se schimbă numele istorice ale stradelor din București, dându-li-se altele, cari ar putea fi puse în raport cu ceea ce ei pretind a fi făcut în țară. Aceste elemente hibride se vor distinge așa dar prin ura trecutului și a tot ce se poate numi istorie într'o țară, fie instituție, fie rasă, fie religie, fie datine.

Dar nu numai la noi se va observa lupta de predominare de rasă și oscilațiunea, ci și în alte țări, în raporturi mai mari.

În Rusia, mutarea capitalei la Petersburg înseamnă predominarea rasei *germane*, rusificate în dealt-mintrelea. Tendința de-a muta punctul de gravitație la Moscova e *slavă*; *instinctele* de devastare și de răsturnare a tuturor lucrurilor existente cu susul în jos, sunt *tătare*.

Astfel vedem că la urma urmelor ori-ce formă cât de subtilă a vieții, se reduce la un substrat solid, experimental și că politica unei țări, pornirile în bine și în rău, atârnă de la complexiunea fizică a indivizilor, de la originea lor, de la defectele sau calitățile înăscute rasei lor.

Precum aceeași limbă se va pronunța altfel de un german, alt-fel de un slav, alt-fel de un italian, tot ast-fel aceleași legi se vor aplica după natura celui ce le aplică, aceeași țară va avea altă soartă după cum va fi natura celor ce o conduc.

Dacă considerăm vigoarea estraordinară a începuturilor noastre istorice, figura unui Mircea sau Ștefan cel Mare, și le comparăm cu mizeria și puținătatea de caracter din ziua de azi, nu mai încapem îndoială, că alt element predomina atunci, altul azi, și poate toată cestiunea se reduce la aceea că pe atunci precumpănea populația autohtonă de *munte*, iar azi precumpănește cea imigrată de *baltă*.

Iată dar care e antagonismul veritabil între Moldoveni și așa numiții Munteni. E antagonismul între elementele istorice ale acestei țări și cele neistorice.

ROMANII DE PROVENIENȚA INCERTA

Nu ne îndoiam că distingerea noastră între românii de rasă și românii de proveniență incertă are să provoace nemulțumiri. Am mai tratat cestiunea aceasta când în treacăt, când atrăgând în cercul discuției elemente istorice și etnologice mai numeroase, dar era atât de jenantă pentru d. C. A. Rosetti și pentru partidul de la guvern în cât, cu o vădită teamă, s'a ocolit ori-ce răspuns. Abia acum *l'Indépendance Roumaine* din cauze pe cari le înțelegem poate, ne răspunde, tăgăduind se înțelege adevărul aserțiunii noastre și, ca argument *ad hominem*, ne spune că, dacă în partidul liberal se află oameni de origine streină, în partidul conservator se află deasemenea.

Argumentele *ad hominem* nu probează nici odată nimic.

Se poate ca scriitorul articolelor din „Timpul” să fie însuși fanariot sau străin de origine și teza tot rămâne adevărată, de vreme ce adevărul teoretic nu are a face nimic cu persoana care-l enunță, precum legea că repeziciunea cu care un corp cade, crește în pătrat, e o lege egal de adevărată, fie enunțată de un chinez ori de un american. Tot astfel adevărul că în România predominarea a scăpat din mâinile elementelor istorice și a încăput pe mâna celor neistorice rămâne același dacă l'ar spune un român de rasă sau unul de origină străină, același dacă l'ar atinge pe enunțător sau nu.

Așa dar argumente *ad hominem*, ori cât de plausibile ar fi pentru masa cititorilor, nu au absolut nici o valoare în privirea adevărului în sine al unei teze.

Teza noastră este cu toate acestea atât de adevărată în cât se poate proba oare-cum caz cu caz.

Între domnii fanarioți o singură familie s'a distins prin iubire pentru țările române, prin sacrificiul vieții chiar pentru integritatea patriei: Ghiculeștii. Ei bine, Ghiculești n'au fost fanarioți veritabili, ci albanezi. Chiar numele „Ghica“ nu înseamnă de cât „Gheorghe“ în limba albaneză.

În privința dar a imigrațiunii de peste Dunăre cată să stabilim că, în încrucișarea de rasă care a avut loc, trebuie să se țină seama de o considerație de căpetenie: dacă rasa imigrată a fost tânără sau învechită. Tineretea unei rase nu atârână de secolii pe cari i-a trăit pe pământ. Ori-ce popor care n'a ajuns încă la o deplină dezvoltare, care n'a trecut încă prin corupția și mizeriile ce le aduce cu sine o civilizație înaltă, dar în decadentă, e un popor tânăr. La popoarele tinere se va constata un fel de identitate organică; craniile sunt cu totul asemănătoare în privința formațiunii și mărimii, statura este cam aceeași, precum un stejar nu este de cât reproducțiunea altui stejar. Din această asemănare de formațiune rezultă o mare asemănare de aptitudini și înclinaări, cari se manifestă în caracterul unitar al naționalității. Din asemănarea de aptitudini rezultă o extremă putere și energie vitală a colectivității. În acest studiu de dezvoltare al nediversificării, omul face atât de mult parte din totalitate, în cât nu el, ci abia totalitatea formează un singur individ. O rasă tânără încrucișată c'o altă rasă asemenea tânără, dă un rezultat nou în care aptitudinile amândurora se împreună într'o formă nouă, vitală.

Amestecul însă dintre o rasă îmbătrânită și una tânără dă aceleași rezultate pe cari le dă căsătoria între moșnegi și femei tinere: copii închireiți, marginaliți, predispuși spre morbiditate.

Dacă vom alătura regula aceasta la fenomenele câte ni se prezintă, dacă vom considera emigrațiunea anuală pentru cauze de sănătate a populațiunilor oră

senesți din România și morbiditatea cunoscută a acestor elemente, vom vedea că, în cea mai mare parte cel puțin, încrucișarea de rasă a fost nefericită. Mortalitatea din orașe ne-ar dovedi în fine că această rasă hibridă este menită a se stinge.

Dar ceca-ce este fizic adevărat, e intelectual și moralicește adevărat. Spiritele sunt morbide: de acolo substituția a orice activitate intelectuală adevărată prin viclenie, tertip și minciună. Caracterele sunt slabe; de acolo substituția energiei și curajului prin un fel de meschină adoptabilitate în toate împrejurările. În loc ca ele să imprime caracterul lor evenimentelor, din contră evenimentele se imprimă în ele ca într'o ceară moale, însă și aceasta fără nici un fel de durabilitate.

De aceea nu e nimic serios în România. Azi unul proclamă republica, mâine e ultramonarhist; azi reprezintă o idee, mâine alta; toate în acelaș mod superficial. Am zice că o idee nu mai e în stare ași crea în creer un resid material nou în care să se statornească, precum un copac îmbătrânit nu mai produce ramuri nouă. Numai pe cele existente deja mai răsar frunze, ca cea mai superficială manifestare de viață.

Nimeni nu va tăgădui extrema sterilitate intelectuală și morală a elementelor dominante din România. Cu toată mulțimea de oameni cari știu carte, arareori se va găsi un șir scris a cătării, care să dea deosească o concepție puternică. Oameni de caracter hotărât și statornic sunt asemenea rari.

Stabilim încă odată că trebuie a se distinge între deosebitele rase imigrate în România.

Nu toți cari au trecut la noi sub nume de fanarioti, sunt în adevăr fanarioti, nu toți au fost neasimilabili. Din contră, n'am tăgăduit din capul locului că foarte numeroase elemente s'au asimilat cu totul și că numai imigrațiunea cea mai proaspătă, de 50—60 de

ani încoace, prezintă inconvenientele neasimilării sau a neputinței de a se asimila.

Dar *l'Independance Roumaine*, merge mai departe. Citează ca argument *ad personam* pe d. Catargiu.

Aci se înșeală onor confrate.

Catargieștii se găesc deja ca boieri în timpul lui Mihai Viteazul și înainte, deci acum trei sute de ani. Tot astfel Cantacuzineștii, Roseteștii din Moldova ș.a.

L'Indépendance Roumaine mai vrea să introducă cu ocazia aceasta un basm despre C. A. Rosetti. E de notorietate publică ca d. C. A. Rosetti n'are a face de departe măcar cu familiile istorice de același nume, cari se află în țară, de notorietate publică că tatăl d-sale era grec, că d-sa pronunță încă azi limba românească peltic ca orice grec. Ziarul francez susține acum că actualul ministru de interne e de origine italiană, ba chiar străvechiu în țară. Până la probă negăm toate poveștile astea, scornite în favorul unui om pentru care a *pretinde că e român* s'a dovedit a fi un lucru mai mult profitabil, de cât adevărat.

Nu oprim pe nimeni de a fi ori de a se pretinde român.

Răul e că asemenea elemente prea proaspete, în loc de a fi *determinate* de caracterul statornic al poporului, sunt din contră *determinante* pentru viața publică.

Urmărire le vedem.

Neavând nici tradiții, nici patrie hotărâtă, ele urăsc trecutul, au rupt-o cu tradițiile; au prefăcut țara în mlaștină de scurgere pentru toate elementele nesănătoase ale streinătății. Azi deja fraternizează cu jidani, mâine vor coloniza țara cu nemți, deși aceasta nu se poate întâmpla de cât în socoteala poporului autohton. De acolo în fine demagogia descreerată și teoria de „om și om“.

Dacă — ceea ce nu se mai poate spera — Dumnezeu

ar avea milă de această *săracă de țară*, cum zice Mateiu Basarab, și ar voi s'o înzestreze din nou cu oameni, purtători ai tradiției și harnici ai păstra caracterul, el ar trebui să-i aleagă din familii, cari ar dovedi o vechime și o continuitate de influență politică de cel puțin 250 de ani.

Atunci am ști cu cine avem a face și nu s'ar întâmpla ca cristalul istoric al României să fie amenințat de a fi reprezentat ici de Pherekydis, colo de Herșeu Goldner.

VENETICII

Ce pofteste *l'Independence Roumaine*?

Crede că prin declarații în contra tezei deosebirei de rasă din România se înlăturează un adevăr? Că se supără mulți asupra unui adevăr atât de isbitor, înțelegem; ne pare rău pe de altă parte că așa este, dar *amicus Plato magis amica veritas*.

Pentru a ilustra teoria noastră am citat vorbele autentice ale lui Matei Basarab. Nu din întâmplare nu cum citează ziarul francez pe Mihai Vodă sau pe Ștefan, cari n'au a împărți nimic în cestiunea aceasta, ci pe acel Matei Basarab care spune clar, limpede: „stătură stăpânitori țării oameni *străini* nouă, nu cu legea, ci cu neamul și nărăvirile cele rele, adică *greci*, cari nu se îndurară a pune jos obiceiurile cele bune, bătrâne ale țarei, pentru care curând le fu a aduce țara la risipire desăvârșită și la pustiire“.

Acestea le spunea la 1639 Matei Vodă.

La 1669 Radu Vodă (Leon) zice: „și atunci grecii iară ne-au fost impresurat cu vânzările și cu camelele ca și *acum*, până ce i-au fost scos țara și părintele

domniei-mele cu mare ocară de aici ca pre niște oameni răi“.

Când scriu acești domni memorabilele lor cuvinte pentru lupta între elementul autohton și cel imigrat?

Unul șasezeci, altul treizeci de ani *înaintea* domniei fanariotilor.

Când scriu noi?

Șasezeci de ani *după* domnia fanariotilor.

Și dacă Matei Basarab, pentru care lupta în contra elementului etnic străin, puțin numeros pe atunci, era ușoară, vorbește în asemenea mod, ce să zicem noi când peste brazda acestei nefericite țări au trecut una sută douăzeci și unul de ani de domnie fanariotă, când în atâți ani crașele și șesul s'au umplut cu asemenea oameni cari „na se îndură a pune jos obiceiurile bune, bătrâne ale țării pentru care curând le fu a o duce la risipă și la pustiire?“

Și oare nu se văd efectele acestei dominațiuni? Nici odată țăranul n'a fost mai mizer decât azi, niciodată sarcinile ce i s'au impus mai grele, niciodată regimul alimentar mai rău, niciodată munca mai multă, niciodată clasele curat consumatoare cari nu produc absolut nimic, mai numeroase și mai lacome de bani. Acest regim e atât de rău, în cât într'o țară cu populație rară, aceasta scade; iar medicii militari constată până și degenerarea continuă a rasei.

Dar oare nu vedem cum acești oameni pun țara să le plătească mizerabilele lor patru clase primare plus violoncelul, cu zeci de mii, cu sutele de mii de franci?

Da! Cu milioanele budgetului, stoarse din firele de grâu ce le produce numai țăranul, întreținem sterilitatea fizică și morală, lipsa de caracter și de inteligență adevărată a acestor oameni.

Dovezi avem în toate ramurile vieții publice.

Avem de exemplu de bine de rău o literatură. Citeze-se numele tuturor cari au scris un sir de litera-

tură sau știință adevărată, fie Șincai ori Hasdeu, Alexandri ori Gr. Alexandrescu, Odobescu, Martian, Strat, Cost. Negruzzi și oricât alții. Pe nici unul nu-l cheamă nici Giani, nici Pherekydis, nici Carada.

Intre mîile de crani ce formează plebea guvernantă de politicieni de meserie, unul nu e în stare de a scrie un șir pe care să-l poți citi fără scârbă morală. Dacă cităm în teatru pe Millo, în pictură pe Grigorescu, în muzică câțiva germani, am încheiat-o. Nicăeri nu vedem Caradale. Incapabile de a pricepe un adevăr, fie științific, fie artistic, dacă le întâlnim, le vedem lipsite de umbră de talent adevărat, cercând a specula arta ce n'o posedă, precum speculează naționalitatea ce n'o au, patria ce nu-i a lor, gloria națională pe care n'au creat-o.

Și nici e mînune. Mihail Ciortan, adjutantul lui Tudor, ne povestește că la 1811 se superpusese peste toată populația istorică o pătură foarte numeroasă de străini, în toate funcțiunile, în toate mînăstirile, în toate bisericile, în toată viața publică.

Aceasta e rădăcina adevărată a funcționarismului.

De aceia nu e de mirare ca într'o țară, românească înainte de Tugomir Basarab, un ardelean, Lazăr, să fie de nevoie pentru a redeștepta sentimentul naționalității.

Dar ce mai la deal la vale? Orice etnolog străin, german ori francez a recunoscut și va recunoaște că în cea mai mare parte pătura superpusă acestui popor e neromână. Neromână, nu cu *legea civilă*, nu cu *dreptul public*, nu cu *constitulia*, ci cu neamul și cu obiceiurile rele. Atât de străini, încât nu le e cu putință nici de a înțelege pe român, precum acesta îi ocolește și nu vrea să-i înțeleagă pe ei.

Dar sunt mari patrioți acești oameni.

O! ostentativi patrioți, foarte guralivi, foarte infocați când afacerile scabroase și pensiile reversibile sunt în perspectivă.

Dar ce să fie alta, dacă n'ar fi apucat această breaslă, acest negot, această meserie a speculei patriotismului reversibil? Ce ar fi Carada în alte țări de cât a noastră, la Brașov bună-oară, cu titlurile și meritele ce le are? Măturător de uliță. Ce ar fi Giani e *tutti quanti*? Advocați de mână a treia fără nici o însemnătate. Ce ar fi C. A. Rosetti? Un bufon mai mult în stânga extremă și de sigur că ultramaghiar, ca toți mamelucii, pe când la noi se gerează în ultraromân.

Da! această plebe romanizată de la Tudor încoace joacă în țara-românească același rol pe care Evreii îl joacă în Moldova. Deosebirea e numai că Evreii sunt de zece ori mai onesti, mai morali, mai umani de cât oamenii aceștia.

Și în privința patriotismului adevărat sunt de același calibru. Evreii în timpul unei invazii, au avut patriotismul de a denunța pretinsa lor țară și a cere în-genuchiarea ei; d. C. A. Rosetti găsea, în timpul aceleleași invazii că singura grijă a țării trebuia să fie a lua cu asalt Plevna internă, Plevna reacțiunii.

Dar au mâncat pâinea exilului. *Risum teneatis*. După cum știm de la martori oculari, această pâine era atât de bună cum nu se află în țara românească. Ii vedeai tologiți la cele dintâiu restauranturi, ba luând pensii de la visteria turcească, ba bătând la tălpi averea câtorva naivi de boeri de neam ca Go-leștii, cari au avut lipsa de bun simț de a se amesteca politicește cu aceste gunoaie ale României.

La 1921, cine va ajunge, poate că acești oameni vor fi putut deveni Români, dacă nu vor fi preocupat de mult țara bucată cu bucată către Evrei și Nemți, dacă România va mai exista ca expresie etnologică, nu ca expresie geografică.

Și cine știe dacă menținerea expresiei geografice cu sacrificul celei etnologice, nu e de un folos problematic

Oare nu vedem că în procesul de sacrificare a naționalității române, care se consumă, ajungem să ne fie scârbă de noi înșine?

Dacă în adevăr, prin vicisitudini neterminabile, ne am chinuit ca neam în războaie, în mizerii, ne-având nici timp de a ne cultiva, nici liniștea de a ajunge la bun traiu, pentru a ajunge în urmă la asemenea rezultate, de a vedea Caradalele și Pherekyzii, străinii aceștia rătoindu-se, fără merit și fără compensație, în demnitățile publice și formând pătura menită a escamota încet încet din mânele rasei române moștenirea ei istorică, atunci în adevăr la ce ne mai și permitem lucsul unui stat propriu?

Din acest punct de vedere, dureros și crud ca orice cunoaștere de sine însuși, poate fi cine-va un foarte bun Român și tot odată un foarte rău patriot. Unui Român adevărat i-ar putea fi atât de scârbă de aceste adunături în cât să prefere un guvern *străin* onest care să asigure desvoltarea morală și materială a rasei române, unui guvern, pretins național, compus din tot ce Orientul a avut mai infect și mai netrebnic. Tot ast-fel popoarele din Austria preferă absolutismul cu toate rigorile lui inevitabile, liberalismului dominant al pseudo-germanilor galițieni, cari dictează la Viena și a pseudo-maghiarilor din Buda.

Dar ziarul francez ne citează războiul. Iată vorba mare care se aduce ca mijloc de convingere, precum advocații cei rei ai „Copiilor de pe natură” citează pe Ștefan la început, pe Mihaiu la coadă în procese comerciale.

Ce are a face una cu alta?

Tăranul din Vrancea, de la Vasluiu, s'a bătut cu calitățile înăscute rasei lui din timpi strămoșești. Guvernării din București l'au tratat însă cu calitățile înăscute rasei lor, l'au lăsat să moară de foame și să degere de frig în câmpiele Bulgariei.

Pe când adevărații viteji pe care îi acopere tă-

râna, zăceau în căderea ninsorilor și sub stoluri de corbi rotitori, într'o nespūsă părăsire, vitejii reversibili și guvernanzii din București destupau sticle de șampanie în onoarea mironosițelor de strade și berării cari umpluseră pe atunci Capitala. Eran titori dumnealor de așezăminte de bună cuviință.

Nu ni se mai citeze războiul. Nici când deosebirea dintre rasa autohtonă și cea venetică nu s'a dovedit mai pe față de cât atunci. Nici când puterea de sacrificiu a populațiunei istorice n'a fost mai mare. mârșavele spoliațiuni ale Mihăleștilor și Chirițopolilor mai numeroase, mai inumane, mai vrednice de marele cordon al sfintei cănepe.

Nu e timpul, nu e locul de a vorbi de toate câte s'au petrecut în vremea războiului.

Dar va suna și ceasul în care se va face lumină și asupra conferințelor de la Livadia și asupra regimului de foame și de mizerie la care a fost supusă oștierea noastră.

SPITALELE RURALE

Mai zilele trecute *Monitorul* a publicat un regulament pentru înființarea de.. spitaturi în sate.

Spitaturi în sate!

Iată în adevăr signatura guvernului și partidului roșu. Poporul acesta e atât de exploatat, tratat cu atâta neomenie, otrăvit zilnic de frații d-lui Rosetti cu care a împărțit „mielul paștelor“ încât are nevoie de sticle de medicament.

Curioasa necesitate de a înființa spitaturi în sate— ceea ce nu mai e nicăeri în lume — dovedește cum în mod artificial, s'a dezvoltat o morbiditate în satele

noastre care nu s'a mai pomenit nici când, nici în timp de epidemii.

Iată în adevăr unde am ajuns. Până și sănătatea fizică a poporului nostru, robît de uzură, stors de corupția administrativă, otrăvit de jidani, e compromisă atît de adânc în cît trebuie spitaluri în sate.

Noi, bună oară, am crede că o pușcărie în care să începă zenocrația de toate categoriile ar fi cu mult mai practică; căci ceia ce trebuie schimbat e regimul de traiu al țaranului, care nu se poate îmbunătăți de cît cu starea lui materială, care îmbunătățire iar nu poate avea loc de cît înlăturându-se pătura de pun gași și de cocote care îl guvernează. Dacă Mihaleștii și Chirîtopolii și-ar găsi locurile cuvenite în „spitalul iubirei de oameni“ de la Văcărești, atunci spitalele pentru boale fizice în sate n'ar fi necesare. Dacă budgetul statului n'ar fi el însuși un imens spital pentru nevolnicii intelectuali cu patru clase primare, pentru aristocrația covrigului și simigiului, n'ar fi nevoie de sticle de medicament pentru săteni.

Un medic cu minte care nu seamănă cu doftorii lui Molière, un medic modern știe că neputincioase sunt leacurile când regimul alimentar e rău; că nu există buruieni contra sărăciei, contra lipsei de alimente suficiente, precum nu există buruieni în contra uzurei, în contra semi-doctîilor, în contra postulanților în contra Caradalelor, în contra cumulului. Sau dacă există în adevăr ramura de alun ori lugerul cânepei, ele sunt pentru uzul extern, nu pentru cel intern și curăresc boale patriotice și reversibile, nu fizice.

Deci precum am zis, boalele fizice bîntue populațiile noastre din cauza regimului rău alimentar. Acest regim nu se poate schimba de cît prin îmbunătățirea sortei materiale a țaranului și această îmbunătățire nu-i cu putință de cît prin o reorganizare socială care să-l asigure în contra exploatărei sub orice formă ar veni, fie sub forma datoriilor contractate

pentru a plăti birul, fie sub aceea a prestațiunilor exagerate, fie în fine sub aceea a datoriilor pentru băuturi. A veni cu sticla de medicament acolo unde mizeria s'a produs în mod artificial prin biruri, uzură, rău nutriment, muncă executată *manu militari*, a crede că cu buruieni se înlătorează o stare de lucruri ale cărei cauze sunt sociale și politice, este o șarlatanie demnă de un fanariot bătrân, dar nedemnă de o nație care-și are mințile la un loc.

Ce s'ajute terapia, arta de a vindeca, care, din antichitate și până azi, mai n'a făcut progrese, contra rezultatelor administrației Chirișopolilor, Mihăleștilor, Simuleștilor?

Cu clistirul se reduc dările, se fac oamenii stăpâni pe echivalentul mancei lor, se face pășunea mai eficientă? Bleasturul va desființa erbăritul pe găște și găini, decocturile vor face din Zevzechydis român și din Pehlivanoglu patriot, hidratele, acidurile și oxidulele vor reda poporului românesc buna lui stare materială, trezia morală, priceperea și vioiciunea, bucuria de viață și de muncă, pe care o avea acum douăzeci de ani sub regimul defăimaților boeri?

Ca mai ba!

Da! buruienile lui Vlad Vodă Țepeș și decocturile lui Lăpușneanu ar avea poate efect, dar aplicate, nu țăranilor, ci cumularzilor grecotei din sferele dominante.

Venim la principiul pe care l'am stabilit de mult în coloanele acestei foi. Regimul vechiu ori-câte defecte ar fi avut, capabile însă de îmbunătățire, era ief ten. Pentru a susține un regim, pe care surâzând d. C. A. Rosetti îl numia la „Circ“, compus din zece boieri mari și trei-zeci de boierânași mici, țăranul plătea acel tradițional galben pe an din prisososul lui. În fine trebuințele acelor patru-zeci de oameni erau mici și lesne de satisfăcut: astăzi o Carada cheltuește mai mult de cât Iordache Filipescu, care era putred

de bogat, cum se zice. Sarcina socială era ușoară; era în raport cu puterile de producțiune ale poporului! Dacă țăranul trăia rău ori bine, în belșug sau în sărăcie, forța musculară pe care avea a o pune la dispoziția societății, a țarei, era minimă; echilibrul între puterea musculară cheltuită și între restituția acestei puteri prin alimente era deplin. Acest echilibru e acum stricat. Sute de mii de greco-bulgari și de jidani trăiesc azi de pe spatele aceluiași număr de muncitori; aceștia caută să-și înzecească munca pentru ca să susție noua sarcină socială și cu toată astea regimul alimentar, departe de a deveni mai bun, e mult mai rău de cât înainte. Există sate mari în care nu găsești o oca de lapte, o găină, un ou. Cultura vitelor, așa dar și alimentele de proveniență animalică, au căzut în mod înspăimântător; țăranul nostru e silit de organizația socială, de greutățile ce i le impun exploatatorii străini, să devie vegetarian.

Și cu toate aceste cheltuiala de putere musculară ce i se cere *manu militari* chiar, este nemăsurat de mare pe lângă cea din vremea în care el păștea oile pe moșiile boierilor și ara mai numai pentru trebuințele lui.

Vechiului proprietar istoric care avea o sinceră iubire pentru oamenii lui cu cari trăise din neam în neam împreună, i s'a substituit noul proprietar parvenit sau arendașul gree ori ovreiu, care nu vede în țăran nici pe compatriotul lui, nici pe creștin, nici pe om, ci o simplă unealtă de muncă, o vită de jug, un paria.

De aceea se vor vedea pe moșiile ale d'alde Zevzecopol și Pehlivanidis oamenii duși în lanțuri și nemâncați ca să lucreze pentru datorii adesea false, fictive, bazate pe contracte false, legalizate de primari venali executate de sub-prefecți mituiți. Dacă ne întrebăm cum un Simulescu a plătit datorii de sute de mii de franci, fiind prefect câți-va ani, cum sub-prefecții um-

blă în cupeie cu patru cai din leafa de 200 de franci pe lună, cum fiecare din acești oameni ese bogat din slujba în care intrase gol ca degetul, ne vom convinge numai de cât că din specula de carne omenească, de viață omenească, de sudoare omenească au trebuit să se îmbogățească.

Înainte, statul avea măsuri extra-ordinare contra canalizei extra-ordinare, contra bestialității extra-ordinare. Un vestit tâlhar și jupuitor de țărani, supus austriecesc, a fost oprit de divanul lui Grigorie Vodă Ghica pe „vecii vecilor“, de a ține moșie în arendă, de a cumpăra un petec de pământ, de a fi îngrijitor de moșie chiar. Ei bine, sub regimul constituțional, cu drepturile insprescriptibile ale cetățeanului, același om a devenit proprietar mare și ducea țăranii la muncă în cuști de câini ca ale hengerilor, iar noaptea, ca să nu fugă, îi înconjura cu cercuri de fer cu țepi. Dosarele tribunalului sunt față. Azi arendașii jidani îi biciuiesc pe țărani, înjugă fetele la plug, deschid gura moșnegilor și le scuipă în gură, îi țin cu fața de-asupra focului. Toate acestea sub constituție, sub regimul greco-bulgarilor, unit cu al jidanilor.

De batjocura urdorilor și a spurcăciunilor universului, a ajuns poporul românesc.

Și aceste rele strigătoare la cer, d. C. A. Rosetti le lecnește cu decoct de mușetel? — Ridicol!

EFECTELE DEMAGOGIEI

Si-au pierdut săruta confrății de la *Românul*.

Nu e vorba, adevăr mai crud decât cel pe care l'am spus în priviri-le, că la adică, partidul pe care îl reprezintă e compus din străini veniți de eri alaltăeri, cari au tot așa de puțin drept de a determina soarta României, precum îl au evreii bunăoară, un asemenea adevăr nu le-a mai spus nimene; el i-a durut și i-a ametit. Loviturile repezi și după olaltă câte au căzut din parte-ne asupra acestor titve incapabile de cât de mistificări și neadevăruri le au ametit, încât neputând răspunde neavând ce să răspundă *ad rem*, obiectiv, au început să aiureze, să vorbească în dodii și în bobote, ca netoții, ori ca surzii.

În urma acestei ameteli vedem curioase lucruri. Într'unul din numerile *Pseudo-Românului* vedem acuzarea că reacționarii amenință pe Rege cu asasinatul, dacă nu-i va chema la putere.

Cari reacționari?

Când?

Unde?

Dar mai știu ei ce vorbesc când îi apucă istericalele fanariotice?

Mai eri ne numeau pseudo învățați și falsificatori ai teoriei Lamarck-Darwin.

În adevăr, cine sunt învățați s'au introdus la redacția *Românului*. Descoperirea unității ființelor organice, făcută în același timp de Göthe și de Lamarck și legile diversificării acestei unități și ale evoluției, teorie atât de splendid dezvoltată de Darwin, ne este nouă mai puțin cunoscută de cât celor patru clase primare și coardei de violoncel care redijează *Românul*. De când cu răscumpărarea căilor ferate,

s'a deșteptat cauplit redacția din strada Doamnei și Carada e în primejdia de a fi numit doctor al universității din Cambridge.

Dar în sfârșit ce suntem noi de vină dacă constatăm un fapt pe care nimeni nu îl poate contesta, că partidul roșu consistă în cea mai mare parte din străini (greco-bulgari) vicleni și malonești, incapabili de a se asemăna rasei române, incapabili de a o pricepe chiar? Ne pare rău că este așa. Ne pare rău că pișicherlăucul și lipsa de caracter sunt titluri de înaintare în România; ne pare rău că tocmai clasa actual dominantă e incapabilă de știință, de arte, de adevăr, cu un cuvânt de orice activitate la care se cere o inimă dreaptă și o inteligență clară, ne pare rău că acești oameni, incapabili, de o concepție puternică, duc Statul din rău în mai rău, din espedient în espedient; dar nici suntem în stare a le lărgi craniile și a le face bătaia inimei mai energică, mai liberă, mai generoasă.

În vechiul nostru obicei al pământului existau mijloace de înlăturare. „Om vrednic de răs și de ocară” nu se putea face după *jus olachale* nici popă, nici ostaș, nici dregător; nici om însemnat de Dumnezeu cu darul schiopătăciunei, a încrucișării, cu cocoasă ori cu un alt ponos.

De sigur că nu mai departe de cât acum o sută de ani, nu s'ar fi găsit Vlădică român să popească vr'o mutră de patriot nici Domn, care să-i învrednicească cu vr'o dregătorie. Așa era lumea pe atunci, cuminte.

Azi în vremea drepturilor imprescriptibile ale cetățeanului nu putem opri că cel mai cocoșat să fie mai mare în gardă și să ajungem de răsul chioarei.

Pe zi ce merge însă istericalele bizantine se urcă *crescendo*.

Astfel în cel din urmă număr *Pseudo-Românul* ajunge să ne zică că nu ne-a crezut așa de răi și atât

de cruzi încât să fim în contra înființării de spitale în sate.

N'aibă grija *Românul*. Nu suntem în contra, ci pentru înființarea acestor spitale.

Dar asta nu ne oprește de a deplânge nenorocita necesitate de a se înființa asemenea spitale, cum nu sunt în nici o țară din lume. Deplângem, că nouii fanarioți, au fost în stare a reduce poporul nostru la atâta mizerie materială, în cât asemenea așezăminte să fie necesare și ne îndoim totodată că ele ar putea fi mai mult de cât un paliativ la rele, a căror rădăcină e socială și politică.

Cauza morbidității țaranului român, este exploatarea neomenoasă la care este supus în linia întâia din partea Statului, în linia a doua de către mulțimea nenumărată de străini, pe cari îi susține cu munca lui. Cauza e demagogia care se hrănește din spinarea lui, uzura roșie, administrația roșie, sporirea bugetelor de cheltueli ale Statului, județene și comunale, prestațiunile făcute pe moșiile roșiilor, sărăcia ce urmează de acolo că i se fură timpul fără compensație, regimul alimentar rău; iar nu clima și epidemiile.

Sub aceeași climă poporul nostru era sănătos și sporea până mai alaltăeri, sub Mihai Sturdza, sub Barbu Știrbei, sub Grigore Ghica.

Dar el e bolnav și scade sub domnia a d'alde C. A. Rosettis, Flevas, etc., scade de greutatea imense ce i le impune întreținerea unei xenocrații fără minte și fără inimă.

Iată ceea ce am zis noi și ceea ce repetăm. Amețala în care au căzut redactorii foii fanariote nu-i justifică de loc și nu le dă dreptul de a ne atribui vorbe ce nu le-am spus. Nici nu am numit poporul ce muncește și plătește, canalie. Pentru plebea superioara, pentru acele mii de demagogi cari trăesc direct sau indirect din buget, am păstrat acest *epi-*

theton ornans, pentru cumularzi, lefegii, agenți electorali plătiți, cârciocari și coțcari cari s'au vârat până și în comunele rurale; iată pentru cine păstrăm epitetul nu pentru bietul nostru popor, pe care numai prefectul roșu d. Vidrascu îl numește sălbatec într-o țară civilizată.

Ignoranța lui, sărmanul, e mai bună de cât ignoranța pospăită a acelor redactori ai *Românului* cari, prin frustrarea Statului grămădesc milioane și se gherează în oameni mari. Pentru acești ignoranți, nesățioși să bage țăranii în spini și părae înghețate *manu militari*, pentru a le plăti rămășițe mincinoase sau plătite odată unor tâlhari; pentru acești ignoranți se vinde patul, vaca, oaia, cenușa din vatra țăranului; pentru a plăti diurnele, recompensele naționale, pensiile reversibile, misiunile în străinătate a acestor ignoranți se iau de pe țăranii șapte piei și se vinde dator pe toată viața, de nu-i mai poate nimeni ajuta, nici Dumnezeu din cer, necum un reversibil cu sticla de decoct de mușătel.

Iată răul și un rău la care de sigur nu sunt de vină oropsiții și defăimații de boeri. Pentru a ajunge cine va alături cu boerii, trebuie să muncească, să se distingă. Pentru a fi mare om la roșii, se cere să fi comis vreo trădare, să te fi compromis, să fii imposibil altfel.

Atunci brațele marelui partid îți sunt deschise; deschisă calea la avere și influență.

Dar de unde să-și facă această avere fără pierderea altuia?

Prin producția proprie?

Dar ce a produs, ce a învățat a produce Carada, Costinescu, Eliad-Cârciumărescu, Fleava, Stolojan, Pherekidis e *tuti quanti*? Nimic, absolut nimic. În ce bunuri de utilitate pot ei să prefacă materiile prime? Ce industrii, ce meserii au introdus în țară? Nimic.

Industria palavrelor și prăvăliile de minciuni.

Dar acestea într-o țară cinstită nu fac parale; numai la noi se plătesc cu 120 milioane pe an.

POLEMICA CU „ROMANUL“

Pseudo-Românul, ca să esplice acuzarea că „reactionarii ar fi amenințând pe rege cu asasinatul“ reproduce din *Timpul* un pasagiu al unui articol ce ni s'a trimis din Galați.

Iată acel pasagiu:

La 1735, când Voltaire sustinea cum că iubirea de binele public în Franța nu este de cât o chimeră și că Francezii nu sunt cetățeni, ci o simplă plebe ordinară. Franța era cu mult superioară stărei actuale din România și, cu toate acestea, bunul dar imbecilul rege Ludovic XVI trebui să plătească cu capul, în ziua de 21 Ianuarie 1793, nesocotita sa tolerantă.

Regele Carol al României n'ar trebui să peardă din vedere că legile naturii nu se pot altera, că prin armare, *aceleași cauze aduc totdeauna aceleași efecte*.

Acest pasagiu arată în adevăr cum un rege, bun de altmintrelea dar fără prevedere, a fost jertfa demagogilor pe cari i-a ridicat din noroiu.

Ca exemplu istoric ne învață că un rege cată să se păzească de a face adiutanți și miniștri din eroii militari de la 11 Februarie, din conspiratorii de meserie. *Pseudo-Românul* însă face cu totul alte deduceri, căci iată ce zice:

Ce însemnează oare aceasta de nu cea mai clară amenințare?

Timpul spune că Regele Ludovic XVI trebui să plătească cu capul *toleranța sa*.

Regelui Carol I același ziar îi dă numirea de „Carol Îngăduitorul“ adică cel *tolerant*.

Ludovic XVI plăti cu capul toleranța sa.

Carol I e tolerant.

Și fiindcă aceleași cauze produc aceleași efecte, cum zice *Timpul*, concluziunea vine de sine și forțat în mintea ori cărui om cu judecata limpede și dreaptă — Carol I va plăti cu capul toleranța sa.

Trebuință de mai lungi explicațiuni nu este.

În adevăr nu e trebuință de explicațiuni mai lungi.

Prezidentul republicei de la Ploești și eroul din noaptea dela 11 Februarie, actual adiutant; fiul făcliei-rului grec din Botoșani, asemenea erou al acelei nopți, actual delegat militar la manevrele din Franța; generalul de la Bacău, fost mai eri ministru de războiu, sunt dovadă, că dacă regele nu are din partea acestor oameni soarta celui francez, nu este a i se atribui lui. O stea fericită îl proteje. Îngăduința celui ce resplătește cu medalia *Bene-merenti* pasquیلurile îndreptate contra persoanei sale și cu ranguri militare înalte pe prezidentul republicei ploestene, care i-a proclamat detronarea, îngăduința aceasta e de sigur egală, dacă nu superioară celei a lui Ludovic XVI.

Da, regele e tolerant cu conspiratorii și rebelii, tolerant cu Chirișopolii și Mihăleștii, tolerant cu xenocrația fără de minte și inimă.

Pericolul, amenințarea perpetuă e din partea acestor oameni pe cari îi tolerează, pe cari îi ridică din nimic. A constata acest pericol, a constata că regele se înconjură cu oameni, a căror existență este deja o amenințare pentru Stat și dinastie, a constata că redactorul *Republicei române* și afiliatul revoluțiunilor de pe tot continentul e azi întâiul consilier al M. Sale, va să zică a arăta de unde vine amenințarea, nu a amenința.

Mai mult La 1875 roșii i-au trimis Domnului un a-

nume delegat cu însărcinarea de a-i spune să „scutiască țara de o crimă“.

O amenințare clară, făcută M. Sale pentru a veni la putere.

Oare... reacționarii au făcut-o?

Am constatat, în studiele repetate asupra păturei de străini ce s'au superpus poporului român că ea e incapabilă de a discuta chiar.

Care inteligență onestă, ce cunoaște istoria Franței și a regelui Ludovic XVI, ar fi putut deduce din citirea acestui caz... că reacționarii ar amenința pe rege?

Reacționarii au fost aceia cu care Ludovic XVI s'a încununat? *Reacționarii* au fost cauza sortii lui tragice? Dar la ce discuție? Când un adevăr îi isbește, ei încep a răspândi în juru-le prin neadevăruri și sofisme, acel *factor caprinus*, acel miros specific al unor inteligențe potricălite de vicii și bătrânețe de rasă, cu care nu se mai discută. I-a apucat istericalele; nu mai sunt stăpâni nici pe mintea, nici pe organele lor. Nimiciți moralicește prin adevărul că sunt străini; neputând inspira nici-o autoritate prin faptul că o capră chiar decorată cu cordoane, e pur și simplu ridicolă, au ajuns de râsul și de batjocura neamului românesc care, după cum zice și Miron Costin, e un neam răzător de felul lui. Nu le mai rămâne de cât arma cea mai de jos a spiritului: minciuna și mistificatia.

Neputincioase arme contra adevărului pururea de și târziu învingător, dar singurele ce le-au rămas.

De aci vorbe ca „monomanie, absurditate, poznaș, ziar de insulte, amenințări de asasinat, falsificarea lui Lamark sau Darwin“ toate neputincioase contra unui adevăr limpede ca lumina zilei, dovedit prin cărți *gospod.* resdovedit prin realitate.

Când vom avea un cap al unui fanariot parvenit și l'am putea avea odată, căci dacă perversitatea e

nemuritoare, perversii sunt muritori, îl vom putea trimite lui Wirschow sau lui Quatre fages să-l compare cu un simplu craniu de mocan de la Vrancea ori de la Breaza. Dacă învățații străini nu vor crede că-i *mistificăm*, că le-am trimis o căpățână de capră s'o compare cu un cap de om, să nu ne spuneti pe nume.

Când le-am spune însă că scorbură mică și găunoasă e a unui om de Stat din România, iar craniul al doilea, larg și încăpător, al unui cioban de oi și-ar face cruce oamenii, ar înțelege de ce neamul românesc numeros și inteligent, muncitor și îndrăzneț, nu poate ajunge în lume la poziția ce i se cuvine.

Cum să și ajungă când oceanul cel turbure cel din prejurul insulei romanice a aruncat de asupra lui o spumă de stârpituri?

Ce'i pasă acestei spume cosmopolite de ființa istorică a României? Vorba lui Hamlet: „Ce e Hecuba pentru ei?”

Ce'i pasă, ce'i poate păsa unui C. A. Rosettis, unui Giani, unui Pherekydis, coborâtori din străini, în cari idei și sentimente nici pot prinde rădăcini, de vreme ce cad pe pământ sterp, de Tara românească, de poporul nostru, de obiceiurile ori de trecutul nostru?

Ca obiect de exploatat, ca vacă de muls, ca izvor de lefuri și pensii? Calea-valea. *Vive la Roumanie!*

Dar când e vorba de acea iubire adâncă și nestrămutată de neam, precum o aveau bătrânii, precum o avea Miron Costin care și puneă creștetul sub sabie pentru a înlătura un bir nou, când e vorba de a apăra adevăratul popor românesc de exploatarea la care e supus, atunci adio Românie! Atunci îi vezi alături cu jidanii cari scuipă moșnegilor de la țară în gură și le frig ochii de-asupra tăciunilor; atunci sunt frați cu străinii și împart „mielul Paștelor” cu ei.

Ei, acest adevăr vă doare confrăților, de ați ajuns

a restălmăci pasagii din articolele noastre și a vă face din nou meseria „înstrăinând pe oamenii țării prin pâre și năpăști de către Domnia Sa“ precum zicea Radu-Vodă.

FANARIOȚII ȘI CLASELE DIRIGENTE

Din nefericire organele roșii nu sunt capabile de o discuție serioasă. A discuta va să zică a compara argumentele proprii cu cele ale adversarului și a distinge cu desinteresare care e mai tare, care e adevărat. Dar când alt-ceva zici, alt-ceva îți răspunde; când dai ici și crapă cine știe unde, când discuția, în loc de a fi o comparare de argumente, degenerează în ceartă pentru vorbe, în logomachie și subtilități, discuția e stearpă.

Am dovedit de zece ori ceea ce nu avea nevoie de dovadă: evidența; am dovedit că de asupra poporului românesc istoric pe care îl cunoaștem toți de acum douăzeci, trei-zeci de ani, de asupra țăranului, a moșneanului, a breslașului, a boerului mare și mic s'a superpus o pătură de populație străină, romanizată în parte în privința limbii, dar ne având de loc nici natura, nici instinctele poporului nostru.

E clar că această populație joacă în viața noastră publică rolul unui altoi care produce alte fructe decât trunchiul în care s'a altoit și, drept vorbind, fructe veninoase.

Altoit în stejar, trăește din sucule stejarului, iar acesta se usucă, căci populația moșneană a acestei țări, săteanul e morbid (dovadă spitalele d-lui C. A. Rosetti) și supus unei mari mortalități.

Am dovedit că acest altoiu veninos n'are nici minte nici inimă. Oamenii aceştia cari sunt aproape toţi roşii, sunt mărginiţi în privinţa inteligenţei, răi, meschini, falşi în privirea caracterului. Am probat că între ei nu se poate naşte un autor de exemplu, un om de ştiinţe sau de litere, un om care să compenseze prin ştiinţă sau talent, munca naţională ce-l susţine; că n'au nici un alt talent de cât acela al viclesugului, al pungăşiei, al cumulului, al tripotagiului; că mintea la ei e substituită printr'un surogat din cele mai rele, pişicherlâcul; inima şi caracterul prin surogate şi mai rele, prin falsitate şi înclinări de trădare.

Iată ceia ce am dovedit clar.

De aceea principiile nu sunt pentru ei de cât nişte pretexte sunătoare, pentru a amăgi mulţimea, gata de a renunţa la ele îndată ce un interes material, bănesc îi îndeamnă la aceasta.

Astfel cel mai aprig republican şi redactor al *Republicei române* aruncă tot bagagiul său de principii în baltă pentru o pensie reversibilă; altul aruncă republica de la Ploeşti pentru o funcţiune.

Dacă ar fi consecuenţi, fie republicani, fie liberali, fie ce-or fi, cu un cuvânt, dacă ai şti de ce să te ții, lupta ar fi posibilă. Dar azi republican, mâine monarhist, azi una, mâine alta, după cum dictează interesele momentane ale coteriei; iată ceea ce face o luptă de idei imposibilă.

Pătura aceasta superpusă de Caradale, Pherekyzi, etc., e foarte numeroasă. Ea meşteşug cu care să se hrănească cinstit nu ştie, ea carte nu ştie, ea caracter n'are, cu un cuvânt, nimic ce ar îndreptăţi-o de a juca un rol în viaţa publică. Cu toate acestea ea este totul azi în Stat.

De aci vezi directori de drum de fer ce nu ştiu abecedarul mecanice; de aci directori de bancă naţională cu patru clase primare; de aci directori de servicii ce abia se ştiu iscăli. În toate ramurile vieţii

intelectuale și ale Statului, în toate încheeturile organice ale națiunii, s'au înecuit paraziti; tocmai centrele organice sunt cuiburile în cari se prăsesc și se înmulțesc.

Dar asta n'ar fi nimic.

Existența tuturor acestor oameni costă bani; banii sunt munca cui-va.

Precum însă, aproape singurul producător în țara noastră e țăranul, trei din patru părți ale poporului, susținerea întregii xenocrații se traduce în muncă țărănească, în bir plătit de țăran sub sute de forme!

Toate acestea sunt clare, sunt matematic exacte. Sume de putere de care dispune țăranul, nu poate suporta greutatea ce i se impune fără nici o compensație; el cheltuiește din puterea lui vitală mai mult de cât poate restitui; de acolo, falimentul puterilor lui vitale: morbiditatea, mortalitatea.

Se poate traduce în formule această socoteală.

Dacă înainte vreme ar fi fost în țară 1.500.000 de contribuabili, iar clasa dirigență era reprezentată prin cinci sute de inși, munca socială necesară pentru a o susține era reprezentată prin fracția $5/150000$ sau $1/30000$. O a treia mie parte din puterea sa musculară datorită țăranul Statului.

Azi sunt zeci și iarăși zeci de mii de oameni cari sub o formă sau sub alta trăiesc din aceeași pungă a țăranului. Sunt în fiecare sat cel puțin zece lefegii, ceea ce face un condeiu de 40 mii de lefegii; apoi comunele urbane, apoi Statul. Dacă vom pune 100.000 nu greșim. Dar unde punem întregi popoare parazite ca cel ovreesc, care nu produce nimic și trăiește numai din scumpirea obiectelor de consumațiune? Aceștia sunt 500.000. La un loc toți streinii, lefegiii, clasele consumatoare care nu produc nimic se urcă la un milion, de nu mai mult. Fracția numai cea de sus $1/30000$ ei $2/3$ adică două din trei părți din viața sa

trebuie să cheltuiască un om pentru a susține Statul și societatea, care nu-i dă nici o compensație.

Dar Dumnezeu i-a dat omului abia atâta putere în cât să se susțină pe el însuși și familia și un prea mic prisos la dispoziția vieții publice. E evident că toată economia lui e sdruncinată, precum o și vedem dovedit în monografia d-lui A. V. Millo, care făcând budgetul unui țăran condeiu cu condeiu, arată că abia frunțașii se pot ține în echilibru; țăranul cu doi boi, pălmasul își încheie anul cu un mare deficit ce se traduce în datorii.

A. dacă clasele dirigente compensau munca țăranului prin munca lor, *dacă o administrație cinstită îl ocrotea de spoliare, dacă un cler luminat îl ferea de vicii și de demoralizare, dacă o legislațiune onestă ținea seamă de starea lui și-l ocrotea în loc de a-l pune sub dispoziții cosmopolite: dacă, cu un cuvânt, exista înțelegere pentru ceea ce e în adevăr esența Statului*, apărarea claselor producătoare în contra celor consumătoare, apărarea de exploatarea altora și de propriile sale inclinațiuni. atunci altceva! Dacă cu aceeași sumă de putere musculară, țăranul, prin instrucție, ar fi ajuns a produce de zece, de douăzeci de ori pe atât pe cât poate produce azi cu instrumente primitive și cu metod primitiv, atunci lucrurile ar avea o altă față. Atunci clasele de jos ar fi ținut pas în producțiune cu trebuințele celor dirigente, atunci ar fi fost echilibru și ar fi fost bine.

Dar clasele dirigente, dar Caradelele, Costineștii sunt tot atât de inculte ca și țăranul; nu sunt în stare de a compensa munca lui.

Credem cel puțin că marile mistere ale abecedariului, în modul în care le a învins Serurie și Carada nu constituie un merit pentru a-i vedea cu lefuri și diurne de zeci de mii de franci pe an.

Și pe lângă aceasta, pe lângă că sunt necapabili de muncă, leneși și tâmpiți, malonești și răi, mai sunt și

streini, veniți de eri de alaltăeri, ridicăți de la covrig și bragă la ranguri sociale înalte.

Fără îndoială că și în alte țări clasele lucrătoare nu sunt bogate; pentru ele e adevărat axioma stabilit de Turgot că nu vor câștiga de cât minimul necesității lor. Dar acolo populația e prea mare în raport cu întinderea statului, în raport cu puterea de producție a pământului.

Cestiunea socială e acolo înainte de toate agrară și o rezolvă într-o câțva capitalul industrial care caută a plasa munca țării suprapopulate în țări nepopulate.

Dar la noi cestiunea socială e o cestiune de parazitism. Plebe grecească, bulgărească, jidovească căreia îi e rușine de muncă sau care nu știe și nu poate munci, s'a încuibat de asupra poporului nostru și-l stoarce până la sânge.

Și ce plebe?

Comună, mult mai puțin inteligentă de cât poporul nostru, fizic decrepită, moralicește putrezită.

Nu xenocrația prin eucerire, ci xenocrația prin furișare prin introducere în mod clandestin, prin înveninare.

De aceea nu e de mirare că toate instituțiile noastre s'au descompus de acest venin cadaveric. Biserica nu mai e biserică, căsătoria nu mai e căsătorie, școala nu mai e școală: nimic nu e a cătării.

Dar unde punem trebuințele acestei plebe? Trebuințe aristocratice, pariziene, de cari clasele dirigente vechi nici nu visau.

La toate adevărurile acestea limpezi ca cristalul, la părerea de rău că mersul dezvoltării noastre n'a fost organic, continuativ, că ne costă sănătatea și bună starea poporului nostru ce ne răspund acești arhi-streini?

Că suntem socialiști. Ei cari în adevăr sunt socialiști, când n'au slujbe, dar foarte regaliști când sunt

în pensii reversibile și în cumul, nici nu înțeleg însemnătatea teoretică a cuvântului.

Cestiunea e fără contestare socială: am fi socialiști numai atunci când am propune o *soluțiune* socialistă. Departe de noi asta. Din contră soluțiunea ce o propunem nu poate fi de cât conservatoare, reacționară chiar. Clasele muncitoare trebuiesc scăpate de paraziți; paraziții însăși trebuiesc, prin o riguroasă organizație, siliți la munca la care se pricep. La tăiat lemne Serurie, la cârciumărie Carada. Nu oameni mari cu abecedarul în mână, nu escrochi și tâmpiti în demnitățile statului nu cocoterie și pungășie în afacerile publice.

O reorganizare socială având de principiu apărarea și încurajarea muncii, înlăturarea feneanților și paraziților din viața publică, iată ceea ce e de neapărată trebuință.

Așa dar să ne înțelegem.

Nu cerem și nu voim, precum însinuă *Românul*, exterminarea cu sabia a elementelor hibride. Dar ceea ce pretindem pozitiv e ca asemenea elemente să nu fie *determinate, domnitoare* în Statul român. Nu ne opunem dacă ele se vor hrăni prin muncă proprie, dar nu exploatând munca altora. Nu avem nimic de zis dacă Serurie se va ocupa cu cinstita cismărie, Bosnagi cu zidăria. Dar în capul unui Stat român nu se cade să vedem aproape exclusiv numai oameni străini, incapabili de a pricepe geniul poporului nostru și, până la un grad oarecare, incapabili de a-l iubi și de a-l cruța.

Și când vorbim de poporul român, știm foarte bine de cine vorbim. Nu de amestecături, nu de oameni veniți de eri de alaltăeri în una din provinciile Daciei lui Traian, ci de acel element etnic eșit din încrucișarea Romanilor cu Dacii, de rasa romană. Aceasta a fost în trecutul țărilor noastre rasa plastică, rasa formatoare de stat, cea orânduitoare, cea istori-

că; aceasta trebuie să și rămâie de acumina înainte. Cum că deosebirea între adâncimea rasei istorice și superficialitatea celor superpuse, e mare, o știe oricine. În inima unui popă din Ardeal e mai mult sentiment național românesc de cât într'o sută de mii de Caradale și craniul unui singur Român încape de cinci ori pe atâția creeri pe cât s'ar constata cu cumpăna în titvele mutrelor de paiată ale patrioților.

APOSTASIA LIBERALA

Românul, ținând seamă de un articol de fantazie al ziarului francez *l'Indépendance Roumaine* în care se vorbește de formațiunea unei „june drepte“, revine din nou la acuzarea că partidul conservator n'are principii sau că cele pe cari le are sunt învechite, că e putred și alte multe de aceste cu cari ne-am obișnuit și cari nici nu merită a fi relevate.

În realitate însă, dacă vom privi guvernarea roșie de cinci ani încoace, ne vom convinge că dacă un guvern al d-lui C. A. Rosetti este cu putință în țară, nu e decât în virtutea principiilor noastre conservatoare, cari se impun de sine de vreme ce sunt răsărite din însăși natura Statului.

Independența Statului român era un punct constant urmărit de cabinetul conservator, într'un timp în care *Românul* striga că suntem Turci, parte integrantă a împărăției otomane.

Veniți la putere, li se impune roșilor prin natura lucrurilor politica independenței; ei încetează de a mai fi Turci, declară chiar războiul Turcilor și re-

sultatul este...? Tot cel urmărit și obținut în mare parte pe cale pacifică de ministerul Catargiu.

Intemeierea monarhiei ereditare era o țintă a politicii conservatoare, D. C. A. Rosetti având aceeași firmă ca fiii d-sale, redactor al *Republicii Române* era se înțelege pentru o altă formă de guvernământ, înighebată chiar pe vr'o câteva ceasuri la Ploesti.

Venind la putere ce face d. Rosetti?

Incoronează viața sa de republican cu proclamarea regatului, cu regularea eredității și esclamă ca archiereul din biblie: Acum liberează, Doamne, pe robul tău căci văzură ochii mei ziua mântuirii.

Din contră, ceea ce au făcut sau încearcă roșii să facă în sensul programului lor, e în contra spiritului țării și se respinge.

Astfel au micșorat comunele rurale bunăoară. Astăzi se simte rezultatul desastros al acelei micșorări. S'a înmulțit clasa de funcționari și postulanți de nui mai incap nici comunele rurale, administrația e mai rea de cât oricând. Așteptăm să-i vedem revenind iar la mărirea comunelor în spiritul reformei cabinetului Catargiu.

Tot în spiritul programei roșie vor să introducă electivitatea magistraturei. Ei bine, iată o cestiune mare de principiu, unde conservatorii se deosebesc de radicali.

Cum stau însă de pe acum lucrurile?

Partea cea mai inteligentă, cea mai integră din partidul roșu chiar e contra electivității; poate chiar ministrul actual al justiției. Care va fi rezultatul? Ideia conservatoare a numirii magistraților pe baza meritelor și a titlurilor academice va triumfa fără îndoială și roșii vor ceda opiniei publice conservatoare.

Prin ce stau așa dar roșii la guvern? Prin o neconținută și gradată apostasie de la programul lor original, prin o renunțare la principiile lor, prin rene-

garea trecutului, prin adoptarea în aparență măcar, de principii conservatoare.

N'avem nevoie de anume proselitism. Dacă vor să stea la guvern, câtă ei înșii să se conformeze de silă cu spiritul conservator al țării, să se convertească, în contra instinctelor lor, la natura și exigențele politice ale Statului român.

Fără îndoială avem a face cu elemente politicește greu de asimilat. Dar se asimilează încet solului și rasei, încet și gradat tot principiile reprezentate de conservatori ese la suprafață și se impun.

Alegațiunile *Românului* ar fi meritat un ton mai aspru din parte-ne, dar pe cât timp suntem pe tărâmul principiilor și nu pe acela al apetiturilor roșii, sfera rămâne senină.

În materii de principii de organizare vor fi totdeauna bătute fără să aibă ce răspunde. Apetituri însă ca acele dezvoltate cu ocazia răscumpărării, nu pot fi combătute numai cu teorii și când vorbim de ele, altfel întorcem condeiul.

Nu e destul de clar pentru oricine că numai prin renegarea programei lor și prin convertire la principii conservatoare, roșii sunt posibili în țară? Evident; *Românul* n'o poate tăgădui fără a desminti scena lăcrămoasă a d-lui C. A. Rosetti cu ocazia proclamării regatului și a încoronării.

PROGRAM DE REFORME

Am publicat într'un număr precedent al *Timbului* răspunsul presintat de d. Maiorescu, la mesagiul tronului în numele minorității conservatoare a Camerei.

Acest răspuns cuprinde un program aproape complet de organizare interioară și vine în momentul cel mai priincios spre a chema activitatea Corpurilor legiuitoare asupra cestiunilor celor mai importante ce ar trebui să le preocupe.

Adevărul este, că în lupta ei seculară pentru a'și redobândi independența, România a negles prea mult această parte a activității publice.

Nu e vorbă, legi de organizare interioară avem destule, ba încă avem prea multe; dar bărbații noștri de stat, preocupați cum au fost până acum de ideea cea mare a emancipării naționale, n'au avut nici timpul, nici liniștea de spirit necesare ca să creeze un sistem de organizare care să isvorască din studiul profund și conștiincios al trebuințelor noastre locale și care să fie potrivit cu puterile intelectuale și cu mijloacele de avuție ale populațiunilor noastre.

Și de aceea până acum mai mult am copiat legi de organizare streină, căutând a le localiza pe alocurea.

Și două neajunsuri însemnate au isvorât din această organizațiune prea complicată: de o parte multe legi nu se pot aplica de cât foarte rău; iar de altă parte, această organizațiune este, prea costisitoare.

Acum însă când preocuparea cea mare a Românilor s'a terminat, din fericire, prin intrarea României în concertul european, este timpul să ne ocupăm mai

serios de cestiunile cele grave ce ridică organizarea noastră din năuntru.

Și de aceia, încă din ziua proclamării regatului, partidul conservator a eugetat să pună în vedere țării un program complect de organizare interioară care să porceadă din nevoile noastre, să răspundă la trebuințele noastre și să fie în raport, atât cu dăținele și cultura noastră, cât și cu mijloacele noastre de aplicațiune. Și un articol publicat în coloanele *Timpului*, îndată după proclamarea regatului, a căutat să demonstreze necesitatea unui program complect de organizare în noul stadiu în care întră România.

Toate cestiunile resumate în răspunsul presintat de d. Maiorescu la mesagiul tronului au fost desbătute în sânul partidului.

Nu putem dar de cât să ne felicităm că d. Carp a conceput ideea de a întruni într'un mod sistematic câte va din ideile fundamentale ce s'au agitat între membrii partidului ce represintă, pe cari d. Maiorescu le a formulat și le-a presintat la deschiderea primei sesiuni parlamentare a regatului Român.

Si cu atât mai mult ne felicităm de aceasta, cu cât cea mai mare parte din ideile exprimate în documentul de care vorbim, nu sunt de cât accentuarea în mod mai practic a ideilor ce a propagat totdeauna partidul conservator și oare cum desvoltarea ideii conservatoare însăși.

Si în adevăr partidul conservator a susținut totdeauna că orice sistem de organizare interioară în țara noastră trebue să ia ca punct de plecare Constituțiunea noastră însăși, Constituțiunea în întregul ei.

Acesta a fost și este punctul nostru de plecare.

Si ținta noastră a fost totdeauna conservarea elementului național și ocrotirea acestui element contra concurenței excesive și a propriei lui neprevederi. Fiece zi ce trece ne convinge mai mult că aceasta tre-

bue să fie ținta supremă, nu numai a oricărui conservator, dar a oricărui Român care vrea să aibă o țară românească. Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români. Vom discuta dar împreună cu toți aceia ce primesc aceste idei eminamente conservatoare mijloacele practice de a ajunge la scopul dorit, dintre cari mai întâiu pe cele propuse în proiectul de răspuns al d-lui Maiorescu.

Ca să poată elementul nostru românesc să iasă învingător din lupta cea mare pentru existența națională ce ni se impune, mijloacele protectoare nu sunt fără îndoială de cât un ajutor vremelnic: ridicarea nivelului intelectual și dezvoltarea activității și a bogăției sunt mijloacele fundamentale.

De aceea am cerut totdeauna simplificarea mecanismului nostru administrativ și credem că e bine să se impuțineze mai ales atribuțiunile comunei rurale ca să poată să îndeplinească bine pre cele esențiale: biserica, școala și căile de comunicație.

Și de aceea încă de mult partidul conservator s'a ridicat contra direcțiunei ce se dă tinerimei în școalele noastre, care a creat și crează pe fiecare zi un fel de proletariat al condeiului, o adevărată plagă socială și-a propus că instrucțiunea publică să îndrepteze forțele vii ale națiunei către ocupațiunile așa de bogate și așa de necesare în organizarea societăților moderne ale industriei și comerțului.

Nu mai puțin partidul conservator a semnalat totdeauna răul ce-l aduc fluctuațiunile politice în buna administrare a țarei și a cerut ca funcționarii administrativi să prezinte garanții serioase de aptitudine la intrarea lor în funcțiune, dar, odată intrați, *a cerut stabilitatea pentru toți*. În special, în ce privește magistratura, formula în care d. Maiorescu a resumat credințele partidului conservator este cea

mai nemerită și o adoptăm fără nici o adaogire și fără nici o restricțiune.

Acestea fiind ideile fundamentale ce se exprimă în documentul de care vorbim, noi credem că este un bun început pentru activitatea parlamentară a acestei sesiuni.

El va avea îndoitul folos de a chema atențiunea publică asupra cestiunilor de îndreptare interioară de la care am fost distrași prin evenimentele exterioare și de a le lămuri ideile partidelor și a împrăstia nedomiririle cari au fost și sunt sprijinul principal al partidului liberal așa de abil în a turbura apa și a calomnia pe adversarii săi.

Pe lângă aceste idei de organizare interioară, credem că e bine să aducem aminte acestui parlament care își începe lucrările sale, ceea ce ziccam în programul partidului conservator în 1880, că adică „trebuie să înfrânăm de o cam dată ori ce dorință de îmbunătățiri și întreprinderi costisitoare de oare-ce sporirea impozitelor a ajuns să atingă chiar forțele productive ale țării și asemeni dorințe se traduc neapărat prin noi sarcine“.

Nu mai puțin credem că este de datoria minorității din Cameră și Senat, acum când are ocasiunea de a vorbi în mod solemn cu Regele, să aducă la picioarele tronului plângerile ce se ridică din toate părțile țării contra administrațiunei guvernului de astăzi.

Lumea este scandalizată de îmbogățirea așa de repede a câtor-va din cei ce au mai multă acțiune asupra guvernului său. Abuzurile și desantarea au fost denunțate în public chiar de către președintele consiliului de miniștri și de președintele Camerei legiuitoare. Și cu toate acestea demoralizarea își urmează cursul, înfierată de opinia publică stau în capul departamentelor și în capul județelor și exemplul dat de sus s'a întins repede până în cele din urmă stratele societății.

Cerând dar o bună organizare înăuntru nu trebuie să pierdem din vedere că legile cele mai bune nu pot da de cât rezultate rele în mâni deprinse a le viola și că mai mult de cât cele mai bune legi, o economie înțeleaptă și o administrație onestă pot ajuta la înălțarea claselor muncitoare și la ocrotirea lor.

CUPRINSUL

	Pag.
Bătrânii și tinerii	5
Ilustrații administrative	12
Paralele economice	20
Actualitatea	27
Din abecedarul economic	34
Frasă și adevăr	40
Semi-barbaria	46
Independența română	49
Cărțile de citire	54
Partidul constituțional	57
Despre program	62
Independența	67
Religia	69
Trecutul partidelor noastre	72
Martiriul lucrativ	78
Invățământul clasic	81
Roșii	86
Declasarea	91
Partidul roșu	93
Polemica cu «Steaua României»	97
Conservatorii și libertățile	101
Clasa patrioților	106
Manolache Kostaki Epureanu	109
Reacțiunea	112

	Pag.
Invățământul democratic	116
Desvoltarea istorică	119
Clasele superioare	123
Desvoltarea istorică a României	127
Cultura roșilor	130
Pătura superpusă	133
Elementele streine	139
Românii de proveniență incertă	143
Veneticii	147
Spitalele rurale	152
Efectele demagogiei	157
Polemica cu «Românul»	161
Fanarioții și clasele dirigente	165
Apostasia liberală	171
Program de reforme	174

20, 1907

Prețul : bani 0,80
